

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy Praha

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Jan Velvar

diplomat husitské revoluce

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

Prof. PhDr. Petr Čornej, CSc.

Praha 2007

Michal

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Michal Franěk

Poděkování:

Za pomoc při výběru a zpracovávání tohoto tématu děkuji Prof. PhDr. Petru Čornejovi, CSc. Za podporu a trpělivost v časech, kdy jsem tuto práci psal pak děkuji také mé přítelkyni Lídě a kolegovi Ondřejovi.

Obsah

Obsah.....	4
Úvod.....	6
Pražský dubnový převrat roku 1427.....	7
Nezdařená akce pána z Koldštejna.....	10
Charakter dubnového převratu.....	12
Bohatství husitské Prahy (prodej konfiskátů po uprchlých měšťanech).....	13
Velvar do Prahy.....	19
Student Velvar.....	20
Velvar a revoluce v letech 1419 - 1428.....	23
Tradiční pražské neshody.....	25
Konšelem v pražských „různicích“.....	27
Děni mimopražské: první jednání se Zikmundem.....	32
Pražský sněm.....	36
Letní nepokoje pražské.....	37
Soused Velvar.....	42
Bydlo páně Velvara.....	43
Velvarovo živobytí.....	45
Velvarova účast v „obecních úřadech“.....	46
Velvar sousedským ubrmanem.....	49
„Zpanilá“ rejsa do Němec.....	51
Předehry koncilu v Basileji.....	53
Přípravy páté kruciáty.....	55
Bitva u Domažlic.....	57
Pozvání na koncil.....	59
Diplomat Velvar.....	63
Jednání v Chebu a sněm kutnohorský.....	63
Cesta do Basileje.....	66
Basilejská jednání.....	67
Návrat do Prahy, Svatotrojický sněm.....	72
Od hradeb plzeňských k bitvě lipanské.....	75

Po Lipanech.....	82
Brněnské rozhovory.....	84
Velvar všechno kazí.....	89
Zikmundův splněný sen.....	91
Velvar po válkách husitských.....	95
Hořká odměna vítězů.....	96
Zajetí Velvarovo.....	99
Ve vyhnanství.....	103
Praha v rukou Jiříkových.....	108
Velvar opět v Praze.....	110
Blíží se konec.....	112
Závěr.....	115
Přílohy.....	117
Příloha I.: Rodokmen potomků Jana Velvara.....	117
Příloha I.: Srovnávací tabulky konšelů (rady z let 1424-1437).....	118
Rady z let 1423-1427.....	118
Rady z let 1428-1436.....	119
Příloha III.: Závěť Jana Velvara ze 25.9. 1451.....	120
Příloha IV.: Tomkova mapa Prahy se zvýrazněnými nemovitostmi.....	123
Příloha V.: Půdorys Velvarova domu v Týnské ulici (č. 627).....	124
Bibliografie.....	125
Seznam zkratk edic, časopisů a knižních děl použitých v práci.....	125
Použité prameny a pramenné edice.....	125
Použitá literatura.....	126

Úvod

Období husitské revoluce patří mezi oblíbená a často zpracovávaná témata české historie. Tato slavná část naší minulosti je zajímavá zejména hrdinskými i tragickými osudy osobností, které ji utvářely a které přispěly k onomu podivuhodnému vítězství husitské menšiny. O jménech jako Jan Hus, Jan Žižka, Jan Rokycana, Jan Čapek ze Sán či Jan Želivský bylo napsáno mnoho a mnoho stran. Husitskou revoluci však netvořily pouze věhlasné osobnosti, tvořili ji lidé různých stavů, rozličného bohatství, vzdělání i rozhledu. Svou práci jsem se rozhodl věnovat další velmi zajímavé postavě husitského hnutí, která by si místo mezi výše uvedenými „Jany“ také zasloužila, a to Janu Velvarovi.

Tímto pražským politikem a diplomatem, který se po boku Jana Rokycany významně zasadil o obhájení výsledků husitské revoluce se zatím žádná historická práce výrazněji nezabývala. Dosud nejlépe jeho osudy zpracoval Václav Vladivoj Tomek ve svém Dějepisě města Prahy. V osmém díle své rozsáhlé práce Velvarovu stručnému životopisu věnoval několik stránek, ovšem větší prostor mu dát nemohl.¹

Na význam Jana Velvara v rámci husitského revolučního hnutí začal více upozorňovat Petr Čornej, který jej ve svých pracích ukazuje jako pevnou oporu Rokycanovy politiky a vyzdvihuje jeho úlohu předního vůdce a diplomata Starého Města pražského v letech 1427-1438.² A právě on mě na vskutku zajímavou osobnost Velvarovu upozornil a zásadním způsobem tak ovlivnil téma této práce. Za možnost zpracovat životní příběh Jana Velvara a zasadit jej do revolučních dějů Petru Čornejovi děkuji a věřím, že obsahem následujících stránek nezklamou jeho ani ostatní čtenáře...

¹ Velvarův životopis viz TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy VIII*, Praha 1891, str. 460-462.

² Velvarovu osobnost popisuje Petr ČORNEJ v rámci své syntézy: *Velké dějiny země Koruny české V. 1402-1437*, Praha-Litomyšl 2000. Velvarově politickým partnerům a jejich osudům v pražských událostech husitské doby pak věnuje v článku *Smolař, Hedvika, Velvar et alii*, in *Pax bello potior*, Liberec 2004, str. 43-62.

Pražský dubnový převrat roku 1427

Pražský svaz ovládaný knížetem Zikmundem Korybutovičem, který v roli jeho reprezentanta vystupoval od konce června 1424³, stále více ztrácel své mocenské pozice na úkor ostatních kališnických bloků. Po ztrátě Litoměřic, Poličky a Berouna tak na počátku roku 1427 zbývala dříve mocnému svazu pod kontrolou pouze města Kolín, Mělník a Chrudim. Ani loňský úspěch společné akce všech husitských bloků při dobývání Ústí nad Labem nedokázal zabránit napětí mezi Korybutovou stranou a radikálními bratrstvy, stejně jako prohlubujícím se názorovým rozdílem mezi umírněnými a radikálnějšími pražskými kališníky. Řady šlechtických straníků knížete Zikmunda řídly⁴ a on se stále více sbližoval s katolickou stranou. Zároveň se tajně snažil prostřednictvím polského krále Vladislava o smíření mezi papežem a husity.

Klidu v pražských městech nepřidaly ani věroučné spory o některé z Wyclifových tezí, vyvolané ideovým vůdcem umírněných kališníků stranicích Korybutovi Janem Příbramem. „Svatomichalští“, jak se skupině kněží reprezentovaných Příbramem říkalo, útočili prostřednictvím výmluvného a obratně argumentujícího Příbrama nejen na Wyclifova krajana Petra Payna, ale i na stárnoucího mistra Jakoubka ze Stříbra. Fakt, že sám Jakoubek musel čelit obvinění, že je „příčinou všech vražd, loupeží a válek“, svědčí o ovzduší plném rozporů.

Pomlouvači, kteří šířili podobná obvinění, mocenský pokles pražského svazu, podivné bratření s katolíky, restaurační tendence a otevřené snahy o omezení čtyř artikulů pražských spojovali rozhodně pražské husity do opoziční skupiny ideově zaštitěné Jakoubkem ze Stříbra a jeho žáky; zejména týnským kazatelem Janem Rokycanou a chrudimským farářem Martinem Lupáčem. Kromě Jakoubka, Rokycana a Lupáče tu nacházíme faráře Jana Biskupce od

³ Do Prahy, tehdy otrěsené porážkou u Malešova a rozpadem svatohavelské koalice, Korybut přijíždí 29. června 1424. Více o tom píše TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 306-307.

⁴ Jeho dřívější straník Hynek Krušina z Lichtenburka přistoupil ke katolicismu v průběhu roku 1426, nedávný přívrženec Hynek Boček z Kunštátu a Poděbrad padl při dobývání Nymburka 16. října téhož roku. Více viz ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 182-183.

sv. Petra na Poříčí, kněze Jaroslava od sv. Mikuláše, mistra Petra Payne zvaného Engliš, mistra Vavřince z Březové, dále pak novoměstského měšťana Františka Šilinka a staroměstské měštěniný Jeronýma Šrola, Václava Štrábocha, Zdeňka svícníka, Václava Hedviku a Matěje Smolaře. V řadách mužů, kteří se zanedlouho postavili proti knížeti, se objevuje i Zikmundův družiník Polák Výšek.⁵

Pověstnou kapkou, kterou přetekl pohár trpělivosti nespokojených husitů kolem Rokycana bylo zjištění, že Zikmund Korybutovič pomocí staroměstské kanceláře rozesílá katolickým pánům a rytířům pozvání na sněm plánovaný do Prahy na 3. května, což v radikálních kruzích vyvolalo oprávněný neklid. Korybut se pokusil situaci zachránit tím, že pověřil podkomořího Svojšeho ze Zahrádky a hejtmána Jana Rozvodu ze Strakor, aby do Prahy povolali oddíly Hynka Koldštejnského a Jana Smiřického. Svojše i Rozvoda však dali před litevským knížetem přednost svým staroměstským známým, které o všem včas informovali a naoko odjeli z Prahy za svým posláním. V pražském okolí pak sháněli posily proti Korybutovi a jeho straníkům.

Den na to, ráno na velikonoční čtvrtek 17. dubna 1427, svolali Rokycana, Lupáč, který prý osobně na koni objížděl město, a jejich přátelé obec na Staroměstské náměstí, kde předložili důkazy o Korybutově bratření s katolíky. Pobouření pražané, vojensky jištění Svojšem a Rozvodou, pak bez větších problémů vnikli do knížecího paláce na rynku (pozdější č. 930) a knížete zajali. Poté se rozlícený dav chystal na zrádné „svatomichalské“ mistry, jmenovitě Jana Příbrama, Křišťana z Prachatic, Prokopa z Plzně a Petra z Mladoňovic, které od utopení zachránily jen mříže vězení, do nějž je staroměstští předáci v čele s týnským kazatelem nechali uvrhnout. Na Pražském hradě usazená polská posádka nepodnikla na záchranu svého knížete žádné kroky. Raději než by riskovala své životy, 2. května z Prahy po dohodě odtáhla. Korybut byl pak tajně, s kuklou na hlavě, přesunut na Pražský hrad odkud byl zakrátko odvezen

⁵ Výčet těchto mužů na základě historické písně „Z dobrého jména Čechovi uvádí Petr ČORNEJ: Smolař, Hedvika, Velvar et alii, in *Pax bellopotior*, Liberec 2004, str. 51-52.

na hrad Valdštejn nedaleko Turnova, který v té době drželi Valečovští. Tam kníže dlel až do podzimu následujícího roku.⁶

Dubnový převrat se od jiných lišil zejména relativně poklidným průběhem. Prameny nezmiňují žádné úmrtí, ba ani zranění, které by v souvislosti s touto akcí Rokycanovy skupiny nastalo. I k zajatým mistrům a kněžím se vítězové zachovali důstojně, v jejich vězení na radnici je mohli navštěvovat přátelé; tedy do té doby, než byli vězni vypovězeni z města.⁷ To pravděpodobně svědčí o široké podpoře protikorybutovské opozice v řadách vyšších měšťanských vrstev i duchovenstva, kterým se společně podařilo zabránit obvyklým lidovým bouřím.⁸

Vítězná radikálnější⁹ strana využila podpory pražského obyvatelstva a nové volby do městských rad k moci vynesly, jak se dalo očekávat, její čelné představitele jak na Starém, tak na Novém Městě pražském. V čele novoměstské rady usedl František Šilink, na Starém Městě se pak v radě objevují následující strůjci převratu: Matěj Smolař, Václav Hedvika a Zdeněk svícník.¹⁰ Zkrátka nepřišel ani Svojše ze Zahrádky, který ve funkci vrchního pražského hejtmana

⁶ O průběhu povstání podrobněji píše TOMEK: *Dějepis města Prahy IV, Praha 1879*, str. 364-370, dále pak ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 187-189 a ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 357-360.

⁷ Zajatým mistrům byla dána možnost podrobit se autoritě Jana Rokycany a usnesení jeho strany o sporných věroučných otázkách, oni však raději dali přednost vyhnanství. Viz *Staré letopisy české - text Q, Staré letopisy české, Fontes rerum Bohemicarum, Ser. nova, tomus II., ed. ČERNÁ, Alena; ČORNEJ, Petr; KLOSOVÁ, Markéta, Praha 2003*, str. 33.

⁸ Své emoce naopak neovládl dřívější Želivského straník Jeroným Šrol, který měl v duchu tehdejší agitace povzbuzovat dav slovy: „o vás běží, o chudinu“ z *Výbor z české literatury doby husitské -/-*, HAVRÁNEK, HRABÁK, DAŇHELKA a spol., *Praha 1963, 1964*.

⁹ Záměrně zde nepoužívám výraz „radikální“, ale pouze „radikálnější“ vzhledem ke konservativismu ideových protivníků Rokycanovy strany na Starém Městě. Na Novém Městě totiž existovaly skutečně radikální tendence reprezentované Želivského nástupcem Jakubem Vlkem, které se však zatím výrazněji neprojevíly.

¹⁰ Datum 8.4., které uvádí TOMEK: *Dějepis města Prahy V.*, Praha 1881, str. 71 jako den nástupu nové rady, zpochybňuje ČELAKOVSKÝ: *O vývoji středověkého zřízení radního*, str. 84 a posouvá je na 18.4. 1427. Na základě tohoto tvrzení by zvolení nové staroměstské rady bylo logickým důsledkem úspěšného převratu.

vystřídal Hynka Koldštejnského, ani Polák Výšek, který byl pravděpodobně odměněn domem na Staroměstském rynku (čp. 607)."

Jakoubkovi ze Stříbra, spolu se stále vlivnějším Janem Rokycanou, se na základě tohoto činu podařilo spojit staroměstské i radikální novoměstské duchovenstvo, v jehož čele stál Želivského pokračovatel Jakub Vlk, takže již koncem dubna mohli vyhlásit dvanáct závazných článků pro zachování svornosti pražských měst.¹² Ve společném sboru duchovních převážil vliv staroměstských, neboť jako „úředník, kterého jsou nad se vyvolili kněží města našeho," tu vystupuje sám Jan Rokycana.¹³ Podtext těchto článků řešících převážně otázky náboženské povahy byl však i ryze praktický. Zákaz hanit ty, kteří drželi dříve církevní statky, což byli obvykle zasloužilí koiyfejové revoluce a často představitelé nové městské elity, jistě s povděkem kvitovali Rokycanovi přátelé kolem Smolaře a Hedviky. Pozdější ustanovení jednotného pražského posvícení na neděli nejbližší svatému Václavu zas omezovalo četné bujaré oslavy, které se neslučovaly s příkladným křesťanským životem.

Nezdařená akce pána z Koldštejna

Sjednocení duchovní správy pražských měst pod vedením Jana Rokycana ovšem nemuselo být vrcholným činem vítězů ze 17. dubna. Je možné, že bylo do jisté míry na čas obnoveno i spojení pražských měst a zvolen společný purkmistr.¹⁴ Příčinou formální jednoty tradičně rozhádaných pražských měst mohl být nezdařený pokus o restauraci předdubnových poměrů, který 6. září

¹¹ Tomek, jej identifikuje jako „dominus Wyssko" v městských knihách v letech 1430-1433. Viz TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 366.

¹² Články vydal F. PALACKÝ: *Archiv český III.*, str. 261-268.

¹³ F. PALACKÝ: *Archiv český /.*, Praha 1840, str. 220.

¹⁴ Domněnku o krátké jednotě pražských měst od září 1427 minimálně do konce listopadu roku 1427 vyslovil Ivan HLAVÁČEK: *Dva příspěvky k diplomacie pražských měst za husitství*, v *Zápisky katedry českých dějin a archivního studia VII*, Praha 1963, str. 73. Dále ji rozebírá i ŠMAHEL: *Husitské Čechy*, Praha 2001, str. 97. Argumenty Hlaváčkovy však za nedostatečné pro vyslovení této teorie považuje ZILYNSKYJ, Bohdan: *Jednota pražských měst v době husitské*, in *Documenta Pragensia IV*, Praha 1984, str. 145.

uskutečnili Korybutovi straníci; dřívější pražský hejtman Hynek z Koldštejna a Jan Smiřický.

Oba tito muži, jimž nebylo dáno zasáhnout do dění při dubnovém převratu, počítali s podporou novoměstského rychtáře Raka a dalších obyvatel obou pražských měst. Z Kolína, vyrazili v čele asi 350 jízdních, bez velkých překážek projeli skrz Nové Město až na Staroměstský rynek, kde smluveným heslem „*Svatý mír!*“ marně svolávali své věrné. Staroměstští byli o chystaném přepadu informováni od Viléma Kostky z Postupic, jenž se účastnil kolínského plánování akce. Past, do které útočníky na rynku lapili sklapla. Ulice kolem náměstí byly přehrazeny řetězy, z ulic i domů začaly střílet samostřelí Staroměstských. Řadě šťastlivcům se podařilo uniknout, ostatní byli buď zajati, pobiti či utonuli při útěku přes řeku.¹⁵ Z obou hlavních protagonistů byl šťastnější Jan Smiřický, který padl do zajetí, z něhož se mu později podařilo uprchnout. Jeho přítel Hynek Koldštejnský zahynul v domě „u Slonů“ rukou nevděčného žoldnéře Makovce, kterému před časem zachránil život. Spolu s Hynkem padlo přes padesát útočníků. Dalšímu krveprolití na zajatcích zabránil opět Rokycana spolu se svými kněžskými přáteli, tentokráte doslova vlastním tělem.¹⁶

Úspěšným odvrácením tohoto dobrodružného podniku byla moc Rokycanovy skupiny upevněna. Někteří odbojní sousedé byli popraveni nebo vypovězeni z města a ve vedení Starého Města usedly osobnosti, které měly určovat směr husitské Prahy po dlouhých devět let...

¹⁵ Některým útočníkům pomohli i jejich známí či příbuzní v pražských městech. Jak uvádí kronikář v textu V Starých letopisů českých:

„Ale Smiřický s mnoha jinými panošemi jat jest a dán na rathauz u vězenie a jiní mnozí zbiti jsů po uliciech a mnozí, utiekajíc přes vodu, ztonuli jsů a jiní schváni po domiech po přiezni a pro známost...“

Viz *Staré letopisy české, Fontes rerum Bohemicarum, Ser. nova, tomus II., ed. ČERNÁ, Alena; ČORNEJ, Petr; KLOSOVÁ, Markéta, Praha 2003, str. 33.*

¹⁶ Podrobný popis nabízí TOMEK: *Dějepis města Prahy IV., Praha 1879, str. 393-396* kapitulu celé akci věnoval i Petr ČORNEJ: *Dějiny V, str. 490-491.*

Charakter dubnového převratu

Převrat v dubnu 1427 nebyl klasickým případem „sociálního převratu“, při němž se kmoci dostává opoziční, často utlačovaná, skupina na úkor té vládnoucí. Je třeba si uvědomit, že muži, kteří zasedli do staroměstské rady na jaře 1427, nebyli v staroměstské politice žádnými nováčky. Mnozí z nich konšelské úřady zastávali již v předchozích letech, ponejvíce v radě, která nastoupila v roce 1424 po malešovské katastrofě. V té poznáváme hlavní aktéry převratu Václava Hedviku a Matěje Smolaře, dále pak Jana z domu U tří konví, Jana Prophetu, Klimenta Krčka, Matěje od Bílého jelena, ševce Maňka od Bab a Matěje z domu U hřebenů. S nimi v radě usedli Mikulášové Kněževeský a Betlémský, zastávající úřady v předchozí radě volené v květnu 1425, a Zdeněk svícník spolu s Antoníšem od Oslů dříve zasedající v radě zodpovědné za porážku u Malešova. Pouze tři znám patnácti známých konšelů se ocitli na konšelské lavici poprvé. S jedinou výjimkou však nikoliv naposledy. Byli to sedlář Mařík, platněř Kříž a jistý Jan Vandrovec.¹⁷

Proč však tyto muži, kteří již za Korybutovy vlády zastávali významné posty a na politickém směru Prahy měli jistý vliv, osnovali proti litevskému knížeti povstání? Mohly za to tedy, jak se dle pramenných výpovědí nabízí, náboženské a věroučné neshody?

Do určité míry jistě. Autorita žáků a spolupracovníků Jakoubka ze Stříbra v čele s Janem Rokycanou byla veliká a jejich význam v rámci dubnového povstání nelze podceňovat. Motivy jednání mužů kolem Hedviky a Smolaře byly však více než věroučnými spory Jakoubkovy a Příbramovy skupiny určovány potřebami praktickými. Všichni totiž náleželi k bohaté městské vrstvě zrozené revolucí. Mnozí obývali domy po vypovězených či uprchlých susedech a Korybutovo paktování s katolíky mohlo ve svých důsledcích vést k návratu

¹⁷ Soupis rad včetně jejich jmenování v letech 1423-1428 uvádí TOMEK: *Dějepis města Prahy V.*, Praha 1881, str. 70-71. Podle jeho údajů jsem vypracoval srovnávací tabulku lépe naznačující účast jednotlivých mužů v jednotlivých městských radách. Tabulka je součástí příloh této práce jako Příloha II.

Na účast mužů z Hedvikovy a Smolařovy skupiny v „předdubnových“ radách upozorňuje Petr ČORNEJ: *Smolař, Hedvika, Velvar et alii, in Pax bello potior*, Liberec 2004, str. 53.

„emigrantů" a případné restauraci předrevolučních poměrů. A to bylo to poslední, co by si nová kališnická elita přála...

Bohatství husitské Prahy

Po vyhnání či útěku nepřátel husitského pojetí božího zákona v roce 1419 a 1420 připadlo na obce pražského souměstí, zejména na Staré Město, množství zabavených nemovitostí. Jednalo se o venkovské statky, jako byly tvrze, vesnice, polnosti a vinice, které dříve často patřily církevním institucím, a o množství domů zabavených katolickým uprchlíkům, z nemalé části bohatým pražským Němcům. Na Starém Městě bylo konfiskováno více než 300 domů, což tvořilo přibližně třetinu všech staroměstských budov. Na Novém Městě to pak bylo asi třikrát méně, tedy něco přes 100 domů.¹⁸

Zabavené nemovitosti sloužily v případě potřeby jako ubytování pro mimopražské husity, později pak jako důležité zdroje pro financování nákladných válečných operací. Právoplatné držení těchto majetků a jejich následný odprodej těm, „*kteříž viece v boji božiem a k obecnému dobrému vprolévání krve pracovali* sice v letech 1420-1421¹⁹ stvrdily obecní výnosy, ovšem strach z návratu předrevolučních poměrů tu byl stále. Stejně jako naděje katolických exulantů na opačné straně. Nové Město přistoupilo k darování prvních domů zatím v malé míře již v roce 1420, rady na Starém Městě však s prodejem městských domů váhaly. Až na nečetné dary a odprodeje se do roku 1424 mnoho staroměstských domů z obecního držení nedostalo. Jinak tomu bylo

¹⁸ TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 168 uvádí jistých 317 domů na Starém a 107 domů na Novém Městě pražském. Petr ČORNEJ: *Dějiny V*, str. 490 a 708 uvádí čísla odlišná, v zásadě však velice podobná: 311 domů na Starém Městě a 106 na Novém. Vzhledem k Tomkem uváděným 323 domům, o nichž není zpráv zda zabaveny byly či nikoliv, můžeme předpokládat, že skutečný počet konfiskovaných domů byl ještě o něco vyšší.

¹⁹ První výnos z 26. července 1420 viz. PALACKÝ: *Archiv český III.*, str. 217. Výnos z 30. ledna 1421, který měl zabránit falešným dlužním úpisům předkládaným přáteli a příbuznými exulantů, podává KALOUSEK, *Archiv český XXVIII*, str. 671. Další výnosy velké obce ze 13. března a 5. dubna téhož roku, které určily zabavený majetek k prodeji sousedům, zejména přátelům revoluce a zabraňovaly jeho návratu do rukou „odběhlých" Němců, vydal PALACKÝ: *Archiv český IV*, str. 382-383.

s venkovskými statky, zabranými zejména po vítězných bitvách na Vítkově a pod Vyšehradem.²⁰ Mnohé z nich již v roce 1421 obdrželi zasloužilí přátelé revoluce, kteří se osvědčili při obraně Prahy před křižáky, za odvalu při vojenských taženích a další služby. Nemalé majetky si pak od obce odkoupili tehdy vládnoucí konšelé.²¹

Zásadní změna v staroměstském nakládání s konfiskovanými domy nastala až koncem září 1424 po bitvě u Malešova a krátce po uzavření libeňského míru mezi Žižkou a, v tu dobu již Korybutovým, pražským souměstím. Pravděpodobně na Žižkův popud přijala staroměstská velká obec 23. září ustanovení, které v podstatě pouze opakovalo starší výnosy z let 1420-1421. Podle těchto výnosů neměl žádný protivník husitského pojetí pravdy boží nárok na zabavený nemovitý majetek, včetně platů s ním spojených, a zároveň jimi byl deklarován odprodej tohoto majetku. Nové ustanovení však, na rozdíl od předešlých, bylo podpořeno i Žižkovou vůlí k jeho realizaci. Odprodejem konfiskovaných majetků chtěl zpřetrhat poslední vazby k předrevolučním poměrům a upevnit zájem vládnoucích vrstev na zachování statu quo. Tím měl v plánu zabránit budoucímu paktování s umírněnými kališníky či dokonce katolíky, jaké předvedla Svatohavelská koalice.²²

Přestože v letech 1420-1424 bylo oficiálně odprodáno či darováno jen malé množství obecních domů, mnohé byly obývány novými „majiteli“ bez toho, aniž by byly zapsány v městských knihách. Tento stav lze přikládat za vinu zmatkům, které husitská revoluce vnesla do městských agend, obrovskému

²⁰

TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 169 odhaduje počet zabavených dvorů, tvrzí vesnic a dalšího zboží na 160. Soupis zabavených statků vydal Konstantin HÖFLER v *Consignatio curiarum, vinearum et hortorum demtorum profugis et alis datorum a communitate civitatis Pratensis 1421-1423*, in *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen II.*, Wien 1865 a Josef TEIGE: *Zprávy o statech a přech venkovských z archivu města Prahy*, *Archiv český XXVI. (A-K); XXVIII. (L-Z)*, Praha 1909, 1912.

²¹ Viz ŠMAHEL: *Husitská revoluce I*, str. 77-78. Výčet osob, které získaly venkovské statky a zároveň působily ve veřejných funkcích vypsál Petr ČORNEJ: *Pád Jana Želivského*, *Český časopis historický* 101/2003, Praha 2003, str. 281.

²² Přehledně a v širších souvislostech popisuje Petr ČORNEJ: *Smolař, Hedvika, Velvar et alii*, in *Pax hello potior*, Liberec 2004, str. 46-49.

nárůstu práce městských úřadů spojených se správou konfiskovaného majetku i nedůvěře mnohých měšťanů v investice do zabavených nemovitostí. Bezprostředně po vyhlášení zářijového ustanovení v roce 1424 však městská obec se zapisováním majetkových držeb do městských knih a dalším odprodejem konfiskovaných domů začala.

Kvalitativní posun ve vedení městských knih lze přisoudit nově nastoupivšímu staroměstskému pronotáři Mikuláši Humpolci. Ten šel příkladem, v roce 1424 zakoupil za 60 kop grošů po slevě dům U velbloudů, dříve patřící německému kožešníkovvi Erhardovi (č. 471 v dnešní Melantrichově ulici) a sám si jej zapsal do městských knih.²³ Domy po bohatých uprchlých sousedech, velice často Němcích, si v roce 1424 zaknivovali či zakoupili i další ze staroměstských konšelů nám známých z rad volených v letech 1424-1427.

Jan z domu U ruky si nechal zapsat dům Němce Rotingena U tří konví (či pouze U konví, č. 476 v dnešní Melantrichově ulici) kam se také nastěhoval.²⁴ Matěj ze Žatce si zaknivoval roku 1424 rohový dům U hřebenů v Celetné ulici (č. 600) naproti Rokycanově týnské faře a začal být podle něj zván Matěj z domu U Hřebenů.²⁵ Ve stejném roce zakoupil sladovník Jan Propheta dům U páteřů (č. 430 v Michalské ulici),²⁶ švec Maněk dům U bab (č. 411 v dnešní Rytířské ulici) v roce 1424 a o tři roky později další dům (č. 453 v dnešní Karlově ulici).²⁷ Platněř Kříž pak koupil od obce dům v Platněřské ulici (č. 127) a v roce 1426 si nechal zapsat další dům v téže ulici (č. 117b).²⁸ Svícník Zdeněk

²³ TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 338 či TOMEK: *Základy starého místopisu pražského I.*, Praha 1865, str. 120. Všechna popisná čísla domů, která v práci uvádím se vztahují k pozdějšímu číslování nemovitostí, jaké používá Tomek. Místo číselného označení středověkých domů bylo tehdy užíváno domovních znamení.

²⁴ TOMEK: *Základy starého místopisu pražského I*, Praha 1865, str. 143. Domněnku o jeho přestěhování potvrzuje fakt, že se od té doby objevuje s přízviskem od Tří konví nebo Od konví, viz např. TOMEK: *Dějepis města Prahy V*, str. 70-71.

²⁵ TOMEK: *Základy starého místopisu pražského I.*, Praha 1865, str. 143

²⁶ *Tamtéž*, str. 110.

²⁷ *Tamtéž*, str. 33, 128, 259.

²⁸ *Tamtéž*, str. 41, 50.

si v roce 1425 zapsal od obce zakoupený dům Žida Lazara (Žid č. 61),²⁹ Antoniš od Oslů zakoupil domy dva (č. 461 v Michalské a č. 461b v Melantrichově ulici).³⁰

Odprodeje zabavených domů trvaly po celou dobu revoluce. Zisky z těchto obchodů průběžně plnily obecní pokladnice, z nichž byly financovány válečné podniky husitské Prahy. Ceny nemovitostí byly oproti předrevolučním poměrům nízké.³¹ Někteří měšťané s legalizací svých držeb či nákupem nových však příliš nespíchali, a tak další zápisy konfiskátů, které změnily své majitele, vidíme často až v další větší vlně v letech 1427-1429, což nepochybně souviselo s úspěšným převratem z dubna 1427.

Můžeme tedy sledovat, jak si v roce 1428 krejčí Václav Hedvika a Matěj Smolař zapisují dva sousední domy na Malém náměstí (Hedvika č. 459b, Smolař U mouřenínů č. 459).³² Druhý z nich si pak ještě v roce 1431 kupuje dům „U koz“ v Celetné ulici (č. 595) a rok na to pořizuje další nemovitost a to dům U červeného jelena v Železné ulici (č. 491).³³ Mikuláš Kněževeský kupuje v roce 1429 dům v Celetné ulici (č. 597) patřící dříve Mikuláši Šmelcerovi.³⁴ Mikuláš Betlémský si v letech 1429 až 1433 pořizuje domy jak na Starém Městě

²⁹ *Tamtéž*, str. 223.

³⁰ *Tamtéž*, str. 31, 114.

³¹ Petr Čornej uvádí, že průměrná tržní cena domu v letech 1411-1420 činila 46 kop českých grošů, v letech 1421-1450 se pak pohybovala mezi 25-29 kopami. Viz ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 490. V konkrétních případech se však ceny mohly lišit vskutku zásadně, např. dům č. 24d, který v roce 1419 koupil Leonhard Schiltzel za 90 kop českých grošů, odkoupil od obce uzdař Ondráček za třetinovou cenu 32 kop! Viz TOMEK: *Základy starého místopisu pražského I.*, Praha 1865, str. 11. Na cenu nemovitostí měl vliv jednak jejich velký počet, díky kterému byla nabídka vyšší u než poptávka, dále strach z návratu exulantů a sním spojená nedůvěra v investice do zabavených majetků a nakonec i velice úzké vazby mezi kompetentními městskými úředníky a zájemci o nemovitosti. Movití měšťané pak obecně dávali přednost investicím do venkovských statků, spíše než nakupování většího množství městských nemovitostí. Vzhledem k tomu, že nízká cena přetrvávala až do poloviny století, největší význam musíme přikládat prvnímu aspektu, tedy velkému množství volných domů spojenému s úbytkem obyvatel pražských měst.

³² *Tamtéž*, str. 32.

³³ *Tamtéž*, str. 32, 144, 118.

³⁴ *Tamtéž*, str. 143.

(na náměstí č. 2, v Dominikánské ulici č. 351, na Perštýně č. 345), tak na Novém Městě pražském (v Havířské ulici č. 125b. Zároveň již od roku 1421 vlastnil malostranskou vinici Kbelovka č. 343b).³⁵

Ne všechny tyto obchody se však týkaly pouze domů zabavených nepřátelům husitských božích pravd. Nízké ceny a čilý realitní obchod motivovaly k prodeji či nákupu i pravověrné kališníky, kteří své majetky drželi už od předrevolučních let. Například nám známý řezník Kliment Krček již dříve vlastnil dům v Dlouhé třídě (č. 730c). Ten v roce 1430 přenechal za 30 kop grošů svému synovi Matyášovi a přestěhoval se do domu v Templové ulici (588b), který za stejnou cenu koupil od řezníka jménem Jakeš. O rok později pak k němu přikoupil ještě sousední stavení (č. 588c). V roce 1434 si pak pořídil další nemovitost, a to dům naproti masným krámům (č. 621b kolmý na dnešní Masnou ulici).³⁶ Sedlář Mařík zas vlastnil od roku 1411 dům v Platněřské ulici (č. 123) a až v roce 1428 k němu od svého přikoupil vedlejší stavení (č. 124).³⁷ U Jana Vandrovce, který možná vlastnil dům v Cikánské ulici (Žid č. 163) žádné koupě zabavených domů doložené nemáme.³⁸

Legalizace držení zabavených domů, která se rozbíhala po roce 1424 neznamenal pouze oživení obchodu s nemovitostmi a vznik nové vrstvy bohatých městských patricijů. Znamenala hlavně jasné určení směru pražských měst v rámci husitského hnutí. Hlasy umírněných a vlažných kališníků, kteří připouštěli usmíření s katolickou stranou byly umlčeny. Ti, kdo seděli v konšelských křeslech, zastávali funkce v důležitých obecních úřadech či vlastnili výstavní domy na náměstích či hlavních ulicích, se o tyto příjemné výdobytky revoluce nechtěli nechat nikým připravit.³⁹ K obhájení výsledků revoluce před tehdejšími světovými autoritami však bylo potřeba více. Bylo potřeba

³⁵ *Tamtéž*, str. 16, 81, 104-105, TOMEK: *Základy starého místopisu pražského II.*, Praha 1870, str. 82, TOMEK: *Základy starého místopisu pražského III.*, Praha 1872, str. 87.

³⁶ TOMEK: *Základy starého místopisu pražského I.*, Praha 1865, str. 193, 164, 151.

³⁷ *Tamtéž*, str. 51.

³⁸ *Tamtéž*, str. 215. Zde se ovšem mluví pouze o Václavu Vandrovci, synovi jistého Vandrovce (nejspíše také Václava), který onen dům vlastnil a prodal v roce 1433.

³⁹ O tom nás přesvědčují i motivy dubnového povstání z roku 1427.

schopných, vzdělaných a odhodlaných zastánců Husova pojetí víry, mužů jakými byli Rokycana, Lupáč, Hedvika, Smolař či Humpolec. A jedním z nich se měl stát i jistý Jan z královského městečka Velvary, který si v roce 1428 dal do městských knih zapsat od obce zabavený dům (č. 627) v Týnské uličce...⁴⁰

⁴⁰ Jednalo se o dům pozdějšího čísla 627, stojící hned vedle stavení patřícího až do počátku revoluce měšťanskému rodu Nindertheimerů. Za něj Jan Velvar obci zaplatil 55 kop grošů. Viz TOMEK: *Základy starého místopisu pražského I.*, Praha 1865, str. 150 a TOMEK: *Dějepis města Prahy II.*, str. 141.

Velvar do Prahy

O Janovi, v Praze přezdívaném Velvar, který se v roce 1428 objevuje jako vlastník nemovitosti v Týnské uličce, nám dřívější prameny mnoho informací nepodávají. K absenci písemných dokladů o Velvarově životě před rokem 1428 jistě přispěla i skutečnost, že nepocházel z Prahy a zároveň nesl v té době vůbec nejčastější a lehce zaměnitelné křestní jméno.

V souvislosti s Velvarovým působením před rokem 1428 však stojí za pozornost jeden ze zápisů o zabaveném majetku.

Konkrétně se jedná o zápis o jakémsi velvarském rektorovi jménem Jan, jemuž v letech 1421-1423 připadl někdejší strahovský statek v Křevicích.⁴¹ Jelikož křestní jméno, lokalita i časové období odpovídají Velvarovým reáliím, lze předpokládat, že tímto rektorem nebyl pravděpodobně nikdo jiný než právě mladý Jan Velvar, který křevický statek získal jako odměnu za služby rané husitské revoluci.⁴²

Pokud tedy budeme vycházet z této hypotézy, vypovídá výše uvedená stručná zpráva o Janovi z Velvar mnohem více, než by se na první pohled mohlo zdát. Předně je to skutečnost, že Jan, říkejme mu, stejně jako mnoho jeho budoucích staroměstských sousedů, Velvar, byl aktivním příznivcem husitského hnutí, za což byl odměněn dvorem nedaleko v Křevicích. Ve zprávě se ale také

⁴¹ Konstantin HÖFLER: *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen II*, Wien 1865, str. 291. V *Consignatio curiarum, vinearum et hortorum demtorum profugis et aliis datorum a communitate civitatis Pragensis 1421-1423* se zde uvádí jako jeden ze zabavených a vydaných statků:

„Curia in Krzowicz, quae fuit monasterii Strahoviensis, Johani scholarum in Welwar“.

„Krzowicz“, tedy Křovice či Křevice je část dnešní obce Hobšovice západně od Velvar. Jako majetek pražských obcí po čáslavském sněmu Křevice uvádí i TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 171. Jako původního majitele dvora pak určuje strahovský klášter.

⁴² *

v

Jako Velvara jej identifikuje i Petr ČORNEJ: *Smolař, Hedvika, Velvar et alii*, Liberec 2004, str. 54, který na tento pramen v souvislosti s Velvarem upozornil.

objevuje důležitá zmínka o jeho rektorské funkci, která nás opravňuje domnívat se, že Velvar měl vyšší vzdělání.

Student Velvar

Co se týká Velvarova mládí a jeho studií, prameny mlčí. Přesto se však na základě literatury zabývající se českým středověkým školstvím můžeme pokusit zrekonstruovat, jak toto období Velvarova života probíhalo.

Jan, ještě jako mladý chlapec jistě navštěvoval některou z farních či městských škol, kde zvládl základy trivia a latiny. Možná, že byl žákem právě na oné velvarské škole, na níž později sám dělal rektora. I když úroveň městských škol byla různá a některé latinské školy vysoké úrovně přejímaly universitní výuku svobodných umění, je pravděpodobné, že studijní dráha mladého Jana směřovala na universitu.⁴³

Universitní vzdělání a minimálně bakalářský titul se tehdy od správce městské školy očekával. Nebyl sice nezbytnou podmínkou,⁴⁴ bylo však v zájmu samotných radních, aby za obecní peníze získali učitele co nejschopnějšího. V dobách, kdy městské školy nebyly řízeny žádnými jednotnými normami a řády, závisela totiž jejich kvalita právě na jeho osobě.⁴⁵

O Velvarově universitním vzdělání vypovídá skutečnost, s jakou obratností a výřečností později vstoupil do vysoké politiky, kde se střetl s předními diplomaty a učenci své doby. Znalosti jazyka, rétorické dovednosti,

⁴³ Blíže k problematice Českého nižšího školství viz. ŠMAHEL, František: *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002, str. 54-72 či WINTER, Zikmund: *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století*, Praha 1901.

⁴⁴ Přestože pro mnohé veřejné funkce (např. generální vikář pražské diecéze, kancléř Starého Města pražského, lékaři, městští notáři či právě rektori latinských škol) byl universitní titul nepsanou podmínkou, jediným úřadem, pro který bylo dokončené universitní vzdělání „*conditio sine qua non*“, byla samotná universitní profesura. Vztahem mezi universitním vzděláním a některými úřady se stručně zabývá: Michal SVATOS: *Vzdělanec - Učenec - Profesor in Člověk českého středověku*, Praha 2002, str. 280-281.

⁴⁵ Přehledně o městském školství v 15. věku píše Josef MACEK: *Jagelonský věk v českých zemích 3*, Praha 1998, str. 228-239. Uvádí zde i dostatek rozšiřujících prací, které se tímto tématem zabývají podrobněji.

všeobecný přehled i logické myšlení, které musel uplatnit, aby jako diplomat obstál, předpokládají universitní průpravu a nejspíše též minimálně bakalářský grad. Proti tomu sice svědčí, že v nám známých pramenech nenalzááme žádný akademický titul ve spojitosti s jeho jménem. Na druhou stranu však lze namítnout, že i některé další postavy z jeho okolí, u nichž máme universitní vzdělání doloženo, nejsou s titulem příliš často zmiňovány.

Je více než pravděpodobné, že se Jan z Velvar nestal studentem žádné ze zahraničních universit, ale vysokého učení v Praze.⁴⁶ To se po secesi německých učitelů a studentů v roce 1409 postupně přetvářelo na domácí zemský ústav a pod vlivem reformní skupiny kolem Jana Husa se stále více vyhraňovalo i konfesijně. Reformní myšlenky musely velvarského mladíka nutně ovlivnit, zejména pokud byl studentem artistické fakulty, na níž se názory proreformních učenců prosazovaly nejvíce, a která měla díky početní převaze učitelů a studentů zásadní vliv na charakter obecného pražského učení.⁴⁷

Kdy se mladý Velvar se na universitu zapsal můžeme pouze odhadovat. Pokud však budeme na základě dříve předložených argumentů předpokládat, že získal universitní titul, musel graduovat před 10. lednem 1417. Tehdy totiž pražský arcibiskup Konrád z Vechty odmítl universitě udělit souhlas k mistrovským zkouškám, které se pak nekonalý po dlouhých 14 let.⁴⁸ Budeme-li pro získání bakalářského gradu na artistické fakultě předpokládat tři roky studia,

⁴⁶ v úvahu by připadaly střeoevropské university ve Vídni, Krakově, Heidelbergu, Kolíně nad Rýnem, Erfurtu a nově vzniklá universita v Lipsku. Tato vysoká učení však byla ovlivněna německými universitány, kteří po Dekretu kutnohorském opustili pražské učení, a kteří se k reformním hnutí na české universitě stavěli velmi negativně. Zde by tedy Velvarovi mohli jen těžko dát myšlenkové základy, na nichž by později vyrostl odhodlaný kališník, jakým se později stal. Pokud budeme brát v úvahu i vzdálenost pražské university a její otevřenost vůči novým studentům, nebudeme daleko od pravdy, když Jana Velvara budeme považovat právě za jejího studenta.

⁴⁷ O politických příčinách Dekretu kutnohorského a jeho vlivu na změnu pražské university viz ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 116-124, podrobněji pak TOMEK: *Děje university pražské I.*, Praha 1849, str. 146-156.

⁴⁸ ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 187; ŠMAHEL: *Husitská revoluce 2*, str. 295; WINTER: *Děje vysokých škol pražských (1409-1622)*, Praha 1897, str. 12.

musel by Jan Velvar zahájit studium nejpozději v roce 1413.⁴⁹ To je ovšem krajní mez. Je pravděpodobné, že začal studovat o několik let dříve a že se právě za studií poznal se svými budoucími přáteli, kterými byli například Jan Rokycana a Martin Lupáč. První z nich gradoval na bakaláře v roce 1415, druhý je doložen jako student z roku 1412, kdy se účastnil studentské protiodpustkové demonstrace organizované Jeronýmem Pražským a Voksou z Valdštejna.⁵⁰

Pražské vysoké učení bylo v době Velvarova studia hlavním dějištěm mnoha bojů, které později vyústily v hnutí, známé jako husitská revoluce. Zápasy o Wyclifovo učení, o směřování samotné university po Kutnohorském dekretu či zápas o samotného mistra Jana Husa, to vše muselo ovlivnit budoucí postoje mladého Jana Velvara, trávícího studijní léta na některé z pražských kolejí či burs.⁵¹

Pobyt na pražské universitě tedy znamenal pro studenta z Velvar jistě mnoho. V rámci studia sedmera svobodných umění zde zdokonalil své znalosti latiny tak, že mohl být zván „*litteratem*“, tedy tím kdo dokázal plyně číst i psát tímto jazykem intelektuální elity. Jistě zde procvičil i své umění řečnické, které později uplatnil jak při řešení sporů v rámci své kariéry pražského politika, tak při boji za výsledky husitského hnutí. Podstatný vliv měly také spory o náboženská témata, jež se probírala nejen v rámci disputací, ale také jako neoddělitelná součást studentského života. Důkazem mohou být studentské demonstrace spojené s protiodpustkovou kampaní v polovině roku 1412. Zda se jich účastnil i Velvar osobně, nevíme. Jisté však je, že doba strávená na universitě přispěla k jeho hlubšímu pochopení myšlenek, na nichž vyrostlo husitství.⁵²

⁴⁹ V případě studia na jiné fakultě, by minimální doba studia byla ještě vyšší. Viz Michal SVATOŠ: *Vzdělanec - Učenec - Profesor v Člověk českého středověku*, Praha 2002, str. 275-276.

⁵⁰ Na spolužáky, kteří se později stali významnými osobnostmi husitského hnutí upozorňuje Petr ČORNEJ: *Dějiny V*, str. 107-108, o Lupáčově účasti na odpustkových demonstracích *tamtéž*, str. 140.

⁵¹ O pražských kolejích v té době viz. SVATOŠ, Michal: *Dějiny University Karlovy I.*, Praha 1995, str. 42-56.

⁵² O vztahu pražské university k Wyclifovu učení a počátku reformačních snah Husových a Jakoubkových viz ŠMAHEL, František: *Husitské Čechy*, Praha 2001, str. 249-263.

Pro velvarského mladíka nebyly podstatné pouze znalosti získané universitním studiem. Praha byla světem, který rozšiřoval obzory všem, kteří do ní přicházeli z menších měst či vesnic. V hlavním městě království se potkávali lidé z celé Evropy. Různé jazyky, zvyklosti a názory se Praze stětoávaly více než v jiném českém městě a to byla pro vnímavého studenta jistě zajímavá zkušenost. Možná, že i Velvarova předpokládaná znalost německého jazyka byla zapříčiněna právě pobytem v Praze.⁵³

Jan Velvar si za svá studia jistě vybudoval v Praze řadu přátelství a kontaktů, které jej k hlavnímu městu poutaly. Přesto však po zakončení studia v Praze nezůstal, ale vrátil se zpět do Velvar, aby se stal rektorem na tamní městské škole.

Velvar a revoluce v letech 1419 -1428

Počátek revoluce na přelomu července a srpna 1419 zastihl Jana nejspíše ve Velvarech, kde snad již působil jako správce školy. Nevíme kdy přesně se aktivně přidal na stranu kalicha, jisté však je, že nejpozději na počátku dvacátých let již s husitskou stranou spolupracoval. O tom svědčí věnování dvora v Křevicích. Podobnými venkovskými statky, zabavenými katolickým vrchnostem, odměňovala husitská Praha ty, kteří se jako věrní husité zasloužili o hájení boží pravdy v jejich pojetí.

Můžeme se jen dohadovat jakým způsobem se do revoluce zapojil a čím si vydobyl zásluhy, za něž byl odměněn bývalým strahovským zbožím. Je však pravděpodobné, že spíše než aktivní účastí při hájení Prahy před Zikmundovými křižáky či při jiných ozbrojených konfliktech, přispěl svými jazykovými znalostmi a vzděláním, které získal na pražském vysokém učení. Mohl být nápomocen s formulováním diplomatických listů do zahraničí, které husitská strana rozesílala na obhajobu svého učení či v rámci popírání právoplatnosti

⁵³ Znalost němčiny u Velvara předpokládám vzhledem k jeho účasti na diplomatických jednáních sbasilejským koncilem a zejména se Zikmundem Lucemburským v letech 1433-1436. O vztahu češtiny a němčiny: ŠMAHEL, *Idea národa v husitských Čechách*, Praha 2002, str. 106.

Zikmundovy korunovace a hledání vhodného kandidáta na český trůn.⁵⁴ Případně mohl pomoci s organizováním pražskými obcemi zabavených domů a venkovských statků. To vše jsou pouze domněnky, které se nám jen stěží podaří prokázat. Je však jisté, že ať byly jeho zásluhy o prvotní úspěchy revoluce jakékoliv, husitská Praha na ně nezapomněla.

Odměna v podobě křevického dvora, od Velvar vzdáleného něco přes hodinu cesty, naznačuje, že rektor velvarské školy zůstával ve městě, po němž byl později nazýván, a do Prahy se v blízké době nejspíše stěhovat neplánoval. Pokud tedy husitská Praha potřebovala jeho služby, do nedalekého hlavního města pouze dojížděl.⁵⁵ Velvary, které měly od Karla IV. městské právo a pečeť, patřily pod správu pražského purkrabství, od 7. června 1421 kontrolovaného pražany.⁵⁶ Počátek aktivní Velvarovy spolupráce skališnickou Prahou mohl souviset i s touto okolností. Je však pravděpodobnější, že spíše než majetkoprávní změny stály za Velvarovým zapojením do kališnického hnutí jeho dřívější kontakty ze studentských let.

Do jaké míry se Velvara dotýkaly pražské události v letech 1419-1428, nevíme. Nejsme si ani jisti tím, že ve Velvarech zůstával až do roku 1428, kdy koupil dům v Týnské uličce.⁵⁷ Je však pravděpodobné, že na hlavní události, jakými byla Želivského diktatura zakončená jeho násilnou smrtí v březnu roku

⁵⁴ Dochované husitské manifesty, které by teoreticky mohly připadat v úvahu (tj. od roku 1420-1423) uvádí F.M. BARTOŠ: *Manifesty města Prahy z doby husitské, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy VII*, Praha 1932, str. 275-290.

⁵⁵ Křevice, dnešní Hobšovice, jsou od Velvar vzdáleny přibližně 7km. Pěší chůzí jde tato vzdálenost bez problémů urazit za půl druhé hodiny. Cesta z Velvar do Prahy (Na Staré Město) přes Velké Přílepy je dlouhá přibližně 35km. Zdárnému chodci či povozu s nákladem zabrala přibližně jeden den, spěchající jezdec na koni ji pak dokázal urazit za necelý půlden. Vycházím zde z tabulky rychlosti cestování podle Norberta OHLERA: *Cestování ve středověku*, Praha 2003, str. 159.

⁵⁶ ČORNEJ: *Dějiny V*, str. 288 či TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 177. Stručně o historii Velvar píše SEDLÁČEK, August: *Místopisný slovník historický království českého*, Praha 1998², str. 946. Samostatnou publikaci historii tohoto královského města věnoval František VACEK: *Paměti královského města Velvar*, Praha 1884.

⁵⁷ Ve prospěch domněnky, že Velvar v Praze nepobýval před rokem 1428 hovoří i mlčení pražských pramenů té doby. Pokud by v Praze žil, bylo by málo pravděpodobné, že bychom při jeho činnosti nějakou zmínku nenalezli.

1422, oba Korybutovičovy vládní pokusy či boje mezi husitskými vojensko-politickými bloky, nahlížel podobnou optikou jako skupina kolem Jakoubka ze Stříbra a Jana Rokycany. Ti zaujímali v husitského hnutí jakousi zlatou střední cestu mezi novoměstským, resp. východočeským radikalismem, a umírněností některých husitů nebránících se spolupráci s katolíky a katolickou církví. Jakoubek i Rokycana si uvědomovali potřebu obhájit výsledky revoluce nejen v rámci zemí Koruny české, ale před celou Evropou. K tomu dokázali využít kromě svých obsáhlých znalostí teologických také diplomatické a mocenské prostředky, což dokazuje Rokycanovo úspěšné jednání s Žižkou v září roku 1424 či jeho zásadní vliv při pražském dubnovém povstání 1427.⁵⁸

Nejspíš právě výsledky onoho pražského povstání zjara 1427 byly tou příčinou, která Jana přiměla, aby opustil Velvary a vydal se za politickou kariérou do hlavního města. Zda za tímto rozhodnutím stál některý z jeho pražských přátel, který znal Velvarovy kvality a chtěl jich využít pro dobro pražských obcí, či zda šlo o projev Velvarových osobních ambicí, to nejsme schopni doložit. Jisté však je, že koupí domu v Týnské uličce Jan Velvar spojil svůj osud se nejen se Starým Městem pražským, ale i s celým husitským zápasem.

Tradiční pražské neshody

Dnes již bohužel nezjistíme, zda si Velvar nejprve nechal dům v Týnské uličce zapsat do městských knih a až poté se do něj nastěhoval, či zda jej obýval již před tímto právním aktem, což nebylo v té době neobvyklé. Neznáme ani datum, kdy dům zakoupil. Je však téměř jisté, že tomu bylo před 10. červencem 1428, kdy již vystupuje jako člen staroměstské rady.⁵⁹

Ať se však Jan Velvar na Staré Město přestěhoval před rokem 1428, či až při zakoupení domu u Týna, byl o dění v pražských městech jistě dobře spraven. Po jarním povstání v roce 1427 mohla být města v určitých ohledech formálně

⁵⁸ O Rokycanově jednání se Žižkou podrobně píše Petr ČORNEJ: *Žižka před Prahou, Česká literatura 48*, Praha 2000, str. 564-578. O průběhu povstání v dubnu 1427 píše výše, v kapitole „*J>ražský dubnový převrat roku 1427*“

⁵⁹ TOMEK: *Dějepis města Prahy V.*, str. 71.

jednotná, jejich tradiční rozpory však nedávaly této jednotě šanci na delší trvání.⁶⁰ Již po úspěšném odvrácení zářijového pokusu o převrat se začaly projevovat první neshody. Staroměstští vytýkali svým sousedům, že spolupracovali s Hynkem z Koldštejna a nechali jeho ozbrojence projet městem, novoměstští kněží vedení Jakubem Vlkem se zas chtěli vymanit zjednotné duchovní správy v čele s Janem Rokycanou. K tomu se přidaly i spory o statky zabavené zajatému Korybutovi, statky z nichž mnohé byly před třemi lety litevskému knížeti s velkou slávou předávány. Novoměstští si nárokovali polovinu, Staroměstští, kteří je spravovali prostřednictvím šestipanského úřadu,⁶¹ se zdráhali na takové dělení přistoupit.⁶²

Tyto spory byly jen konkrétními projevy rozdílných postojů obou měst a jejich obyvatel. Staré Město mělo v pražském souměstí tradičně největší vliv, který se opíral o královské výsady, ekonomický potenciál bohatých patricijů i intelektuální centrum v podobě university. Staroměstští často dávali tuto svou domnělou nadřazenost najevo nejen svým novoměstským sousedům, kteří se s pozicí „věčně druhého“ spokojovali jen velmi neradi. Počátek husitských válek však mnohé z tradičních vztahů a vazeb v pražských městech narušil. Pozastavení pedagogického působení pražské university, vypovězení mnoha movitých německých i českých katolíků i vzrůstající sebevědomí řemeslnických vrstev, početnějších na Novém Městě, to vše mělo na postavení Staroměstských v rámci pražských měst významný vliv. Potřeba obrany husitského programu, formulovaného pomocí čtyř artikulů pražských, nutila pražská města ke společnému a jednotnému vystupování. Nelze zde sice mluvit o skutečné unii, ale společné ideové a politické zájmy obou městských celků se projevovaly alespoň z formálního hlediska společným označováním „město pražské“; zejména v manifestech či listinách vydaných pro nová spojenecká města pražského svazu. Vyšší formy spolupráce lze spatřovat až při převratu a následné diktatuře novoměstského kazatele Jana Želivského a jeho přívrženců na

⁶⁰ Vycházím zde z výše zmíněné teorie Hlaváčkovy a Šmahelovy. Viz poznámka č.14.

⁶¹ O šestipanském i dalších obecních úřadech viz kapitola: *Velvarova účast v „obecních úřadech“*.

⁶² Více o sporech obou měst v následující kapitole „Konšelem v pražských „různicích“

přelomu června a července 1421. Je možné, že v této době došlo i k určitému spojení obou městských rad, které se ve svých působitích, radnicích na Starém a Novém Městě pražském, střídaly. Jednotné vystupování obou měst přežilo i Želivského smrt a trvalo až do ledna roku 1424, kdy byly rozdíly mezi Starým a Novým Městem již natolik patrné, že jednota pražských měst byla dále neudržitelná. V následujícím období do roku 1428 byly společně řešeny jen některé otázky, jako byly odprodeje zabavených statků či udělování milosti uprchlým měšťanům, kteří se navrátili do Prahy a podobně. Správní agendy obou měst i jejich politické a ideové názory se ubíraly vlastními cestami, které dlouhodobě nedokázalo spojit ani vítězství Rokycanovy skupiny v dubnu 1427.⁶³

Konšelem v pražských „růžnicích“

V červenci roku 1428, kdy výše zmíněné spory mezi Starým a Novým Městem pražským nabíraly na intenzitě, nastupuje v rámci nově ustavené staroměstské rady Jan Velvar svou politickou dráhu.⁶⁴ Nebyl sám, kdo usedal na konšelskou lavici prvně, z ustanovených konšelů to byli, pokud víme, pouze Šimon od Bílého lva a Jíra Domažlický, kteří již měli zkušenosti z předchozích rad.⁶⁵ Pro ostatní představovaly jejich konšelské posty pověstný „křest ohněm“, který měl hned z počátku prověřit jejich schopnosti.

⁶³ Jednota pražských měst je komplikovaným tématem, které vzhledem k nedostatku relevantních pramenů zatím nejsme schopni jednoznačně interpretovat. Spojením pražských měst v době husitské se věnuje Bohdan ZILYNSKYJ: *Jednota pražských měst v době husitské*, in *Documenta Pragensia IV.*, Praha 1984, str. 138-151. Podle něj byly všechny husitské pokusy o spojení obou měst, včetně toho Želivského, spíše otázkou „manifestace jednoty“ spíš než popisem skutečného „státu quo“. Související problém, a to pojmenování pražských měst v husitské době, řeší Petr ČORNEJ: *Pojmenování Prahy v narativních pramenech doby husitské*, in *Documenta Pragensia IV.*, Praha 1984, str. 176-185.

⁶⁴ Rada byla ustanovena 10. července 1428, viz TOMEK: *Dějepis města Prahy V*, str. 71.

⁶⁵ Bohužel neznáme přesné složení rady z roku 1420. V té se mohli někteří z nastupujících konšelů objevit. Šimon zasedal v po sobě jdoucích radách v letech 1423-1424, společně pak zasedali v radě z května 1425. Viz Příloha II.: Srovnávací tabulka konšelů (rady z let 1424-1437).

Pražská města v té době válčila s Janem Smiřickým, kterému se po nezdařené zářijové akci povedlo za pomoci jisté mladé dívky uprchnout ze staroměstského vězení. Již čtrnáct dní po nástupu nové staroměstské rady do funkce bylo staroměstské vojsko, které mělo potrestat vojenské akce Smiřického spojence Zikmunda z Vartenberka, poraženo u Budyně. Neblahým důsledkem této bitvy bylo zajetí hejtmana pražských vojsk Václava Cardy z Petrovic. Vztahy s Novým Městem se navíc stále přiosťovaly. Novoměstští požadovali rovné dělení Korybutových statků, radikální kazatel Jakub Vlk od Pany Marie Sněžné zase vymanění ze společné církevní organizace v čele s umírněným Rokycanou. Kázání, ve kterých novoměstští kněží haněli Staré Město a naopak, byla častým jevem. Obě složky rozpadající se církevní organizace se navíc vzájemně přetahovaly o donedávna společně spravované zboží. Nejspíše již na počátku roku, možná i dříve, se novoměstští radikálové obrátili o pomoc na svého vlivného souseda Velká z Březnice. Tento někdejší novoměstský koudelník, nyní sirotční hejtman, který ve funkci vystřídal zemřelého Kuneše z Bělovic, se spolupráci se svými sousedy nebránil. Novoměstský a sirotčí radikalismus vytvářely dobré podmínky pro budoucí užší spolupráci. Spor mezi městy se zatím měl řešit mírovou cestou. Možná právě Velkovou zásluhou došlo 1. září ke společném valnému shromáždění, které se konalo na neutrální půdě „Ala Přiekopě“ mezi oběma městy, na prostranství mezi kostely sv. Ambrože a sv. Benedikta.⁶⁶ Zde se, alespoň dočasně, podařilo zabránit dalším třenicím přijetím společného usnesení, které však vypovídalo v neprospěch Jana Rokycana a jeho staroměstských sousedů.⁶⁷

Zabavené královské i církevní majetky měly být mezi obě obce rozděleny rovným dílem, tak jak požadovali Novoměstští. I Želivského pokračovateli Jakubu Vlkovi se dostalo zadostiučinění. Jednotná pražská církevní správa

⁶⁶ Kostel sv. Ambrože, založený Karlem IV. roku 1354, se nacházel na Novém Městě poblíž příkopu oddělujícího Staré a Nové Město. Dnes na jeho místě stojí palác u Hybernů. Na místě kostela sv. Benedikta se rozpíná obchodní dům Kotva. Viz Emanuel POCHE a kolektiv: *Praha středověká*, Praha 1983, str. 225.

⁶⁷ O poměrech v pražském souměstí píše podrobněji TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 410-414.

trvající již od předhusitského období zanikla vytvořením úřadu novoměstského duchovního správce, kterým se nestal nikdo jiný než právě Vlk. Spolupráci pražských měst mělo usnadnit právo dvou konšelů jednoho města účastnit se zasedání rady města druhého. Dalším rozbrojům pak zamezovalo nařízení, aby žádné z obou měst nevyužívalo spojenců k potlačení moci toho druhého. To nám naznačuje, že se Velkovi sirotci do sporů mezi Starým a Novým Městem mohli zapojit i jinak než pouhou demonstrativní podporou. Omilostnění těch, kteří napomáhali Hynkovi z Koldštejna a Janu Smiřickému v jejich pokusu o převrat, pak otvíralo prostor pro možné příměří se Smiřickým a jeho spojenci.⁶⁸

Nevíme odkud iniciativa pro svolání tohoto shromáždění vzešla, zda ze Starého či z Nového města. Jisté však je, že Novoměstští mohli být s jeho výsledky spokojeni. Ať se Velvar společně s dalšími staroměstskými konšely tohoto shromáždění účastnil či nikoli, uspokojení z urovnání poměrů jistě cítili také, přestože je společná usnesení nemohla těšit tak, jako novoměstské sousedy. Následující uzavření míru s Janem Smiřickým, zprostředkované signatářem protestního listu ke kostnickém koncili z roku 1415 zemanem Milotou z Bohdanče, taktéž přispělo k dočasnému uklidnění pražských poměrů. Smiřický propustil pražského hejtmana Cardu i další vězně. Pražané, kromě svých vězňů, navrátili Janovi zabavené statky a dovolili návrat měšťanům, kteří utekli či byli vypovězeni z Prahy v roce 1427. Smířením se Smiřickým přestala mít význam internace litevského knížete Zikmunda na Valdštejně, takže již 27. října zaznamenáváme Korybuta v moravském Tovačově, tedy prokazatelně na svobodě. Špatná zkušenost s husitskou Prahou jej neodradila. Mladý litevský kníže naopak upustil od svých politických plánů spočívajících na dohodách s římskou církví a v další spolupráci pokračoval na straně táborské, která stále úžeji kooperovala se Starým Městem pražským.⁶⁹

Napětí v pražských městech však bylo tímto usmiřovacím aktem utlumeno pouze na čas. Usnesení o rozdělení konfiskátů pravděpodobně nebylo

⁶⁸ Body smíření mezi městy a domněnku o povolávání cizí pomoci od jednoho města na druhé vyslovuje TOMEK: *Tamtéž*, str. 412-413.

⁶⁹ *Tamtéž*, str. 414.

Staroměstskými plně respektováno, neboť již na konci roku se obnovily třenice o tyto zabavené statky. Nedobré vztahy ještě více zhoršily spory o tržní práva, která si každá z městských rad tradičně vykládala po svém a ve svůj prospěch. Na přelomu roku, v době kdy sirotčí vojska plenila Kladsko, ani v pražském souměstí nebylo k ozbrojenému konfliktu daleko.⁷⁰

Staroměstští přikázali uzavřít městské brány a fortny, na což Novoměstští reagovali vykopáním příkopů přes cesty do Starého Města, přes které ještě vytvořili provizorní dřevěné zátarasy. Demonstrativní volba staroměstského hejtmana Václava Cardy purkrabím Pražského hradu, při které vyzváněly zvony staroměstských kostelů a byla vzývána pomoc boží, popudila Novoměstské tak, že opět zavolali na pomoc Velká koudelníka a jeho sirotky. Ten na Nové Město přitáhl již 20. ledna. Vzhledem k tomu, že s ním přichvátali i někteří táborští hejtmáni, kteří měli blíže ke Staroměstským, podařilo se hned na druhý den domluvit další jednání o příměří. 21. ledna se sešli vojenští předáci obou stran, tedy Velek z Březnice i nově ustanovený purkrabí Pražského hradu Carda z Petrovic spolu s tábořským hejtmanem Janem Kamaretem ze Žirovnice, staroměstským měšťanem Matějem Dubcem z Dubce a jakýmsi Janem Domažlickým, aby vyhlásili příměří na čtyři následující dny, v nichž mělo každé město zvolit čtyři vyjednaváče, dva měšťany a dva zástupce sirotčích či tábořských vojsk, oprávněných domlouvat podmínky smíru mezi městy.⁷¹

Na stejném místě jako 1. září, před kostelem sv. Ambrože, tedy 25. ledna stanuli na jedné straně novoměstští sousedé Vaňek Peškovic z Poříčí a Křížek z Koňského trhu spolu s českobrodským hejtmanem Bartoněm a slánským hejtmanem Zikmundem z Vranova (Vraného). Na druhé straně byla důvěra staroměstských vložena do rukou konšela Jana Velvara, kterého doprovázeli Václav Hedvika, purkrabí hradu Kostelec Chval z Chotče a Otík z Vřesovic. Tito úmluvci nařídili oběma obcím zachovávat příměří až do 25. července. Do

⁷⁰ Tažení sirotků vedených Janem Královcem do Kladska a Slezka na přelomu roků 1428 a 1429 popisuje podrobně TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 415-417.

⁷¹ O urovnání sporů podrobněji TOMEK: *Tamtéž*, str. 418-420.

sv. Jiří, tedy 23. dubna, pak měla města zvolit další vyjednaváče, kteří by dořešili sporné otázky. Do té doby se trhy měly svobodně konat v obou městech, Staroměstští měli otevřít své brány i fortny, Novoměstští zas obnovit překopané a přehrazené cesty.⁷²

⁷² Výpovědi z 25.1. i níže uvedený text z 30.1.1429 vydal PALACKÝ: *Archiv český I.*, Praha 1840, str. 223-225:

„We jménu božie amen. My Chwal z Chotče, Otík z Wřeskowic, Bartoň hajtman Brodu Českého, Sigmund hajtman města Slánského, Jan řečený Welwar, Waněk Peškowic, Wáclaw řečený Hedwika, a Křížek z koňského trhu, ubrmané a přátelské umluwce ot múdrých a opatrných pánuow, purgistrów, konšeluow i obcí starého i nowého měst Pražských mocně wydání a zwolení: z kteréžto moci ubrmanské, nám ot Wašie Milosti dané a pójčené, wypowiedáme a prikazujem i ukládáme mezi wámi s obů stranu příměrie křest'anské s jistými wýmluwami ot dání tohoto listu až do swatého Jakuba welikého apoštola božieho, nynie najprw příštíeho, a ten den celý až do západu slunečného; na kteréžto příměrie listy hlawnie s rukojmiemi, pode ctí a pod wěrú a pod základem tří tisícuw kop grošuow, abyste sobě s obů stranu w témdni aneb konečně we dwú neděli dokonajice jedni druhým položili.

Druhé o ty trhy takto wypowiedáme, aby plné swobody řemeslníci, kupci a trhodějce w těch trzích jměli, jakožto dréwe před těmito ruoznicemi, a stáwali, wšak wždy bez pohorčenie práv a swobod obojích měst. A jestližeby kto nechtěl na swem místě stíti anebo seděti, w tom strana strany aby nehonila, a to až do dalšíeho opratření.

Třetíe, o tom boření, kopání a dělání takto wypowiedáme: aby byly swobodny cesty, brány i také portry chudému i bohatému; a páni nowoměstí aby ty cesty zase zrownali, a to dřiewie, kteréž jest na těch cestách, a což bude námi ubrmany ukázáno, otklidili a cesty napravili; a staroměstí páni mají brány a portny otewřieti we dne i w noci, a ty obrtle, kteréž jsú w branách a w portnách, magí wymetati, a to až do dalšíeho ohledání obů stranit, w jich práwa wždy nesahajíc. A to wšeccko s obu síranů má býti napraveno zaitra w úterý a konečně w středu do západu slunečného.

Dále také wypowiedáme, abyste w tomto křest'anském příměrie k konání dalšíeho záštíe mei wámi vzniklého s obů stranit jiné osoby z sebe i z hostí týmž obyčejem a počtem, jakožto nás, wydali a wolili, aby počaté dobré k konci a k místu bylo přiwedeno, a to aby sie stalo konečně do swatého Jiříe najprwé příštíeho.

Pak naposledy wypowiedáme i prikazujem, abyste tyto wšeccky naše umluwy a wýpovědi, we wšech kusiech a artikulech swrchupsaných, úplně a docela zdrželi a w skutku zachowali, pod základem w příměrných listech položeném (sic). Toho na jistotu, potvrzenie a na zdrzenie, pečeti jsme naše vlastnie s dobrým a jednostajným wědomím přitiskli k tomuto listu. Jenž jest dán léta od narozenie pána našeho Jezu Krista tisícieho čtyřstého a bez jednoho třidcátého, w neděli před hromnicemi.”

Jak vidíme, Jan Velvar dokázal během své půlroční politické dráhy přesvědčit staroměstské sousedy o svých schopnostech, zejména diplomatických, natolik, že byl vyslán na toto jednání spolu se zkušeným politikem Václavem Hedvikou. Pozornost si zaslouží také fakt, že je v rámci vyjmenování staroměstské delegace psán před Hedvikou. Jednak to může být způsobeno tím, že byl oproti němu v té době konšelem, zároveň to však může být důkazem vážnosti, které se mu na Starém Městě dostávalo.⁷³

Děni mimopražské: první jednání se Zikmundem

Zatímco od roku 1427 pražská města zaměstnávaly vzájemné spory a válečné pŕtky s Janem Smiřickým, ostatní husitské svazy dokázaly upevnit své postavení v Čechách do takové míry, že se mohly dle strategie Prokopa Holého začít soustředit na válečné výpravy za hranice Čech. Srpnová porážka křižácké výpravy u Tachova odvrátila bezprostřední nebezpečí hrozící domácím držávám a umožnila kališnickým vojskům ofenzivní vedení války. Velmi oblíbeným cílem zahraničních vojenských výprav, dobově zvaných „rejsy“, byly příhraniční oblasti Rakous, dále pak Slezsko, Lužice, Bavorsko, Sasko a Uhry. Husitské rejsy spojovaly vojenský a strategický zřetel, který měl nepřítele zeslabit a donutit jej k obrannému vedení války na vlastním území, s politicko-ekonomickým významem. Jedním z úkolů kališnických vojsk bylo šířit myšlenky revoluce za hranicemi a získávat ji tím podporu. Nutno podotknout, že tento obtížný cíl se husitským agitátorům v podstatě plnit nedařilo a většina obyvatel okolních zemí si k nim uchovávala nepřátelský postoj. Ekonomický dopad vojenských výprav mimo domácí území je nasnadě. Pomocí ofenzivního vedení války se dařilo prolamovat obchodní embargo uvalené na husitské oblasti. Navíc zátěž, kterou živení profesionální armády představovalo byla velická. Přesunutí vojsk na nepřátelské území tak jednak ulehčilo domácím zemím a současně způsobovalo ztráty nepříteli. Husitští velitelé také častěji začali přijímat výkupné od svých protivníků, kteří chtěli své statky uchránit od

⁷³ Viz předchozí poznámka, v níž je zachováno stejné pořadí úmluvců jako ve výpovědi z 25.1., s tou změnou, že jsou prvně jmenováni novoměstští zástupci a až po nich staroměstští.

vojsky na konci března. V čele husitské delegace byli oba duchovní správci Prokop Holý a Prokůpek, dále vrchní hejtmané polních vojsk Jakub Kroměšín a Velek z Březnice, české a moravské kališnické panstvo pak reprezentovali Menhard z Hradce a Petr mladší Strážnický z Kravař. Praha vyslala Martina Lupáče spolu s mistrem Petrem Paynem. Na Zikmundově straně nacházíme Albrechta Habsburského, bavorského vévodu Viléma, králova kancléře a záhřebského arcibiskupa Jana, čtyři slezská knížata, olomouckého biskupa kardinála Jana Železného, řadu biskupů, doktory z vídeňské university a mnoho dalších.

Na jednáních, jež začala 4. dubna 1429 zazněla na jedné straně řeč Zikmundova, která nabádala husity k návratu do lůna římské církve. Na druhé pak řeč Prokopa Velikého, v níž hájil čtyři artikuly pražské a slavnostní řeč přednesená oxfordským mistrem Petrem Payna, ve své nové vlasti přezdíváného Engliš.⁷⁸ Tato pečlivě připravená řeč, v níž manifestačně nadřazoval trvalou pravdu božího zákona nad pomíjivostí panovnické cti, obsahovala důležité poselství, které Zikmundovi naznačovalo proměnu v husitském chápání revoluce. Pokud by Zikmund změnil svůj postoj a přijal onu pravdu,⁷⁹ pak by jej husité uznali jako svého právoplatného krále a již by s ním neměli potřebu vést války. Přestože Engliš dvakrát odkazoval na Prahu jako na hlavu celé revoluce, **mluvil za všechny husitské svazy. Přijetím pražských artikulů by Zikmund získal českou královskou korunu.** Politická situace však nedozrála do té míry, aby ryšavý panovník mohl na tuto nabídku **přistoupit. Diplomatically prohlásil, že** on sám nemůže posuzovat duchovní záležitosti, a že mu tedy nepřísluší husitské články přijmout. Na tomto bodě se přešpurská jednání zastavila. Prokop Veliký spolu se Zikmundem se sice ještě několikrát setkali a vedli vzájemné rozhovory, ve kterých Lucemburk nepřestával zdůrazňovat význam husitské účasti na církevním koncilu, na dalších otázkách se však nedohodli. Příměří, jež Zikmund

⁷⁸ Podstatné části Englišovy řeči přeložené H. BUSÍNSKOU cituje z práce F.M. BARTOŠE: *M. Petr Payne, diplomat husitské revoluce*, Praha 1956 Petr ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 508-509.

Tuto pravdu v husitském pojetí reprezentují čtyři artikuly pražské.

navrhoval bylo husity odmítnuto. Rozhodnutí o něm přísluší husitskému sněmu, který bude svolán do Prahy...⁸⁰

Pražský sněm

Prešpurská schůzka byla spíše než zodpovědným jednáním o míru jakýmsi vzájemným oťukáváním. Přestože se oba hlavní protagonisté, král Zikmund a Prokop Veliký, snažili najít společnou řeč, jejich strany nepolevovaly v bojových akcích. Již po cestě z Prešpurku napadla sirotčí vojska rakouský Eggenburg patřící Albrechtovi Habsburském, mimo jiné jednomu z účastníků nedávných jednání. Na druhé straně byl úspěšným dubnový nájezd Habarta z Adlaru, toho času hejtmana na Týřově, který spolu s libštějnským hejtmánem Janem Šmikovským ze Žďáru a Bedřichem z Donína ukořistil Novoměstským velké stádo dobytka. Trestné výpravě, která ukradené stádo získat zpět ušetřili u Zbraslavi těžkou porážku, kterou zmírnil jen včasný zásah staroměstských posil.⁸¹

Plánovaný sněm byl do Prahy svolán na 23. května. Do Karlovy koleje, kde se konal, dorazili kromě zástupců husitských stran i zástupci katolíků, konkrétně karlštejnský purkrabí Zdeslav Tluksa. Týdenní sněm jistě nepostrádal dramatické chvílky. Sirotčí hejtmán Velek koudelník dával jasně najevo názory sirotků a Novoměstských, kteří se jednání s úhlavním nepřítelem husitů bránili. Zejména, když by mírová dohoda a přijetí artikulů mělo za následek Zikmundovo usednutí na český trůn. Prokop Holý spolu sméně radikálními husity musel složitě hledat kompromisní stanovisko, kterým byl sirotčí a novoměstské radikály uklidnil. Nakonec se však společné vyjádření podařilo zformulovat ke všem otázkám, které sněm projednával.⁸²

⁸⁰ Přehledně o jednání v Prešpurku včetně příslušné literatury viz. ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 210-213.

⁸¹ O vítězném nájezdu Habarta z Adlaru informuje Bartošek z Drahonice, *FRB V.*, ed. J. Goll, str. 599-600.

⁸²

Odpor Velká koudelníka a jeho novoměstských sousedů k mírovému jednání se Zikmundem dokazují *Staré letopisy české - text Q*, v *Staré letopisy české, Fontes rerum Bohemicarum, Ser. nova, tomus II.*, ed. ČERNÁ, Alena; ČORNEJ, Petr; KLOSOVÁ, Markéta, Praha 2003, str. 37.

Vyslání poselstva k chystanému koncilu sněm schválil, podmínil je však tím, že rozhodčí autoritu bude mít Písmo svaté a autority s ním se shodující. Dále odmítal nárok papeže na nejvyšší soudní pravomoc a domáhal se účasti Řeků, Arménů a cařihradského patriarchy, kteří také přijímali podobojí. Z případného příměří pak vyjímal bavorské a míšeňské útočníky i domácí katolíky. Zvláštní požadavky se pak týkaly Albrechta Habsburského. Další podmínky se vztahovaly k dílčím otázkám jakými byly svobodný pobyt husitských kněží na katolickém území, trestání zjevných hříchů atd.⁸³

Odpověď sněmu byla Zikmundovi odeslána již 15. června, do Prešpurku na další jednání však nikdo příliš nespěchal. Prokop Holý tam dorazil až na konci července s poměrně skrovným doprovodem, tentokrát bez účasti sirotčích zástupců, kteří tak jasně dali najevo svůj postoj. S ohledem na nespokojené sirotky nemohl a ani nechtěl ustoupit z požadavků, na kterých se květnový sněm usnesl. Ty byly nepřijatelné zas pro Zikmunda, takže k příměří opět nedošlo a delegace se 24. července vydala zpět do Cech. V průběhu července probíhaly pod taktovkou Jakoubka z Vřesovic vojenské operace na Chebsku a Loketsku, tábořský svaz pak nehledě na Prokopovu nepřítomnost podnikl výpravu do Slezska. Té se účastnila i staroměstská hotovost vedená Václavem Cardou. Z úspěšného tažení se Carda vracel do pražských měst kvapně. Vzájemné rozpory mezi Starým a Novým Městem opět hrozily propuknout v otevřený konflikt a přítomnost hejtmana s částí městské hotovosti byla v takovém případě vyžadována.⁸⁴

Letní nepokoje pražské

Pražské příměří uzavřené Velvarem a dalšími vyjednávači 25. a 30. ledna 1429 začalo dostávat větší trhliny již po květnovém sněmu, na kterém se Novoměstští spolu se svými sirotčími spojenci otevřeně postavili proti jednání se Zikmundem o jeho královské koruně. Staroměstští společně s tábory tuto myšlenku nezavrhovali. Zvláště, když ostatní alternativy přestaly být

⁸³

Zápis sněmovního usnesení vydal PALACKÝ: *Archiv český VI.*, Praha 1872, str. 421-422. Jeho interpretaci pak provedl ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 213-214.

⁸⁴ ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 214.

akceptovatelné.⁸⁵ K tomu se přidaly náboženské rozpory spolu s tradičními a stále nedořešenými spory o zabavené statky či výroční trhy. Tentokrát byl záminkou svatovítský výroční trh, který byl již Karlem IV. přesunut ze Starého do Nového Města pražského. Ovšem s podmínkou, že v případě novoměstského práva na jiný výroční trh má být vrácen zpět. A takový objevili Staroměstští v trhu, který se tradičně pořádá při pouti o svátku Svátostí. Tato pouť se však v době husitských válek nemohla konat, obnovena byla až Zikmundem Lucemburským 12. dubna 1437. Velký svobodný trh spojený s touto poutí byl tedy pořádán samostatně, proti čemuž Staroměstští protestovali. Novoměstští se ovšem zdráhali práva na pořádání trhu vzdát. Zda-li byl tento spor samotnou záminkou k vojenským přípravám, k nimž se obě města začala chystat, či zda to byla nějaká jiná, ještě malichernější záminka, se můžeme jen dohadovat. Jisté však je, že na přelomu srpna a září již obě zneprátelené strany začaly zbrojit a opevňovat své hradby a brány.⁸⁶

Novoměstští přehradili cesty do Starého Města a mezi domy natahovali řetězy. Rychle též obsadili Poříčskou a Horskou bránu, ležící sice na území jejich města, ovšem podle práva obsazené staroměstskými posádkami, které měly chránit volný přístup na Staré Město.⁸⁷ Staroměstští zas uzavřeli své brány a fortny, na hradby pak ustavili hlídky. Obě strany začaly svolávat posily, které by v chystaném konfliktu zvrátily vítězství na jejich stranu. Nové Město se

⁸⁵ S vládou Zikmunda Korybutoviče se Praha rozloučila již na podzim 1427, Vladislav Jagellonský se stále více přikláněl k papeži Martinovi V. a stárnoucí litevský velkokníže Vitold se měl brzy odebrat na onen svět.

⁸⁶ Spor o výroční svatovítský trh popisuje TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 436. Jako další možné příčiny k válečným přípravám ještě uvádí časté hanlivé kázání kněží, kteří neklidnou atmosféru ještě jitřili a podporovali vzájemnou nenávisť prostých obyvatel jednoho města k druhému, a dále pak smíření s universitními mistry v čele s Přibramem a zrušení jejich exilu. Jelikož se tak dělo pouze ze strany Staroměstských a naopak vyhnání mistrů schvalovala města obě, mohli být Novoměstští tímto aktem dotčeni.

⁸⁷ Poříčská brána (či brána sv. Petra) se nacházela na konci Petrské ulice v místě pozdějšího, dnes již zbořeného, nádraží Těšnov poblíž Florence. Brána Horská, nazvaná podle cesty na Kutnou Horu, zase na konci Hybernské ulice, na místě dnes zvaném U Bulhara. Více viz E. POCHÉ a kolektiv: *Praha středověká*, Praha 1983, str. 223-224.

tradičně obrátilo na svého mocného spoluměšťana, vrchního hejtmana sirotčích vojsk, Velká z Březnice; Staroměstští zas sháněli pomoc u táborů, s nimiž se sice plně neshodovali v otázkách náboženských, ovšem v názorech na smíření se Zikmundem si byli blíže než s radikálními sirotky.⁸⁸

Dne 14. září dorazil do Prahy Velek, který se kvůli žádosti svých sousedů vzdal výpravy do Bavorska. Na příchod novoměstských posil reagovali Staroměstští ostřelováním Nového Města pomocí děl, kuší i zápalné munice. Novoměstští si nenechali nic líbit a opláceli svým někdejšími spojencům stejnou měrou. Následujících šest dní trvaly mezi pražskými městy šarvátky, v jejichž důsledku přišlo o život několik osob. V průběhu bojů dorazily na Nové Město od obléhané Lichnice ještě další posily v čele s hejtmanem Janem Královcem. Obranu Starého Města řídil nový staroměstský hejtman a zároveň konšel Zikmund z Kotenčic, jinak zvaný Zikmund Mandin, podle své ženy Mandy, známé staroměstské kramářky.⁸⁹ Jemu zas na pomoc přitáhli Jan Řitka a Vilém Kostka z Postupic se svými vojsky.⁹⁰

Konflikt obou někdejších spojenců se podařilo zastavit 20. září, kdy bylo uzavřeno příměří a zvoleni úmluvci, kteří měli vyjednat mírové podmínky. Novoměstští vyslali sirotčí hejtmany Jana Královce a Jíru z Řečice, Staroměstští kouřimského hejtmana Jana Rakovnického⁹¹ a svého tradičního straníka Viléma Kostku z Postupic. Krátce po uzavření příměří do Prahy dorazil i Prokop Holý, který byl vděčnými staroměstskými konšely uvítán slavnostním obědem v Týně. V neděli 25. září 1429 se pak obě obce, doprovázené kněžími nesoucími svátosti

⁸⁸ TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 438.

⁸⁹ Kramářka Manda byla vdova po Janu kramáři řečeném Zmrzlík či „rytíř“, který byl pasovaný za udatnost při bojích (nejspíše u Německého Brodu) na rytíře. Jan Zmrzlík byl popraven, 11. března 1422 jako jeden z konšelů zodpovědných za smrt Jana Želivského. *Staré letopisy české - text D, v Staré letopisy české, Fontes rerum Bohemicarum, Ser. nova, tomus II., ed. ČERNÁ, Alena; ČORNEJ, Petr; KLOSOVÁ, Markéta, Praha 2003, str. 134. Více viz TOMEK: Dějepis města Prahy IV., Praha 1879, str. 241.*

⁹⁰ Vzájemné boje včetně staroměstského zahájení ostřelování, které mohlo být pouhou obranou proti prvotnímu útoku sirotčích posil, zmiňují *SLČ - text Q*, str. 37. Podrobněji TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 438-440.

⁹¹ Za pozornost stojí fakt, že Kouřim v té době patřila sirotčímu svazu.

oltární, sešly na již obvyklém smírčím místě naproti kostelu sv. Ambrože, kde si vyslechly podmínky domluvené vyjednavací. Novoměstští měli zrušit blokády v přístupových ulicích a postoupit Staroměstským zpět obě brány, o které je před nedávnem připravili. Staroměstští pak měli otevřít všechny brány i fortny a odstranit přehrazení svých ulic. Úmluvci nechtěli zasahovat do královských a císařských privilegií ohledně sporného svatovítského trhu, a tak jej ponechali Novému Městu. Dále pak apelovali na kněžskou jednotu, čímž nemínili opětovné statutární spojení, ale toleranci ve věcech náboženských. Jistě si uvědomovali, že nenávislné kázání kněží mělo značný vliv na vzájemnou nevraživost obyvatel pražského souměstí. Kněžím a mistrům vypovězených spolu s Příbramem v dubnu 1427 bylo dovoleno dostavit se do Prahy a urovnat spory a nedorozumění. Zvláštní prostor dostali dva nesmiřitelní aktéři bohosloveckého sporu, mistři Příbram a Payne, kteří se měli utkat na disputaci na přelomu září a října.⁹² Jako ideální lék na vzájemné spory pak vyjednavací, nejspíše po předchozích konzultacích s ostatními veliteli polních vojsk, navrhli uspořádat společnou výpravu všech husitských svazů „proti Němcům“. Výprava

• 93

měla vstoupit do dějin jako jedna z nejskvělejších.

Důsledkem zářijového smíru mezi pražskými městy bylo již oficiální novoměstské členství v sirotčím politicko-vojenském bloku. Staré Město se sice

⁹² Příbram s Paynem se na zmiňované disputaci neshodli a jelikož nedokázali rozhodnout ani přihlížející komisaři, vyřešení sporu pouze oddálili. Podmínky staroměstského kněžstva vyžadovaly poslušnost vrchnímu správci staroměstské církevní organizace zachování staroměstských liturgických obřadů a úcty Janu Husovi i nedávno (9. srpna) zesnulému Jakoubkovi ze Stříbra. Příbram těmto podmínkám podříditi nehodlal a odešel zpět do Stříbra, kde od dubna 1427 pobýval ochranou tábořského hejtmana Přibíka z Klenové. Pokusu o nápravu vztahů s vypovězenými pražskými mistry a kněžími, včetně Příbramovy a Englišovy disputace a následné kněžské synody, se věnuje Blanka ZILYNSKÁ: *Odras vztahu pražských měst v dokumentech pražské církevní správy 1427- 1429, in Documenta Pragensia IV., Praha 1984, str. 169-175.*

⁹³ Výpověď úmluvců přehledně podává TOMEK: *Dějepis města Prahy IV, Praha 1879, str. 440-441.* Nověji pak o celém konfliktu František ŠMAHEL: *Pražská města mezi dvěma převraty, Documenta Pragensia IV, Praha 1984, str. 155-160, popř. ve své syntéze Husitská revoluce 3, str. 215-217, či Petr ČORNEJ: *Dějiny V, str. 517-519. Návrh vojenské výpravy dokládají Staré letopisy české - text A, v Staré letopisy české, Fontes rerum Bohemicarum, Ser. nova, tomus II., ed. ČERNÁ, Alena; ČORNEJ, Petr; KLOSOVÁ, Markéta, Praha 2003, str. 69.**

ještě více sblížilo s tábory, zachovalo si však svou samostatnost. Po vyhlášení podmínek příměří se musely ještě organizačně vyřešit některé palčivé otázky. V polovině října se tedy sešel staroměstský Václav Štráboch a novoměstský Křížek z Koňského trhu, aby konečně dořešili držení sporných mimopražských statků připadlých na obě obce v rámci revoluce. Jednali hlavně o vlastnictví tvrzí v okolí Prahy a dále pak o majetku obou pražských purkrabství; vyšehradského, které patřilo Novoměstským, a purkrabství Pražského hradu,⁹⁴ spadajícího pod Staré Město. Zbraslavský klášter měl zůstat společným majetkem obou měst, výnosy se měly dělit rovným dílem, stejně tak jako náklady na vydržování místní posádky. Co se týče královských měst, která zbyla v držení Staroměstských, jistě víme pouze o Chrudimi a Mělníku. Do těchto měst byl totiž na podzim vyslán Václav Hedvika spolu s platněřem Křížem v Chrudimi a rybářem Duchem v Mělníce, aby zde jako staroměstští konšelé jmenovali městské rady.⁹⁵

⁹⁴ Pod správu purkrabství Pražského hradu mimo jiné patřily i Velvary. Viz TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 445-446.

⁹⁵ Více viz. TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 445-446.

Soused Velvar

V neděli 25. září si na znamení míru podali konšelé obou pražských měst před shromážděným lidem ruce. Mezi nimi však již nestáli Jan Velvar, Šimon od Bílého lva, Jíra Domažlický a další. Ti všichni byli ve svých funkcích vystřídáni 16. července novou radou, v níž z části zasedli dřívější konšelé z dubna roku 1427. Na radnici tak opět vidíme tandem Smolař - Hedvika, Zdeňka svícníka, platněře Kříže, Jana Prophetu, Jana od Stříbrné hvězdy a Matěje od Hřebenů, kteří doplnili další známé i méně známé osobnosti.⁹⁶ Od dubna 1427 do srpna 1437, až na dvě výjimky,⁹⁷ totiž Staroměstští důsledně respektovali zásadu, aby žádný z konšelů dané rady nebyl členem rady následující. Tím mělo být zabráněno jakýmkoli pokusům o uchopení moci určitou uzavřenou skupinou. Aby však byla zachována kontinuita radní vlády, byli odstoupiví konšelé zváni najednání stávající rady, případně se stávali členy sboru obecních starších, čímž neztráceli jistý vliv na dění ve městě. Také pak byli častěji než úřadující konšelé vysíláni jako poslové na různá domácí i zahraniční jednání. Při odstoupení úřadující rady se zase mnozí z nich znovu ujímali uvolněných funkcí. Přestože se tedy střídáním konšelských funkcí výše zmíněná bezpečnostní pravidla dodržovala, osobnosti kolem Hedviky, Smolaře a Velvara si dokázaly podržet zásadní a nepřerušovaný vliv.⁹⁸

V předchozích kapitolách jsme mohli sledovat politické dění uvnitř pražských měst i mimo něj. Janu Velvarovi bylo dáno se na něm podílet jednak jako úmluvce ve smíru s Novým Městem, jednak jako úřadující konšel, který jistě participoval na mnoha závažných rozhodnutích. Ta se týkala opatření v napjatých vztazích vůči novoměstským sousedům, i vůči nové politické situaci

⁹⁶ Viz TOMEK: *Dějepis města Prahy V.*, Praha 1881, str. 71., či Příloha II. této práce.

⁹⁷ Jedním z těch, kteří porušili tuto zásadu byl Matěj Smolař, který se po sobě objevuje v radách jmenovaných v letech 1429, 1430 a 1431. Druhým pak byl Matěj Betlémský, který totéž udělal v letech následujících 1432 a 1433. Viz TOMEK: *Dějepis města Prahy V.*, Praha 1881, str. 71.

⁹⁸ Pravidlo celkového střídání staroměstských rad upozornil ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských, ve Sborníku k dějinám hlavního města Prahy sv. I./2*, Praha 1920, str. 90. Nověji pak ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 386.

související sjednáním se Zikmundem Lucemburským a možnou husitskou účastí na chystaném koncilu. Jako konšel musel také dohlížet i na samosprávné otázky staroměstské organizace jako byly městské finance, řemesla a trhy, městské brány a opevnění či dodržování stavebního řádu. Jak se však Jan Velvar ve své nové obci zabydlel, jaký byl jeho vztah k ostatním staroměstským sousedům, a co dělal pokud neúřadoval na radnici?

Bydlo páně Velvara

Do svého výstavního domu v Týnské ulici se Velvar přestěhoval se svou manželkou Barborou, kterou poznal již ve Velvarech, kde si ji nejspíše také vzal." Je dokonce pravděpodobné, že v té době již manželé vychovávali jedno či dokonce obě své děti; syna Samuela a dceru Martu.¹⁰⁰ Svůj nový domov jistě vybíral s ohledem na své pražské plány, jelikož pro své budoucí působení by těžko mohl zvolit obydlí s lepším umístěním. V jeho těsné blízkosti byl Týnský chrám spolu s městskou školou a farou spravovanou jeho přítelem Janem Rokycanou. Po cestě k faře míjel po levé ruce Týnský dvůr, kde v měl v budoucnu působit jako jeden z tamních „úředníků". Ani na staroměstskou radnici to neměl daleko. Stačilo vyjít z Týnské uličky, přejít rynek a už stál před radniční budovou. Stejně jako jiná hlavní náměstí i staroměstský rynek byl centrem městského života, kde se odehrával každodenní shon i události výjimečnějšího rázu. Jan Velvar, pokud byl již v Praze, zde spolu s dalšími sousedy mohl například 6. března 1428 pozorovat popravu jistého Makovce. Toho Makovce, který v záříjových událostech loňského roku zabil Hynka Koldštejnského v domě u Slona, a který byl nyní popraven pod staroměstským

⁹⁹ Jméno Velvarovy manželky se objevuje ve Velvarově závěti, kterou vydal Josef TEIGE: *Základy starého místopisu Pražského II*, str. 28-29. Její přepis je také součástí příloh této práce. O Barbořině velvarském původu nepřímo svědčí zmínka z března roku 1431, kdy se její matka Vaňka spolu s Janem Velvarem soudí s velvarskou obcí o půjčku deseti kop grošů. Pokud by Vaňka sama nepocházela z Velvar, je nepravděpodobné, že by měla zájem tyto peníze obci půjčovat. Viz *Archív českýXXVIII.*, str. 330.

¹⁰⁰ Bohužel nevíme, který z obou sourozenců byl starší, zda to byl syn Samuel nebo jeho sestra Marta. Vzhledem k Samuelovu předpokládanému věku můžeme jeho narození datovat přibližně do této doby. O věku Samuelově se více rozepisují v kapitole „Blíží se konec" v poznámce 254.

pranířem za „své zlé činy, cizolostvie, násilné panenské, vdovské a jiných na vojnách“¹⁰¹

Dům Jana Velvara (č. 627) patřil svým půdorysem mezi velkou skupinu staroměstských domů, které neměly pravidelný půdorys. Jeho pozemek byl protáhlý, budova při ulici měla průjezd do relativně úzkého dlouhého dvora. Tato patrová hlavní budova měla čtvercovou základnu s odkrojeným jihovýchodním rohem. V západní části se z průjezdu vstupovalo do obdélného prostoru kamenným pravoúhlým portálem z počátku z doby vlády Václava IV., do prvního patra se stoupalo válcovým šnekovým schodištěm. Reprezentativnost celého objektu podtrhovaly klenuté stropy některých místností, v nichž se střídaly jak lomeně valené, tak křížové klenby. Jedna z hlavních etap výstavby na počátku 15. století pak dala vzniknout žebrovému sálu v patře i prostoru pod ním.¹⁰²

Po jedné straně sousedil s podobným stavením (č. 626), dříve patřícím Leonardovi z Vídně, po roce 1430 pak jičínskému měšťanovi Ondřeji Krajkoví, který jej odkoupil od obce.¹⁰³ Po druhé straně navazoval na rohový dům (č. 628), který dříve náležel německé měšťanské rodině Nindertheimerů, později Beneši Charamzovi z Hostovic, který jej v roce 1432 také získal od staroměstské obce.¹⁰⁴ Čelem dům směřoval proti východní bráně Týnského dvora a zadní části kostela Panny Marie před Týnem. Zadní dvůr pak navazoval na menší domek (č. 611) s pivovarem, sladovnou a asi poměrně velkou zahradou, jemuž se říkalo Peklo či V pekle (*In infernum*), a který původně patřil také Nindertheimerům. S tímto domkem z druhé strany sousedil dům U stříbrné hvězdy patřící bratřím

¹⁰¹ *Staré letopisy české - text A*, v *Staré letopisy české, Fontes rerum Bohemicarum, Ser. nova, tomus II.*, ed. ČERNÁ, Alena; ČORNEJ, Petr; KLOSOVÁ, Markéta, Praha 2003, str. 68 kladou popravu na 14. březen roku 1433, podle TOMKA: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 572 se poprava konala 6. března 1428.

¹⁰² D. LÍBAL - J. MUK: *Staré Město pražské*, Praha 1996, str. 210-211, 231, 234. Článek věnovaný Velvarovu domu vydal J. MUK: *Dům Jana Velvara, in Staletá Praha*, Praha 1965, str. 77-80.

¹⁰³ TOMEK: *Základy starého místopisu pražského /.*, Praha 1865, str. 150.

¹⁰⁴ *Tamtéž.*

Janu a Pešíkovi, kteří podle něj byli sousedy zvaní „od Stříbrné hvězdy“.¹⁰⁵ Oba bratři od Stříbrné hvězdy měli v budoucnu způsobit značné nepříjemnosti jak Velvarovi, tak mnohým jeho politickým straníkům. Zatím však, pokud víme, mezi nimi k žádným neshodám nedošlo. Pešíkův bratr Jan dokonce několikrát střídal Velvara v městské radě.¹⁰⁶

Velvarovo živobytí

Jan Velvar nastoupil svou politickou kariéru poměrně rychle po zakoupení domu v Týnské uličce, ovšem samotná funkce v městské radě obživu jemu a jeho rodině zajistit nemohla. Konšelský úřad byl totiž funkcí bez řádného pevného platu. Radním sice náležely určité podíly z uložených pokut či soudních poplatků, náklady bohatých vlivných měšťanů, mezi než musíme počítat i Jana Velvara, však nejspíše samy pokrýt nedokázaly.¹⁰⁷ Čím se tedy Jan Velvar živil?

Dochované zprávy nám bohužel povahu Velvarova zaměstnání neobjasňují. Jedním ze zdrojů určitého zisku byl jistě jeho poplužní dvůr v Křevicích. Vzhledem k tomu, že však nemáme více informací o jeho velikosti a příslušenství, nejsme schopni výnosy z tohoto majetku odhadnout. Dá se předpokládat, že nebyly, zejména v průběhu husitských válek, bůhvíjaké a Velvar se tedy musel poohlížet po dalších příjmech. Jako velice lákavá spekulace se nabízí nedaleká Týnská škola, která by pro někdejšího velvarského rektora byla adekvátním působištěm. Tuto domněnku však nejsme schopni

¹⁰⁵ *Tamtéž*, str. 153.

¹⁰⁶ Bližší informace o sousedních staveních viz TOMEK: *Dějepis města Prahy VIII*, Praha 1891, str. 75, 134, popř. *Základy starého místopisu pražského /.*, Praha 1865, str. 153. Pro lepší ilustraci přikládám mapu se zvýrazněnými domy Velvarovými i jeho sousedů, viz. Příloha č. IV. O působení obou bratří od Stříbrné hvězdy v staroměstské politice před rokem 1437 dobře vypovídá tabulka konšelů v Příloze I.

¹⁰⁷ Mnoho z úřadujících konšelů stále provozovalo své řemeslo či obchod. Zajímavý výčet řemeslníků v rámci staroměstských rad předkládá J. ČELAKOVSKÝ: *O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských*, ve *Sborníku k dějinám hlavního města Prahy sv. I/2*, Praha 1920, str. 91. Podle něj tedy např. v roce 1429 v radě zasedli: dva svícníci, krejčí, soukeník, platněř, železník, rybář, řezník a švec.

podpořit pádnými argumenty. Jediné, co se nabízí, je Velvarovo dřívější pedagogické působení na velvarské škole a nápadná blízkost jeho domu k budově této relativně nové městské školy.¹⁰⁸ V případě, že by naše odvážná spekulace nebyla pravdivá a Jan Velvar by v Týnské škole neučil, jistě mohl díky svému vzdělání najít uplatnění v rámci pražské husitské diplomacie, případně městské agendy. A právě obecní agendu spravoval úřad, v němž máme Velvarovu účast doloženou.

Velvarova účast v „obecních úřadech“

Současně se zvyšováním samostatnosti městské samosprávy v pražských městech v průběhu 14. století a zejména na počátku století patnáctého, vzrůstal i objem administrativy v rukou městské rady.¹⁰⁹ Administrativní úkoly rady úzce souvisely s jejími povinnostmi, které zahrnovaly otázky správy politické, finanční, berní, řemeslné a trhové, jež se týkaly jak obce samotné, tak i poddaných vesnic. Nesmíme zapomenout i na záležitosti týkající se správy soudní, mezi něž patřila kromě vedení městských knih a vydávání listin také samotná soudní rozhodnutí.¹¹⁰ Takový objem stále vzrůstajících povinností musel nutně radu velice zatěžovat a bylo nemyslitelné, aby byla nadále sama schopna všechny závazky zodpovědně plnit. Proto část agendy, a tedy i moci a zodpovědnosti, předávala nižším úřadům, aby ji v jejím zastoupení vykonávaly.

¹⁰⁸ Starší z domů, z nichž se dnes Týnská škola skládá, sloužil školním účelům již na počátku 15. století. Václav IV. ji založil v tomto domě po vypovězení staroměstského purkmistrovi, který se podílel na jeho zajetí. Do roku 1404 tuto událost klade TOMEK: *Dějepis města Prahy III.*, str. 418., do roku 1394 pak TEIGE, Josef: *Základy starého místopisu Pražského I*, str. 427, ovšem Teigeho datace se vzhledem k známým skutečnostem ohledně Václavova zajetí jeví jako chybná.

¹⁰⁹ V roce 1299 bylo Staroměstským povoleno mít vlastního písaře, což záhy znamenalo vedení vlastních městských knih, více viz V.M. KRATOCHVÍL: *Šestipanský úřad v Praze do 1547, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy- VI.*, Praha 1930, str. 12.

Ze staroměstského statutu z r. 1404 pak máme doklad o podřízenosti městského rychtáře, donedávna představitele panské moci, přímo obci. Více viz. V. VOJTIŠEK: *O vývoji samosprávy pražských měst. Samosprávná knihovna hlavního města Prahy*, Praha 1927, str. 23.

¹¹⁰ Více viz článek V. VOJTIŠKA: *Soud a rada v královských městech českých. Sborník věd právních a státních roč. XXI. 1921*, str. 56.

Tyto úřady byly buď vytvořeny nově,¹¹¹ nebo převzaly orgány dříve vzniklé zmocí zeměpanské,¹¹² anebo vznikaly jakýmsi odštěpením z městské rady tak, že část jejích úředníků byla zároveň členy rady a zbytek byl doplňován z obce. Takové pomocné orgány městské rady nabývaly na důležitosti spolu s přibývajícimi povinnostmi a kompetencemi, které rapidně narostly zejména v období husitské revoluce. Mezi přední obecní úřady, co se hospodářské důležitosti týče, se řadily úřad šestipanský, úřad týnský a konšelství hor viničných.

Úředníci týnští, dříve zvaní ungelští, byli často (a pravděpodobně chybně)¹¹³ díky stejnému místu působení i podobným úkolům spojováni s úředníky šestipanskými. Týnští úředníci měli na starosti správu obecných statků a majetků zabavených v průběhu husitských válek králi. Tato kompetence byla týnskému úřadu svěřena nejspíše proto, že byl původně úřadem královským a dostal se do držení obce spolu s dalším původně královským majetkem. V tom byl také patrně rozdíl oproti mladšímu úřadu šestipanskému, který spravoval obecní majetek zabavený vypovězeným staropražským měšťanům či církevním institucím, a sloužil navíc i jako jakási hospodářská policie. Úřad perkmistra hor viničných pak zodpovídal za městské i soukromé vinice a řešil veškeré

¹¹¹ Více např. o různých policejních orgánech viz. ČELAKOVSKÝ: *O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských, ve Sborníku k dějinám hlavního města Prahy sv. L/2, Praha 1920, str. 166.*

¹¹² Např. uhléřský rychtář či později úřad týnský.

¹¹³ O spojení úřadu týnského (ungeltského) a šestipanského jako jeho pokračovatele po začátku husitské revoluce píše TOMEK: *Dějepis města Prahy VIII.*, str. 291 i TEIGE: *V úvodu k Archivu českému XXVI.*, str. VIII.

Jiný názor zastává ČELAKOVSKÝ: *O vývoji středověkého zřízení radního*, str. 190, který dokládá rozlišování obou úřadů zápisy z třicátých let (*Rkp. Arch.m. Prahy č. 2099 fol. XXXXLIII*). V.M. KRATOCHVÍL: *Šestipanský úřad v Praze do 1547, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy - VI.*, Praha 1930, str. 152 pak na základě dalších zápisů (*rp.k. č. 2099fol. CCCLX, CCCXLI, CCCXVLL*) objasňuje rozdíly v kompetencích obou úřadů.

administrativní a právní otázky s nimi spojené. Jeho síla však byla za husitských válek omezena a některé jeho pravomoci byly podřízeny městské radě.¹¹⁴

Místo v takovém úřadě bylo tedy velice zajímavé pro ty, kteří se chtěli angažovat v rámci veřejného života. Navíc i úřední funkce v těchto institucích byly odměňovány, podobně jako posty městských radních, pomocí podílů z pokut a soudních rozhodnutí. V případě perkmistra hor viničných na něj mohly připadnout i samotné vinice. Nelze opomenout ani podstatný vliv na správu rozsáhlého obecního majetku a oproštění od městské daně, tzv. „*lózunky*“,¹¹⁵ které se týkalo i staroměstských konšelů. Nesmíme se proto divit, když se v samosprávných úřadech Starého Města pražského objevuje mnoho z Velvarových politicky činných přátel či postav z jeho okolí. V šestipanském úřadě působili Matěj Smolař, Mikuláš Betlémský, Václav Duršmíd, Martin Vlašimský, Václav Štráboch a dokonce i vrchní staroměstských notář Mikuláš Humpolec. V týnském úřadě pak opět nacházíme Václava Štrábocha, dále Matěje od Bílého jelena či Jana Hvězdáře. Platněře Kříže, Antoníše od Oslů, Matěje od Bílého jelena, později i Václava Hedviku pak můžeme později spatřit jako konšely hor viničných.¹¹⁶

¹¹⁴ Zde vycházím z názorů V.M. KRATOCHVÍLA. První doklad šestipanského úřadu je z roku 1406, druhý pak z roku 1414. Více viz V.M. KRATOCHVÍL: *Šestipanský úřad v Praze do 1547, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy - VI*, Praha 1930, str. 151-153. Úřadu perkmistra hor viničných se věnuje VÁLKOVÁ - FRÍZOVÁ: *Úřad perkmistra pražských hor viničných, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy - VI*, Praha 1930, str. 1-148.

¹¹⁵ „*Lózunka*“ (městská berně), byla vybírána městem od obyvatel, aby pokryla každoroční plat panovníkovi - ten však v letech 1427-1434 nebyl Starému Městu placen. Od *lózunky*, na Starém Městě označované v této době jako „*collect*“, byli oproštěni konšelé, popř. další městští úředníci, univerzitní koleje a domy duchovenstva. Tato daň byla vybírána tzv. „*berníky*“, kteří jsou často zaměňováni za šestipány. Šestipanský úřad byl však odlišným úřadem, i když ohledně *lózunky* měl určité pravomoci. Šestipáni rozhodovali o zdanění v jednotlivých případech a bylo jim možno *lózunku* platit. Podle: Berní knihy Starého Města pražského 1427- 1434, ed. Hana PÁTKOVÁ, Praha 1996, str. XII.-XIII a XV.

¹¹⁶ Šestipanský úřad mimo jiné v letech 1451-1455 zastával i Velvarův syn Samuel. Viz V.M. KRATOCHVÍL: *Šestipanský úřad v Praze do 1547, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy - VI*, Praha 1930, str. 253-255. Václav Hedviku jako perkmistra hor viničných dokládá Marie

Sám Jan Velvar strávil nejméně jedno funkční období, kdy nezasedal v městské radě, právě v takovém úřadě. Jako úředník v Týně je zmiňován v roce 1431 a jako „někdejší“ úředník od Týna v roce 1432. Četnější účast v těchto úřadech mu patrně znemožňovalo jednak časté zasedání v městské radě a zároveň také jeho diplomatická aktivita, která od počátku roku 1432 strmě vzrůstala.¹¹⁷

Velvar sousedským ubrmanem

Mnoho času Velvarovi také zabírala účast najednáních, která absolvoval z funkce bývalého radního a zároveň jako člen velké obce. Ještě na podzim 1429 dohadoval podmínky hejtmanství v Mělníce s táborským velitelem Janem Řitkou z Bezdědic, který Starému Městu přitáhl na pomoc v nedávném konfliktu s novoměstskými sousedy.¹¹⁸ Počátkem roku 1430 pak společně se staroměstským sousedem Mikulášem Tkaničkou, účastníkem poselstva k polskému králi a litevskému knížeti v letech 1420-1421, rovná spor o dědictví poplužního dvora v Hostouni po Šimonovi z domu Od pěti korun, o které se přeli jeho syn Vaněk se svou macechou Eliškou.¹¹⁹ Fakt, že v onom sporu rozhodli převážně ve prospěch Vaňka, není tak zajímavý. Daleko zajímavější je, že když o dva roky později sepisoval Mikeš Tkanička svou závěť, poručnictví

VÁLKOVÁ - FRÍZOVÁ: *Úřad perkmistra pražských hor viničných, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy- VI.*, Praha 1930, str. 114.

¹¹⁷ Jako „pán úředník“ úřadující v „Týně v ungeltě“ je v únoru 1431 doložen v: *Archiv český XXVI.*, ed. Josef TEIGE, Praha 1909, str. 571-572. Jako někdejší „úředník od Týna“ pak v červenci následujícího roku *Tamtéž*: str. 406. Je otázkou, zda se adjektivum „někdejší“ vztahuje k jeho funkci z roku 1431 či zda úřad zastával i v následujícím roce.

¹¹⁸ Tohoto ujednání se účastnil spolu se staroměstskými měšťany Václavem Rakem, konšely Hedvikou a Zikmundem z Kotenčic, novoměstskými Váchou kožišníkem, Benešem Cukmanským, Kulhánkem a konšely Jírou a Lašákem. Přítomni byli i mělničtí Škoda a Bartoš. Janek z Bezdědic zastavil v Praze některé své majetky tím, že se do půl roku může vzdát svého mělnického hejtmanství a vzít si je zpět. V opačném případě propadají obci. Mělník byl spolu s Chrudimí posledními městy, která podléhala staroměstskému vlivu. Viz *Archiv český XXVIII.*, ed. Josef TEIGE, Praha 1912, str. 56.

¹¹⁹ Spor o dvůr v Hostouni podrobněji v: *Archiv český XXVI.*, ed. Josef TEIGE, Praha 1909, str. 232.

své pozůstalosti nechal právě na Janu Velvarovi a Vaňkovi od Pěti korun.¹²⁰ Nebylo to nic výjimečného. Velvar se během krátké doby stal váženým staroměstským měšťánem, kterého si jako „múdrého a opatrného“ přimluvce a poručníka zval ne jeden soused. V únoru 1431 byl tedy svědkem smlouvy mezi Štěpánem Běhalem a jakýmsi Jakubem o dvůr v Křešicích u Průhonic¹²¹ a někdy před polovinou roku 1432 svědčil při dohodě mezi Jeronýmem Šrolem a Marešem z Kutné Hory o platy v Klíčanech.¹²² Přibližně v té době spolu s Šimonem od Bílého Lva a Vilémem Koukolem z Popovic se také stal poručníkem majetku a dětí Mikuláše Milena z Vrše, jehož dům (č. 561 v Celetné ulici) po smrti Mikulášovy manželky zdědil,¹²³ a krátce po té poručníkem „*poručenstvie*“ již zmíněného Mikše Tkaničky.

Jan Velvar se ovšem neúčastnil soudních sporů a ujednání pouze jako svědek či soudce. V březnu roku 1431 se vyhrotily spory, které měl on sám svelvarskou obcí. Společně se svou tchýní Vaňkou nárokoval lOkop grošů, které se obec zdráhala vydat, což Velvara donutilo řešit spor soudní cestou. Staroměstská rada podpořila právo svého váženého souseda a přikázala velvarské obci, která podléhala správě purkrabství Pražského hradu kontrolované Starým Městem, dlužnou částku uhradit.¹²⁴

¹²⁰ Mikuláš (Mikeš) Tkanička byl za své aktivní působení v rámci polského poselstva odměněn, podobně jako Jan Velvar, poplužním dvorem, konkrétně v Dobrovízi nedaleko Hostouně. Viz TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 128, 212, 249. Jeho závěť ze 24. července 1432 je uvedena v: *Archiv český XXVI*, ed. Josef TEIGE, Praha 1909, str. 153-154.

¹²¹ Ony Křešice budou s velkou pravděpodobností dnešní Křeslice mezi Petrovicemi a Průhonicemi, jelikož ve smlouvě se uvádí „*stráž jménem Botieč... pole, které leží mezi cestu Próhonicí a mezi cestu Šešlickú... pole, které leží mezi dědinami Pitkovickými... a rybník, kterýž leží nad Petrovským rybníkem*“. Viz *Archiv český XXVI*, ed. Josef TEIGE, Praha 1909, str. 571-572.

¹²² Viz *Archiv český XXVI*, ed. Josef TEIGE, Praha 1909, str. 406.

¹²³ Viz *Archiv český XXVIII*, ed. Josef TEIGE, Praha 1912, str. 60. Dědický nárok na dům uvádí TOMEK: *Dějepis města Prahy VIII*, Praha 1891, str. 461. Nabytí domu odkazem Mikulášovy manželky dokládá sám Velvar ve své závěti. Viz. Příloha III.

¹²⁴ *Archiv český XXVIII*, ed. Josef TEIGE, Praha 1912, str. 330 k 5. březnu 1431 uvádí:

„Jakož jest pře a ruoznice byla mezi opatrným Jan Velvarem a Vaňků, tchýní jeho, zjedné a vši obcí Velvarskou z strany druhé o deset kop gr., kteréžto jsou byly staveny na právo od svrchupsané obci (!),

„Zpanilá" rejsa do Němec

Popisem sousedských sporů a úmluv, kterých se Jan Velvar účastnil, jsme trochu předběhli politické dění v pražských městech i mimo ně. Vraťme se tedy na konec roku 1429.

V té době se hotovost staršího z nedávno udobřených pražských měst pod vedením bojovného konšela Zikmunda z Kotenčic spolu s ostatními vojsky husitských svazů¹²⁵ účastnila velkého vojenského tažení „proti Němcům". Spojená vojska mohla čítat až dvacet tisíc mužů, což spolu s bojovými zkušenostmi a pověstí kališnických vojsk představovalo značnou sílu, která právem vzbuzovala obavy nejen příhraničních míšeňských měst, na něž kališnické voje směřovaly.¹²⁶ Husité, jimž největší překážku připravil přechod v mírné zimě značně rozvodněné řeky Muldy, který navíc komplikoval

i páni purgmistr a konšelé Velikého M. Pr. - vyřkli sú ortelem svým - prikazujice, aby nadepsaná obec těchjistých deset k. gr. tak stavených nadepsanému Janovi a Vaňce pustili. Actum feria II. post Oculi."

Tato zmínka není zajímavá jen z hlediska onoho Velvarova sporu s obcí jeho bývalého působiště. Upozorňuje na jeho přetrvávající vazby na Velvary a dokonce na podobné vazby jeho tchýně Vaňky. To nás opravňuje k domněnce, že jak Vaňka, tak její dcera, Janova manželka Barbora, byly také z Velvar.

¹²⁵ Mezi předními vojenskými veliteli výpravy se v první řadě objevuje Prokop Holý, dále pak táborští hejtmané Jakub Kroměšín z Březovic, Jeník z Mečkova a Ondřej Keřský z Řimovic a sirotci Jan Královec a Jíra z Řečice. Mezi výraznými účastníky šlechtického původu jmenujme zejména Smila Holického ze Šternberka, Jana z Pernštejna, Viléma Kostku z Postupic, Beneše Mokrouvousekého z Hustiřan a Jana Zmrzlíka ze Svojšína. Pravděpodobně se pak neúčastnil kněz Prokůpek a sirotčí hejtman Velek z Březnice spolu s jeho novoměstskými spojenci. Zda byl důvodem úkol bránit oslabené české vnitrozemí či zda se ještě přetrvávala jejich zášť k Starému Městu, které vyslalo do pole hotovost dvou svých čtvrtí, to je otázka, na kterou neumíme odpovědět. Výčet předních velitelů předkládá TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 448, který však chybně uvádí i Velká Koudelníka. Nověji pak ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 219-220 a ČORNEJ: *Dějiny V*, str. 520, kteří oba upozorňují na Velkovu neúčast i její možné důvody.

¹²⁶ O odhad počtu vojsk se pokusil ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 218, který vojenskou sílu této rejsy odhaduje na patnáct až dvacet tisíc mužů. Síla celé výpravy vynikne zejména při srovnání s hrubým odhadem celkové síly husitských vojsk a jejich spojenců na třicet tisíc. Viz Petr ČORNEJ: *Dějiny V*, str. 440.

nepřátelský jízdní oddíl dolnolužického fojta Hanuše z Polenska, se nesetkali s větším odporem. Saský kurfiřt Fridrich II. zvaný Mírný tentokráte zůstal věrný svému přízvisku a své nedaleko soustředěné jednotky raději stáhl. Polní vojska s jejich posilami dorazila až ke spálenému předměstí Lipska, odkud v několika sledech směřovala na jih přes Durynsko, kde 25. ledna dobyla Plavno,¹²⁷ do Frank a Horní Falce. Zde se jim podařilo dobýt Hof, Múchberg, Kulmbach a Bayreuth. Bamberští a Norimberští raději složili tučné výkupné, aby se podobného osudu vyvarovali. Stejně se rozhodli bavorský falckrabě Jan i braniborský kurfiřt Fridrich, který kromě tučné částky přislíbil při jednání v Behemsteinu husitům i veřejné slyšení na den sv. Jiří v Norimberku.

Úspěch této rejsy byl nezpochybnitelný. Vojenská i morální převaha kališnických sborů spolu s nedostatkem odvahy jejich nepřátel zajistily, že v průběhu třech měsíců na přelomu roku husité dosáhli značných zisků, aniž by utrpěli zásadní ztráty. Zdar celé výpravy podtrhlo při jejím návratu ještě výkupné od Chebských a uzavření příměří mezi plzeňským landfrýdem a Starým Městem, které se možná vztahovalo i na ostatní husitské svazy.¹²⁸

Právě Staré Město uvítalo nejspíše 19. února s velkou pompou navrátilí se vítězná vojska. O dva dny později pak pro velitele „výpravy *tak zpanilé, že parnětníkuov není aniž bude, byji kdy Čechové takovou sami učinili*“¹²⁹ nechali staroměstští konšelé vystrojit slavnostní oběd. Není divu, bylo co slavit; husitští dobyvatelé z výpravy přiváželi kromě slávy i značné jmění a naději na veřejné

¹²⁷ Dobyání Plavna, pevnosti jednoho z předních Zikmundových hejtmanů Jindřicha I. z Plavna, zaujalo svým krvavým a nelítostným průběhem i starého českého letopisce: *Staré letopisy české - text Q, Staré letopisy české, Fontes rerum Bohemicarum, Ser. nova, tomus II., ed. ČERNÁ, Alena; ČORNEJ, Petr; KLOSOVÁ, Markéta, Praha 2003, str. 39.*

¹²⁸ Slavné tažení podrobně popisují TOMEK: *Dějepis města Prahy IV., Praha 1879, str. 447-457,* O. FALKENBERGER: *Naše velká armáda III., Praha 1921, str. 57-58* či později ŠMAHEL: *Husitská revoluce III., str. 218-223.*

¹²⁹ Doklad hodnocení výpravy jako „zpanilé“ viz. *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu,* ed. František ŠIMEK, Praha 1937, str. 58. Termín „zpanilá“ a jeho pozdějšímu používání na všechny husitské rejsy se věnuje P. ČORNEJ: *Dějiny V, str. 523.*

disputace v Norimberku, a tedy i možné uznání čtyř pražských článků na evropském fóru.¹³⁰

Předehry koncilu v Basileji

Norimberské slyšení domluvené na sv. Jiří (24. dubna) se, i přes snahu braniborského markraběte a kurfiřta Fridricha, nepodařilo kvůli odporu papežského dvora uskutečnit. Polní vojska si však na diplomatická jednání nemohla dovolit nečinně čekat. Ofenzivní vedení války bylo jediným řešením, jak stálé a na svou dobu velmi početné armády uživit. Jihočeské statky Oldřicha z Rožmberka, plzeňský landfiýd i Cheb a jeho okolí byly chráněny nedávno uzavřeným příměřím, a proto se již v březnu vydala táborská vojska do Slezska. Výprava pod vedením Jana Kroměšína, kterému napomáhal i Zikmund Korybut se svou družinou, dobyla několik měst včetně Němčí¹³¹ a před polovinou května se vrátila zpět do Čech. Tato pevnost, která se na delší dobu stala hlavní baštou táborského vlivu v Dolním Slezsku, padla husitům do rukou 23. dubna, tedy den před tím, než se mělo původně konat plánované husitské slyšení v Norimberku. O poznání hůře se v té době dařilo sirotčím vojskům, která spolu s novoměstskou hotovostí narážela pod velením Velká z Březnice na tuhý odpor uherských velitelů Zikmunda Lucemburského hájících jeho hornouherské državy. Oba tito válečníci, Stibor ze Stiborzyc a Jan Marothi, dokázali využít bažinatého, pro sirotky a jejich vozy velmi nevhodného terénu mezi Váhem a Trnavou a o pět dní později (28. dubna) s nimi svést úspěšnou bitvu, v níž prorazili vozovou hradbu a způsobili sirotkům značné ztráty. Přestože se husitům podařilo zdrcující porážku odvrátit a útočníky z hradby vytlačit, počty mrtvých a raněných byly značné. Mezi padlými byl i někdejší novoměstský

¹³⁰ Kromě kořisti z dobytých měst a vesnic, kterou ovšem nelze vyčíslit, byly husitům přislíbeny a zčásti hotově zaplaceny tučné částky jako výkupné příměří. Bamberg přislíbil 12.000 zlatých dukátů, Norimberg 11.000, Fridrich Hohenzollernský 9.000 a falckrabí Jan 7.000 zlatých. Beneš Mokrovouský a jeho společníci si jako „osobní dík“ odnesli 1.000 dukátů. Podle P. ČORNEJE: *Dějiny V.*, str. 522-523. Dobový letopisec tyto finanční zisky sjistou dávkou humoru a nadsázky přiblížil svým součastníkům: „i okojili se zlatými jako děti kakú“. Viz *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu*, ed. František ŠIMEK, Praha 1937, str. 58.

¹³¹ Němčí, jinak Niemcza, se nachází asi 50km jižně od Vratislavi.

koudelník, slavný sirotčí hejtman Velek z Březnice. Pokračování výpravy bylo nemyslitelné, a proto se zbylé sirotčí voje urychleně stáhly na Moravu. Ne každá husitská výprava za hranice bývala tak *spanilá* jako nedávná rejsa do Němce.¹³²

Krátce před tím došlo na Starém Městě k opětovnému střídání městské rady. Jan Velvar v průběhu dvou let, po která v Praze působil, získal dostatečnou autoritu k tomu, aby mohl usednout na konšelskou lavici jako první purkmistr. Ačkoliv se na postu purkmistra konšelé v průběhu svého funkčního období střídali, první z nich v podstatě představoval hlavního zástupce celé rady.¹³³ Je možné, že tento projev vážnosti vzdělanému, schopnému a řečnický nadanému sousedovi souvisel se vzrůstajícím počtem diplomatických kontaktů mezi husity a katolíky i chystaným koncilem v Basileji, kterého se husité pod určitými podmínkami chtěli zúčastnit. Zkušení válečníci a velitelé, u nichž původ nehrál v revolučních bojích takovou roli jako jejich reálné kvality, většinou neměli pro budoucí diplomatická jednání vhodné předpoklady. Husitská reprezentace si uvědomovala, že pro úspěch na mezinárodním poli potřebuje, kromě dostatečné teoretické přípravy, také určité renomé svých představitelů zajištěné silou jejich úřadů a šlechtických či universitních titulů. V řadách husitských reprezentantů se tedy postupně začínají objevovat členové vysoké kališnické nobility, jejichž stavovská příslušnost zvyšovala váhu poselstev při jednání s jejich katolickými protějšky.¹³⁴ Zvýšení prestiže husitských myslitelů zase mělo prospět usmíření s vyhnanými universitními mistry v čele s Příbramem a zejména pak podpořit obnovení aktivity pražského vysokého učení, jehož činnost byla husitskou

¹³² Velkovo poslední tažení popisuje Branislav VARSÍK: *Husitské revolučně hnutí a Slovensko, Bratislava 1965*, str. 44-56.

¹³³ Rada byla ustanovena 19. dubna 1430, viz TOMEK: *Dějepis města Prahy V.*, str. 71. Úřadu prvního purkmistra či později primase se věnuje Zikmund WINTER: *Kulturní obraz českých měst /*, Praha 1890, str. 671-681.

¹³⁴ Jeden z dokladů narůstajícího vlivu vyšší šlechty byl návrh na členy poselstva k neuskutečněnému veřejnému slyšení v Norimberku. Ze třiceti jmen bylo jedenáct panského rodu. Kromě Menharda z Hradce, Smila Holického ze Šternberka, Jana Tovačovského z Cimburka či Václava Strážnického z Kravař se tu objevuje i Hynce Ptáček z Pirkštejna. Viz ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 546.

revolucí ochromena. Stárnoucí pražský arcibiskup Konrád z Vechty po čtrnácti letech obnovil možnost universitních promocií. Hlavnímu představiteli husitského duchovenstva, bakaláři Rokycanovi, tak umožnil získat titul magistra svobodných umění, kterým se alespoň částečně přiblížil renomovaným doktorům teologie, proti nimž měl v budoucnu hájit husitské pravdy.¹³⁵

Se svoláním koncilu, ke kterému upírali své naděje jak husité, tak mnozí katolíci, papež Martin V. příliš nespíchal. Věděl, že stoupenci konciliarismu využijí této synody k pokusům o oslabení papežské moci. Zájem na jeho konání měl naopak král Zikmund, který si od koncilu sliboval mírové vyřešení dlouholetého husitského problému, podrývajícího jeho autoritu a znemožňujícího převzetí vlády v zemích Koruny české. Na papeže ovšem nemohl ncléhat příliš důrazně. Jeho přízeň byla nezbytná pro získání císařské koruny, kníž ve svých plánech postupně směřoval. Tlaky vyvíjené na Martina V. však byly příliš silné. Ze své moci tedy 1. února roku 1431 oficiálně svolal všeobecný církevní sněm do Basileje a krátce na to, 20. února, zemřel. Jako jeho nástupce, pod jménem Evžen IV., usedl 3. března na papežský stolec Benátčan Gabriel Condulmer.¹³⁶

Přípravy páté kruciáty

Ještě před svou smrtí jmenoval Martin V. svým zástupcem na Basilejském koncilu kardinála Juliána Cesarininiho. Tento schopný a vzdělaný muž však měl v té době jiný úkol. Ve funkci legáta pro vedení války s husity vystřídal anglického kardinála Beauforta, jehož snaha naverbovat vojska pro protihusitskou křížovou výpravu skončila nezdarem. Z papežského protihusitského desátku zaplacené sbory anglických kopiníků a lučištníků byly místo proti českým a moravským kacírům nasazeny proti vítězným armádám Johanky z Arku, což papeže právem rozhněvalo. Legát Cesarini hodlal svou misi zvládnout lépe. Přestože přípravy basilejského koncilu vrcholily, kardinál se soustředil na organizaci protihusitského tažení. Účastníky říšského sněmu

¹³⁵ Viz SVATOŠ, Michal: *Dějiny University Karlovy I.*, Praha 1995, str. 293.

¹³⁶ Souvislosti vztahu Martina V. k basilejskému koncilu stručně a jasně postihl Petr ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 548.

v Norimberku, kam 4. března dorazil, se mu podařilo přesvědčit o správnosti další, tentokrát jistě úspěšné, křížové výpravy. Zikmund Lucemburský se vůli sněmu sice podřídil a vydal příslušné rozkazy, vrchní velení výpravy však plánoval přenechat braniborskému kurfiřtovi Fridrichovi a sám se pokoušel s husity uzavřít dohodu diplomatickou cestou.¹³⁷

Se Zikmundovým pozváním ke společnému jednání dorazili do Prahy, kde se v květnu konal kališnický sněm, jeho poslové, karlštejnský purkrabí Zdeslav Tluksa z Buřenic a Mikuláš Hasištejnský z Lobkovic. Táboři a Staroměstští pozvání do Chebu, kam byl sjezd svolán, neodmítli. Sirotci se tradičně postavili proti, jednání však zabránit nedokázali. Husitské poselstvo tvořené tábory Matějem Laudou z Chlumčan a knězem Markoldem spolu s Vilémem Kostkou z Postupic a Benešem Mokrovouským z Hustířan se v Chebu setkalo se samotným Zikmundem, jehož doprovázeli braniborský kurfiřt Fridrich, wurzburský biskup Jan z Brunnu, Půta z Častolovic a řada dalších. Při prvním jednání, které se uskutečnilo 24. května 1431, vyšla najevo neústupnost husitských delegátů. Zásadní podmínka kališnické účasti na basilejském koncilu, tedy aby rozhodující autoritou, která obě sporné strany rozsoudí, bylo Písmo svaté, nebyla Zikmundovi v zásadě proti mysli. I v Basileji se někteří z účastníků koncilu vyslovili pro mírové řešení husitské otázky, zvítězilo však přesvědčení Cesariniho o správnosti nesmlouvavého jednání s kališníky a úspěchu křížové výpravy. Uzavření možné dohody se Zikmundem tedy o dva dny později zabránil příjezd poslů z Basileje, v čele s chorvatským dominikánem Stojkovičem. Chorvatskému doktoru teologie se podařilo zastavit Zikmundovy diplomatické aktivity a přesvědčit jej o nutnosti nekompromisního postupu vůči husitským kacířům. 28. května tedy opustila husitská delegace Cheb a o tři dny později vyhlásila v Praze mobilizaci proti chystané kruciátě. Oběma stranami očekávanou křížovou výpravu oficiálně vyhlásil 29. června,

¹³⁷ Neúspěšné misi legáta Beauforta a následnému nástupu kardinála Cesariniho na jeho místo se věnuje ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 234-236.

tedy o měsíc později, sám kardinál Cesarini, který v norimberském chrámu sv. Sebalda předal její vedení braniborskému kurfiřtovi Fridrichovi.¹³⁸

Bitva u Domažlic

Již přípravy obou stran na budoucí konflikt předznamenaly jeho osud. Vnitřní rozpory husitských bloků ustoupily do pozadí a kališníci od počátku června mobilizovali své síly proti společnému nepříteli. Účastníci křížové výpravy se naopak na určená shromaždiště scházeli tradičně s velkým zpožděním a malou chutí. Původní termíny počítaly s tím, že výprava překročí hranice na počátku července. Avšak ještě 16. července si kardinál Cesarini stěžoval ve svém dopise do Basileje na nedostatečné množství vojáků, kteří se zatím sešli. V té době již byla husitská vojska soustředěná v západních Čechách v okolí Plzně, kde očekávala nepřátelský vpád. Teritorium plzeňského landfýdu si husité nezvolili náhodou. Jednak bylo blízké hranicím, za nimiž se křížácké jednotky formovaly, a zároveň přenášelo tíhu války na katolické území. V průběhu čekání na akci vojsk, která se za hranicemi postupně shromažďovala, však husité nezanedbávali diplomacii a propagandu. 21. července odeslali do Norimberka manifest, v němž obhajovali své požadavky na nejvyšší soudní autoritu v podobě Písma svatého a zároveň vykládali smysl pražských artikulů.¹³⁹

Dobře připravení husitští velitelé však nepočítali s tím, že se ještě na konci července ze strany kardinála Cesariniho či vrchního velitele výpravy Fridricha Hohenzollerského vojenské akce nedočkají. Zásobovací problémy domácích vojsk na západě Čech byly značné, a proto se husité museli stáhnout více do vnitrozemí přes Karlštejn, Křivoklát, až k Házmburku. Někteří pražané si dokonce na čas odskočili do svých domovů v nedalekém hlavním městě.¹⁴⁰

¹³⁸ Jednání v Chebu podrobněji popisuje Petr ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 550-551.

¹³⁹ Originální latinské znění manifestu: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436 I-11*, ed. František PALACKÝ, Praha 1873, str. 228-231. Český překlad vydal Amedeo MOLNÁR: *Husitské manifesty*, Praha 1980, str. 171-176.

¹⁴⁰ Počátek výpravy včetně zmínky o „odskočení“ pražanů viz. TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 489-491.

Husitský ústup od západních hranic a posily, které se v průběhu července dostavily, dodaly velitelům křížové výpravy odvalu. 1. srpna 1431 tedy německá vojska překročila pomezí hvozdy a dorazila k Tachovu, který se krátce pokoušela obléhat. Vydrancované okolí, jež nenabízelo dostatek zásob, a osobní zájmy některých účastníků výpravy na zachování rodinného zboží¹⁴¹ donutily po osmi dnech křížáky Tachov opustit a vydat se jihovýchodním směrem k Domažlicím. Je příznačné, že se velení křížové výpravy stále drželo hranic, čímž si zajišťovalo volnou ústupovou cestu. Obavy z husitských protivníků byly větší než odhodlání potlačit tyto kacíře silou. Nechtěl k boji se projevoval nejen u Zikmunda Lucemburského, který se vymluvil na své nedávné zranění a výpravy se vůbec neúčastnil, ale i u vrchního velitele kruciáty kurfiřta Fridricha a dalších křížáků. Česká katolická šlechta se do boje také příliš nehrnula, zejména poté, co křížácká vojska protáhla jejich již tak dost poničenými državami. Nedostatek bojového nadšení patrně souvisel s možností mírového řešení, které nabízel basilejský koncil a jež mnohým připadalo vhodnější než další vojenské střety. S neúčastí některých kališnických válečníků se však potýkal i Prokop Holý, který v té době shromažďoval vojska v okolí Berouna. Nedostavili se například Jan Smiřický a Beneš Mokrovouský, dále pak méně „spolehliví“ Jan Městecký z Opočna, Zikmund Děčínský a řada šlechticů z Boleslavska.

Absence části husitské šlechty však neovlivnila Prokopův úmysl postavit se „Němcům“ v boji. Proto kvapně vyrazil směrem na Domažlice krátce potom, co se dozvěděl, že se křížácká vojska 9. či 10. srpna objevila před domažlickými hradbami a začala je ostřelovat. V čele armády čítající až 20 000 mužů se poblíž Domažlic objevil v ranních hodinách 14. srpna.¹⁴² Takto rychlou reakci velení kruciáty nečekalo. Ve zmatcích, které mezi křížáky nastaly, vynikají dva rozkazy. Fridrichovi se podařilo zabezpečit únikovou cestu jižně od nedaleké Kdyně vozovou hradbou a kardinál Cesarini do boje vyslal svou elitní italskou

¹⁴¹ Protesty Jana z Neumarktu, který nechtěl poničit „otcovské zboží“ těžkou dělostřelbou zmiňuje: ŠMAHEL: *Husitská revoluce III*, str. 241.

¹⁴² Vycházím z odhadu Petra ČORNEJE: *Dějiny V.*, str. 555.

gardu. Nic z toho však nedokázalo zastavit zmatený ústup křižáckých vojsk, která se nekoordinovaně stahovala před blížícími se sbory bojovných husitů. Ústupové cesty k hranicím byly brzy ucpané, a tak mnozí opouštěli své vozy s proviantem, výzbrojí a dalším cenným nákladem a snažili se útekem zachránit alespoň vlastní život. Podobně se zachoval i Cesarini, jemuž se podařilo uprchnout přes Nýrsko, ovšem bez buly vyhlášující kruciátu, svého ornátu, kápě a krucifixu. Husité se museli vyrovnat sjedinou překážkou, kterou představovala kardinálova garda hájící vozovou hradbu postavenou někde mezi Domažlicemi a Kdyní. Další husitskou „starostí“ pak bylo jen svážení přebohaté kořisti a nahánění křižáků, kteří se skryli v okolních lesích.¹⁴³

Velkolepé vítězství se dočkalo největších oslav v hlavním městě království až počátkem září, kdy se navrátila vítězná vojska. Před Týnským chrámem byly podle zvyku vystaveny početné ukořistěné korouhve, staroměstští kněží, nejspíše v čele s Rokycanou, odtud uspořádali velké procesí, které putovalo až na Pražský Hrad ke katedrále sv. Víta. Slavnostní náladu však zkazila tragická nehoda. Most přes hradní příkop nevydržel množství lidí v procesí a zřítíl se. Pád nepřezilo šestnáct účastníků procesí, mnoho dalších bylo vážně zraněno.¹⁴⁴

Pozvání na koncil

Průběh střetnutí u Domažlic nahrál do karet zastáncům mírového řešení husitské otázky i Zikmundovi, jehož nyní zajímalo hlavně získání císařské koruny. Ukázalo se, že silou se kališnické kacíře porazit nepodaří. To si uvědomil i sám Cesarini, který ještě donedávna dával přednost organizování kruciáty. Po zkušenosti od Domažlic však kardinál názor změnil. Dne 9. září,

¹⁴³ Bitvě u Domažlic a páté kruciátě se přehledně věnují např.: TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, str. 489-497, ŠMAHEL: *Husitská revoluce III*, str. 238-244 a ČORNEJ: *Dějiny V*, str. 552-557. Poměrně obsáhlý text věnoval křížové výpravě i starý letopisec, viz *Staré letopisy české - text Q, Staré letopisy české, Fontes rerum Bohemicarum, Ser. nova, tomus II.*, ed. ČERNÁ, Alena; ČORNEJ, Petr; KLOSOVÁ, Markéta, Praha 2003, str. 43-45.

¹⁴⁴ Viz *Staré letopisy české - text Q, Staré letopisy české, Fontes rerum Bohemicarum, Ser. nova, tomus II.*, ed. ČERNÁ, Alena; ČORNEJ, Petr; KLOSOVÁ, Markéta, Praha 2003, str. 47. Podrobněji pak TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, str. 499.

krátce po pražských oslavách domažlického vítězství, se ujal svého postu v čele církevního sněmu, aby s husity zahájil diplomatické jednání. Již 28. září vyšel vstříc jednomu z husitských požadavků pozváním pravoslavných Řeků k účasti na koncilu. 15. října pak vydal list začínající přátelskými slovy „*Compulit nos Caritas*“ (tedy *přivedla nás láska*“), kterým oficiálně zval husitské představitele ke koncilu, kde nejvyšším soudcem bude sám Duch svatý.¹⁴⁵ Podmínky, které si husité vymínili, se zdály být splněny. Nebylo se tedy čemu divit, když o měsíc později při Rokycanově předčítání Cesariniho slov v Týnském chrámu mnozí pražané těžko skrývali svou radost a dojetí. Konec válečných útrap se jevil nadosah.

Realita však byla trochu jiná. Neúspěchy husitských výprav do Dolních Rakous a následně na Slovensko, z nichž se v průběhu prosince vraceli zbídačení sirotci, vnášely do husitských řad sváry a nevraživost. Sirotci dávali neúspěch celé výpravy, v níž utrpěli velké ztráty a přišli o veškerou kořist, za vinu Prokopovi Holému, který na svém kvapném ústupu strhl most přes Váh, čímž jim zkomplikoval návrat a donutil je svádět těžké boje na cestě podél řeky.¹⁴⁶ Spojence proti „zrádným“ táborům hledali novoměstští sirotci u svých pražských sousedů ze Starého Města, jimž donedávna nemohli přijít na jméno. Staroměstští tímto spojenectvím neopovrhli. Do značné míry na tom měl zásluhy Rokycana, který ve spojení se sirotky viděl šanci sjednotit husitskou věrouku, a tím umožnit jasný a společný postoj husitské strany vůči koncilu. Jako gesto vůči čerstvým spojencům byl novoroční sněm spolu s kněžskou synodou přesunut na novoměstskou radnici. Pod taktovkou Jana Rokycany, jemuž se po smrti arcibiskupa zVechty¹⁴⁷ podařilo posílit svůj vliv v rámci pražského

¹⁴⁵ Znění listu je např. v *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti I.*, ed. František PALACKÝ, Wien 1857, str. 135-137. Překlad vydal František PALACKÝ: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě III/2*, Praha 1851, str. 167-168, určité části pak moderněji přeformuloval Petr ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 559.

¹⁴⁶ Nezdařené výpravě na Slovensko se věnuje Petr ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 511-512.

¹⁴⁷ Konrád zVechty zemřel na Boží hod vánoční 25.12. 1431. Vycházím z komentářů Petra ČORNEJE v *Staré letopisy české, Fontes rerum Bohemicarum, Ser. nova, tomus II*, ed. ČERNÁ, Alena; ČORNEJ, Petr; KLOSOVÁ, Markéta, Praha 2003, str. 49.

duchovenstva, schválili účastníci lednové synody třináct článků, kterými proklamovali jednotu v posuzování věroučných otázek a zároveň se jimi vymezovali vůči radikálnímu tábořskému pojetí víry. Současně sněm podpořil právě uzavřenou duchovní jednotu a vydal několik dalších bodů, které v duchu nálezů kněžské synody měly mírnit násilí, utužit vojenskou kázeň a řešily též obnovu krajského zřízení. K zásadním otázkám ohledně pozvání do Basileje se však sněm bez tábořské účasti nemohl kompetentně postavit. To si uvědomili i čerství pražsko-sirotčí spojenci a proto již na únor svolali nový sněm, jehož se měli účastnit i tábořští představitelé.¹⁴⁸

V pražské Karlově koleji se 10. února 1432 sešli zástupci všech husitských mocensko-politických bloků včetně táboritů, kteří stále představovali nejmocnější kališnický svaz. Účastníkům sněmu se nakonec podařilo překonat vzájemné nesrovnalosti, které pramenily z věroučných rozdílů, nezdařené listopadové výpravy i konání novoročního sněmu bez tábořské účasti. Po několikadenním jednání zaujali k pozvání do Basileje společné stanovisko a požádali koncil o předběžnou schůzku v Chebu. Ihned také jmenovali reprezentativní delegaci, která měla projednat konkrétní otázky ohledně husitské účasti na basilejském církevním sněmu. Tvořili ji tábořští kněží Mikuláš z Pelhřimova a Markold ze Zbraslavic, pražské a sirotčí duchovenstvo zastupoval Jan Rokycana, Petr Payne a chrudimský farář Martin Lupáč. Spolu s husitskými bohoslovci byli do poselstva jmenováni i přední politikové všech husitských svazů. Táborité byli zastoupeni píseckým hejtmanem Matějem Laudou z Chlumčan, hradištským měšťanem Laurinem a Prokopem Holým, který ač kněžského svěcení, působil spíše jako politický představitel, sirotky reprezentovali Beneš Mokrovouský z Hustířan a královédvorský měšťtínin Řehoř. Jakoubek z Vřesovic pak zastupoval svaz žatecko-lounský. Mezi zástupci Prahy se spolu s Janem Krajnicem a nejvyšším staroměstským písařem Mikulášem Humpolcem objevuje i Jan Velvar, který touto nominací vstoupil do

¹⁴⁸ Provolání sněmu k 10. únoru vydal František PALACKÝ: *Archiv český III.*, Praha 1844, str. 395.

světa mezinárodní diplomacie, světa, ve kterém měl svými kvalitami a osobním zápalem přispět ke zdárné obhajobě výsledků husitské revoluce...¹⁴⁹

¹⁴⁹ Stručně o „svatodorotském sněmu“ v *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen* /., ed. Konstantin HÖFLER, Wien 1856, str. 62-63, v souvislostech pak ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 249.

Diplomat Velvar

Když 27. února 1432 oznamovala staroměstská kancelář, přebírající od té doby veškerou agendu spojenou s basilejským koncilem, stanovisko únorového „svatodorotského“ sněmu norimberským poslům a chebské radě, nikdo z husitů netušil, že samotné konání koncilu je v ohrožení. Papež Evžen IV. se totiž obával jeho vlivu, a tak se jej již na konci roku 1431 pokusil zrušit a svolat nový koncil do Boloně. Na odpor se mu však postavil jak Zikmund Lucemburský, jenž si od církevního synodu v Basileji sliboval vyřešení palčivé husitské otázky, tak řada německých knížat a měst, která měla s husitskými vojsky bezprostřední zkušenosti. Ačkoli nejasnosti mezi papežem a koncilem trvaly až do konce roku 1433, podařilo se zastáncům diplomatického řešení husitské otázky faktickému rozpuštění basilejského církevního synodu zabránit.¹⁵⁰ Zmatky, které s těmito spory souvisely, však zdržely včasnou odpověď na husitskou žádost o chebská jednání. Netrpělivá staroměstská rada tedy 27. března urgovala otevřeným listem urychlené vyslání basilejských poslů. Ti se shodou okolností dostavili bezprostředně po jeho odeslání, aby oznámili, že počátek chebského sjezdu byl stanoven na 27. dubna 1432.¹⁵¹

Jednání v Chebu a sněm kutnohorský

Zatímco basilejské poselstvo¹⁵² do Chebu dorazilo včas, husitská delegace se na cestu vydala s více než týdenním zpožděním, které způsobilo čekání na návrat Prokopa Holého z vojenské výpravy do Braniborska

¹⁵⁰ Podrobněji o sporech mezi Evženem IV. a zastánci koncilu viz. ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 250-251 a ČORNEJ: *Dějiny V*, str. 561-562.

¹⁵¹ Přípravy na chebská jednání popisuje např. TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 515-516.

¹⁵² Mezi předními vyjednaváči basilejského koncilu byl doktor teologie a magdeburský kanovník Heinrich Toke, nunciové Jan z Geilhausen a Jan Nider, řezenský děkan Fridrich Parspeger a norimberští faráři Albert Fleischmann a Heinrich. Spolu s nimi se jednání účastnil i Fridrich Braniborský, lantkrabě Jan z Neumarktu a norimberští diplomaté Petr Volkmer a Konrád Konhofer. Podle P. ČORNEJE: *Dějiny V*, str. 564 a F. ŠMAHELA: *Husitská revoluce III.*, str. 251.

a Lužice.¹⁵³ Česká delegace, již se Jan Velvar účastnil spolu se všemi v únoru zvolenými zástupci, dorazila se svým doprovodem do Chebu 8. května. Hned nazítří zahájil první kolo jednání vlídným a mírumilovným proslovem magdeburský kanovník a bývalý rektor vysokého učení v Rostocku Heinrich Toke. Za českou stranu odpověděl mistr Jan Rokycana neméně přátelskou řečí, v níž zdůrazňoval, že válka byla českým kališníkům vnucena.¹⁵⁴ Následné jednání se pak ale rychle posunulo od formálních projevů úcty a přátelství k tvrdým diplomatickým soubojům. Obě strany byly v určitých otázkách natolik neústupné, že se zdar chebských jednání zdál být nejednou ohrožen. Zástupci koncilu husitské požadavky zprvu kategoricky odmítali, ovšem pod tlakem chebské veřejnosti a zásluhou doktora Tokeho, jehož podpořili oba norimberští faráři, nakonec většině husitských požadavků ustoupili.

Když si členové české delegace po desetidenním vyjednávání četli jedenáct článků chebských úmluv, mohli být spokojeni. Husitské poselstvo, které bude na basilejském sněmu disputovat o čtyřech artikulech pražských mělo být bráno jako oficiální reprezentace Českého království a Moravského markrabství. Hlavní požadavek české delegace, aby hlavním soudcem nebyl koncil, ani Cesariniho říjnovým psaním navrhovaný Duch svatý, ale „zákon boží, praxe Kristova, apoštolská a prvotní církve spolu s koncily a učiteli, kteří se v něm pravdivě zakládají“,¹⁵⁵ byl zástupci koncilu přijat. Husitům se navíc podařilo vyhnout uzavření všeobecného příměří, kterým koncil podmiňoval jednání. Dále pak vyjednali glejty zaručující bezpečnost husitskému poselstvu jak na cestě, tak v samotné Basileji a možnost konat ve svých basilejských

¹⁵³ Vojenskou výpravu do Dolní Lužice a Braniborska podrobněji rozebírá TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 516-519.

¹⁵⁴ Na tomto místě je vhodné zmínit fakt, na který upozornil již Petr ČORNEJ: *Dějiny V*, str. 546. Absence universitně vzdělaných teologů byla pro husitskou delegaci značným handicapem a ve srovnání s doktorem teologie Tokem působily mistrovské tituly Jan Rokycana a Petrem Payna nedostatečně.

¹⁵⁵ Tento požadavek, známý jako „Soudce chebský“ v původním latinském znění vydal František PALACKÝ: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436 II*, ed., Praha 1873, str. 282. Překlad čerpám od Františka ŠMAHELA: *Husitská revoluce III.*, str. 252.

příbytcích bohoslužby po obojím způsobu. Závěr úporných chebských jednání byl zakončen opět v duchu vlídném a přátelském. Proslov, kterým se doktor Toke 18. května 1432 loučil s husitskou delegací prý k slzám pohnul nejednoho delegáta. Poté se magdeburský kanovník spolu s basilejskými nuncií vydal na cestu zpět ke koncilu a po cestě již vyjednával slíbené bezpečnostní glejty pro budoucí české poselstvo.¹⁵⁶

Dohody v Chebu byly jednoznačným vítězstvím husitské neústupnosti, která ovšem za jiných podmínek mohla celé jednání zhatit. Zatímco husité spokojeně oslavovali diplomatické úspěchy, basilejští vyslanci v čele s Heinrichem Tokem se museli koncilu zpovídat z ústupků, které českým kacířům povolili. Početné pochybovačné hlasy, které se z řad účastníků koncilu ozývaly, nebyly, naštěstí pro husity, natolik silné, aby zabránily úplnému schválení chebských úmluv na čtvrtém generálním zasedání sněmu 20. června 1432.

Oficiálně schválit chebské dohody musela i husitská strana, která tak učinila na všehusitském sněmu, který se konal počátkem září v Kutné Hoře. Kutnohorského sněmu se účastnil také Jan Velvar, o jehož konkrétních zásluhách na úspěchu chebských jednání bohužel nemáme žádné zprávy. Jelikož však byl již 5. září spolu s většinou ostatních úspěšných delegátů z Chebu jmenován do oficiálního poselstva k basilejskému koncilu, je více než pravděpodobné, že se v roli husitského diplomata osvědčil. K těmto delegátům měli přibýt ještě zástupci vysoké šlechty Menhard z Hradce a moravský Václav Strážnický z Kravař. Oba páni spolu s dalším nominovaným, stříbrským hejtmanem Přibíkem z Klenové, však účast na koncilu odmítli, čímž jednak snížili prestiž delegace a zároveň nepřímo zpochybnili její kompetentnost k jednání za celé České království a Moravské markrabství. V řadách poselstva se tedy kromě deseti chebských vyjednávačů nově objevili pouze Vilém Kostka z Postupic, Jíra z Řečice, Petr ze Žatce a kněz Oldřich ze Znojma. Husitský

¹⁵⁶ Jednání v Chebu se věnuje A. MOLNÁR: *Soudce chebský. Problém autority v českém reformačním zápase*, in *Křesťanská revue*, Praha 1979, str. 15-25. Dále pak TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 520-523.

sněm určil Mikuláše Humpolce a Jana ze Žatce, kteří měli v předstihu zajistit v Basileji vhodné podmínky pro příjezd poselstva a zároveň se ujistit o platnosti původních dohod. Dalším důležitým bodem kutnohorského sněmu bylo schválení smluv z Pabianic, v nichž se velitelé husitských polních vojsk zavázali podporovat polského krále Vladislava v jeho očekávaném boji s řádem německých rytířů. Tato spolupráce byla z mezinárodního hlediska velice riskantním činem, který mohl ve svých důsledcích zmařit husitská jednání s koncilem. Naštěstí pro husity se tak nestalo, ačkoliv kutnohorský sněm, který tak chtěl zajistit obživu polních vojsk mimo neúrodou postižené Čechy, platnost pabianických smluv odsouhlasil.¹

Cesta do Basileje

Vztahy polského krále s řádem německých rytířů však husitské vyslance jistě zajímaly o poznání méně než jejich poslání u basilejského koncilu. Než se však celá delegace do Basileje vypravila, musela počkat na návrat Mikuláše Humpolce a Jana ze Žatce. Jakmile se oba vyslanci vrátili a potvrdili, že koncil husity očekává, byli všichni účastníci poselstva a jejich doprovod povoláni do Domažlic. Odtud, někdy kolem 16. prosince, celé poselstvo čítající asi 90 koní vyrazilo na cestu.

Za pražany se ke koncilu spolu s Velvarem vydali litomyšlský hejtman Vilém Kostka zPostupic a Beneš Mokrovouský zHustířan, dále hlava pražského duchovenstva Jan Rokycana a chrudimský farář Martin Lupáč. Táborů reprezentoval Prokop Holý, senior tábořské církve Mikuláš Biskupec z Pelhřimova, farář Markold ze Zbraslavic, a písecký hejtman Matěj Lauda z Chlumčan. Sirotci pak byli zastoupeni anglickými mistrem Petrem Paynem, čáslavským farářem Oldřichem ze Znojma, Jírou z Řečice a měšťanem Řehořem z Dvora Králové.¹⁵⁸ Při volbě delegátů a jejich doprovodu byla kromě zásluh

¹⁵⁷ Mezinárodní souvislosti i možné důsledky pabianických smluv postihl Petr ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 566-568.

¹⁵⁸ Výčet členů poselstva čerpám z poznámek F. HEŘMANSKÉHO k jeho překladu *Deníku Petra Žateckého*, Praha 1953. Navíc jsou mezi nimi jmenováni pravděpodobný autor deníku Petr ze Žatce a Laurin z Tábora, kteří však byli pouze součástí doprovodu, nikoliv členy poselstva.

a diplomatických zdatností důležitá i jazyková vybavenost. Husité totiž plánovali své cesty do Basileje využít i k propagaci svých myšlenek, a možná právě proto se v doprovodu objevilo několik kališníků německého původu. Karlštejnský purkrabí Zdeslav Tluksa z Buřenic, který zodpovídal za bezpečnost poselstva, neměl mnoho práce. Cesta husitské delegace byla předem naplánována a v cílových městech je očekávali přední mužové měst i krajů, aby poselstvo bez komplikací doprovodili blíže koncilu. Z bavorské Kouby do Norimberka tedy husity doprovázel braniborský kurfiřt a bavorský vévoda Jan. Na dalších cestách se k nim připojil jeden z norimberských konšelů, dále syn braniborského kurfiřta Albrecht, který je provázel do Günzenhausen. Přes Nördlingen do Ulmu pak poselstvu dělal společnost hrabě z Öttingen. Ulmští měšťané husity doprovodili přes Biberach do Sulgau, kde jejich doprovod převzal Jakub Truches z Valdburgu. Ten předal starost o poselstvo ve Stokachu bavorskému vévodovi Vilémovi, s nímž husité doputovali až do Schafihausen, odkud se do Basileje rozhodli putovat loďmi. Tím překvapili opata cisterciáckého kláštera v Maulbronnu Jana z Geilhausen, který byl poselstvu vyslán v ústřety, aby zabránil podobným husitským agitacím, jaké předvedl v Norimberku zejména Matěj Lauda, který nad svým vozem vyvěsil transparent s provokativním heslem „*Veritas omnia vincit*“ tedy „*J>ravda vítězí nade vším*“. Husitskou cestou po Rýnu byli překvapeni i představitelé koncilu, kteří, když 4. ledna 1433 husitské poselstvo konečně dorazilo do Basileje, nestačili vyslat uvítací výbor. Místo oficiálních reprezentantů církevního synodu tak českou delegaci uvítali zvědavé davy místního obyvatelstva a zástupci města, kteří ubytovali české posly v předních hotelích. Táboři bydleli „U květiny“, sirotci v „Růžové zahradě“ a Jan Velvar byl se svými přáteli ubytován v hotelu „U lodi“, jenž se nacházel v centru města.¹⁵⁹

Basilejská jednání

Husitskou delegaci hned následující den po jejím příjezdu uvítali vlídnou řečí zástupci koncilu doktor Jan Stojkovič z Dubrovníka a auditor Jan Palomar,

¹⁵⁹ Popis cesty do Basileje je podrobně popsán *Tamtéž*, str. 200-203.

kteří Čechům popřáli pěkný pobyt a projevili lítost na jejich neočekávaným příjezdem, jenž znemožnil slavnostnější přivítání váženého poselstva. 7. ledna se pak husité přestěhovali z přepychových hotelů do méně nákladných domů. Velvar se ubytoval ve společném domě s Rokycanou, Martinem Lupáčem a Benešem Mokrovouským z Hustířan, další dva domy obývali zvláště táboři a sirotci, ve čtvrtém domě pak bydleli Vilém Kostka spolu s Prokopem Holým a jejich doprovodem.¹⁶⁰ Po návštěvě u kardinála Cesariniho se husitská delegace 10. ledna oficiálně představila koncilu. Zde bylo dohodnuto, že první kolo disputací začne o šest dní později.

Husité se tedy museli shodnout na tom, kdo bude hájit konkrétní pražské artikuly. Již v Čechách bylo určeno, že laické přijímání podobojí bude hájit mistr Rokycana, zastupující pražskou universitu. Druhý článek, stíhání a trestání veřejných hříchů, byl svěřen seniorovi táborské církve Mikuláši z Pelhřimova. Další artikul, tedy zákaz světského panování kněží, měl hájit Petr Payne, který jako správce kláštera na Slovanech a novoměstský obyvatel reprezentoval sirotčí stranu. Poslední článek, svobodné kázání božího slova, měl hájit opět Jan Rokycana, na něhož tuto čest delegovali nepřítomní zástupci kališnického panstva. Prokop Holý spolu s Englišem však považovali za vhodné, aby se obhajoby posledního článku ujal místo Rokycany čáslavský farář Oldřich ze Znojma. Jan Rokycana sice proti tomuto rozhodnutí dokonce na dvakrát vystoupil a odvolával se na nominaci, jíž se mu od českých pánů dostalo, obrana svobodného kázání slova božího však připadla knězi Oldřichovi. Proti většině se na Rokycanovu stranu totiž postavili pouze jeho přátelé a spolubydlící Velvar, Lupáč a Beneš Mokrovouský.¹⁶¹

Podobným sporům byli velice vzdáleni představitelé koncilu, kteří již na podzim roku 1432 vybrali ze svých členů obhájce církevního učení proti čtyřem

¹⁶⁰ *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti*, ed. František PALACKÝ, Wien 1857, str. 260.

¹⁶¹ Hádání o obhajobu článků viz TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 549-550 či *Deník Petra Žateckého*, Praha 1953, str. 24, 32-33. František PALACKÝ: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě III/2*, Praha 1851, str. 219 naopak tvrdí, že husitská delegace neměla dopředu určeno, kdo bude který článek hájit.

husitským artikulům. Dominikán Jan Stojkovič, cambraiský děkan doktor Gilles Charlier, německý dominikán Heinrich Kalteisen a kanonista Juan Palomar intenzivně prověřovali své disputování ve zvlášť k tomu vytvořených komisích. Delegáti koncilu přistupovali k návštěvě husitského poselstva velice zodpovědně. Kromě přípravy na samotné disputace se snažili zabránit jakýmkoli provokacím, které by mohly jednání s husity zmařit. Ve městě byly zakázány hazardní hry, zejména pak kostky, tance a hudby po hospodách i veřejné vycházení nevěstek. Obecný lid pak byl vyzván, aby se k Čechům choval přátelsky, ovšem také aby se vyvaroval důvěrného styku s nimi.¹⁶²

Po krátkém Englišově proslovu zahájil 16. ledna husitskou obhajobu artikulů pražských mistr Jan Rokycana velice zdařilou řečí, v níž zhodnotil své rétorické schopnosti i výsledky učení svého učitele Jakoubka ze Stříbra a zapůsobil na mnohé účastníky koncilu.¹⁶³ Husitským teologům určení oponenti v disputacích zatím jen naslouchali. Bylo domluveno, že nejprve přednesou své obhajoby všichni husitští mluvčí a až poté přijdou na řadu zástupci koncilu. Po Rokycanově výstupu tedy následoval Mikuláš Biskupec z Pelhřimova, který 20. a 21. ledna přednesl svou obranu článku o stíhání a trestání veřejných hříchů. Senior táborské církve přednesl v duchu táborského radikalismu velice odvážný projev, v němž vyzdvihoval kvality Jana Husa a Jeronýma Pražského, odsuzoval křížové výpravy proti Čechům a dále všechny neřesti, jakými byly prodeje odpustků, lichva, klatby, přepych, krčmy, hazardní hry a prostituce. Odvážný a nekompromisní tón některých částí tohoto projevu, v němž se postavil i proti trestu smrti, přiměl některé členy koncilu k nesouhlasnému mručení, samotného Cesariniho pak k ostentativnímu spínání rukou. Proti Mikulášovým útočným projevům se večer na interní schůzce husitského poselstva postavil i Jan

¹⁶² *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti*, ed. František PALACKÝ, Wien 1857, str. 298-299.

¹⁶³ Rokycanovu obranu vydal MANSI: *Sanctorum conciliorum nova et amplissima collectio XXX*, Venetiis 1798, sloupec 269-306.

Rokycana, který dával přednost mírnější a diplomatictější cestě.¹⁶⁴ Řeč třetího mluvčího Oldřicha ze Znojma oproti tomu nevzbudila tak vzrušené reakce. Jeho obhajoba svobodného kázání slova božího již nehájila prvotní volnomyšlenkářskou svobodu projevu, ale stále nadřazovala povinnost zvěstování biblického poselství jiným kněžským úkolům.¹⁶⁵ Na posledního mluvčího husitské strany se představitelé koncilu dívali se značnou nevolí. Exkomunikovaný oxfordský mistr Petr Payne navíc hájil článek o zákazu světského panování kněží, přímo se dotýkající některých účastníků koncilu, v podstatě Wyclifovými argumenty. Možná právě proto někteří z nich upozorňovali na fakt, že Petr Payne je stále v klatbě a podle anglických zákonů by měl být souzen jako zrádce.¹⁶⁶ Naštěstí se vše urovnalo závěrečným děkovnou řečí Viléma Kostky z Postupic a projevem Jana Rokycany, který se omluvil za všechny útočné projevy své a svých krajanů.¹⁶⁷

Po proslovu kardinála Cesariniho nadešel čas na důkladně připravené projevy zástupců koncilu, které zahájil pařížský doktor teologie Jan Stojkovič z Dubrovníka, s nímž se mnozí členové delegace znali z Chebu, a který je též vítal po jejich příjezdu do Basileje. Ve své zdlouhavé řeči, kterou přerušovaně vedl několik dní, napadl husity jako kacíře, což v jejich řadách vzbudilo značné pobouření. Mnozí se proti tomu ohradili a Jan Velvar spolu sEnglišem, Biskupcem a Laudou si byli na toto jednání dokonce stěžovat u Cesariniho. I když se později Stojkovič omluvil, Prokop Holý s Vilémem Kostkou na protest přestali na zasedání koncilu docházet úplně.¹⁶⁸ Řeči dalších husitských oponentů již takové pobouření nezpůsobily, ovšem ani Gilles Charlier, Heinrich Kalteisen

¹⁶⁴ Biskupcovu řeč otiskl F.M. BARTOŠ: *Řeči Mikuláše z Pelhřimova, biskupa táborského bratrstva, a čáslavského faráře Oldřicha ze Znojma, strany sirotčí, pronesené v Basileji 1433*, Archiv táborský 1935, str. 3-32.

¹⁶⁵ *Tamtéž*, str. 86-113.

¹⁶⁶ F.M. BARTOŠ: *Petr Payne pro Bohemis*, Tábor 1949, str. 1-40.

¹⁶⁷ *Deník Petra Žateckého*, Praha 1953, str. 40-41.

¹⁶⁸ *Tamtéž*, str. 45-74, o Velvarově protestu u Cesariniho na str. 62.

ba ani Juan Palomar nedokázali svými projevy husitské delegáty přesvědčit o potřebách ústupků.¹⁶⁹

Následná jednání sice již nevzbuzovala takové emoce jako úvodní řeči Mikuláše z Pelhřimova či Jana Stojkoviče, ovšem i tak některé proslovy provázely neklid a vzrušení. Obě strany měly na společné dohodě zájem, ale jak husité, tak zástupci koncilu byli ve svých stanoviscích neústupní, takže ani v průběhu dalších jednání a disputací v únoru a březnu se ke kýžené úmluvě nepřiblížili. Husitská delegace tedy na počátku dubna požádala o zabezpečení zpáteční cesty do Čech. Cesarini by byl velmi rád, kdyby jednání s husity pokračovalo v Basileji, ovšem česká delegace argumentovala nedostatkem financí, který ji nutí k návratu. Tento důvod působí velmi paradoxně, zejména uvědomíme-li si jaké odměny získali čelní představitelé poselstva v rámci *spanilé* jízdy do Němec. Koncil však na požadavek husitů přistoupil a 8. dubna též schválil vyslání vlastní delegace, která měla v jednáních pokračovat v Čechách.

Na závěrečném společném zasedání koncilu 13. dubna si po projevu Jana Rokycana po dlouhé době vzal řeč Prokop Holý a pokusil se v ní očistit svou osobu od pověstí krvelačného válečníka. Po něm promluvil kardinál Cesarini, který se krátce a smířlivě vyjádřil ke čtyřem artikulům a rozloučil se s husitskými delegáty. Rokycana i Cesarini se snažili ve svých projevech naznačit naději na brzkou domluvu. Basilejské kolo ideového zápasu mezi zastánci kalicha a církvi končilo nerozhodně. Husitská delegace však odjížděla z Basileje jako rovnocenný protivník, který dokázal svá stanoviska obhájit proti nejučenějším mužům tehdejší Evropy. V průběhu basilejských jednání spočívala největší zodpovědnost za úspěch výpravy na čtyřech obhájcích pražských článků, ale i ostatní členové poselstva měli zásluhy na její úspěšné reprezentaci. Světští politici, jakým byl Jan Velvar v průběhu svého pobytu absolvovali mnoho důležitých společenských návštěv, při kterých působili na členy koncilu i

¹⁶⁹ Odpovědi husitských oponentů viz *Sanctorum conciliorum XXIX*, sloupec 699-868 pro řeč Stojkoviče, 868-972, pro řeč Charliera, 972-1044, pro řeč Kalteisena, 1105-1168 pro řeč Palomarovu.

další důležité osobnosti. Jednou z početných společenských návštěv, kterých se Jan Velvar v rámci delegace zúčastnil byl i oběd u arcibiskupa lyonského, jehož se 3. února zúčastnil spolu s Rokycanou a dalšími českými posly.¹⁷⁰ Většina ze světských politiků neměla dostatečné znalosti filosofické a teologické, aby se mohli zapojit do učených disputací, ovšem i tak se mnozí dokázali postavit na obranu svých mluvčích. Příkladem může být právě Jan Velvar, který se 4. března svým výrazným hlasem dožadoval klidu pro jiný z Rokycanových projevů, přestože sám Rokycana jej od toho odrazoval.¹⁷¹ Velvar stál ostatně věrně po boku svého přítele Rokycana i ve všech sporech, které umírněný týnský kazatel měl s jinými členy delegace. Husitskému poselstvu se i přes některé dílčí neshody a vzájemné spory podařilo na koncil působit jednotně, takže naděje na dohodu diplomatickou cestou stále trvala. O jejím osudu se však mělo rozhodnout v Čechách, kam husitské poselstvo odjíždělo s vědomím, že církev čtyři artikuly pražské nikdy nepřijme jako všeobecně závazný program.¹⁷² 14. dubna tedy česká delegace opustila Basilej v doprovodu deseti vyslanců koncilu, kteří měli pokračovat v jednání s husity v jejich vlasti.¹⁷³

Návrat do Prahy, Svatotrojický sněm

Poselstvo doprovázené basilejskými legáty dorazilo 8. května do pražského souměstí, kde je čekalo slavnostní uvítání. Lidé prý vyjížděli z města několik mil, aby mohli vzácné hosty doprovázet až na Staroměstský rynek, staroměstští radní dokonce na počest poselstva z vězení propustili jakési dva provinilce. Ne všichni však měli z příjezdu basilejské delegace radost. Krátce po ubytování legátů a jejich prvních návštěvách se začal ozývat radikální novoměstský kněz Jakub Vlk, který ve svých projevech zástupce koncilu

¹⁷⁰ *Deník Petra Žateckého*, Praha 1953, str. 45.

¹⁷¹ *Tamtéž*, str. 110.

¹⁷² *Tamtéž*, str. 178-195.

¹⁷³ Basilejské poselstvo tvořili: Filibert, biskup v Coutances, augspurský biskup Petr, kanonista Juan Palomar, Friedrich Parsperger, cambraiský děkan Gilles Charlierer, saliburský arcijáhen Alexandrem, vídeňský kanovník Thomas Ebendorfer, doktor Heinrich Toke, tourský děkan Martin Berruer a Jan z Geilhausen. Výchet těchto mužů čerpám od Petra ČORNEJE: *Dějiny V.*, str. 577.

vskutku nešetřil. Jeho bouřlivé proslovy k jeho věrným, v nichž koncil přirovnával k Jedovatému basilišku basilejskému" donutily Jana Velvara a další staroměstské hostitele, kteří se za bezpečnost celé delegace v Basileji zaručili, aby zasáhli na její obranu. Ve středu 27. května se tedy na novoměstskou radnici vydal čerstvě jmenovaný konšel Velvar¹⁷⁴ spolu s Rokycanou, Englišem a několika dalšími, aby zde proti protestovali proti Vlkově kázání i dalším nepřátelským projevům vůči basilejským legátům. Radní Nového Města sice vydali prohlášení, které pod trestem smrti zakazovalo posly koncilu urážet, proti bouřlivým projevům kněze Vlka však nezakročili.¹⁷⁵

Plánované zahájení svatotrojického sněmu, na němž se mělo pokračovat v jednání se zástupci koncilu, bylo ze 7. června o několik dní odloženo, aby se jej mohli zúčastnit i velitelé tábořských polních vojsk vracející se z výpravy do Horních Uher. V rámci čekání na začátek sněmu basilejští legáti sondovali české prostředí. Husitští členové poselstva, které se vrátilo z Basileje, opláceli legátům jejich nedávnou pohostinnost. V pondělí 8. června, kdy se podle původních plánů mělo konat první sněmovní jednání, pozval tedy Jan Velvar, toho času staroměstský purkmistr, basilejské legáty na slavnostní oběd. V jeho výstavním domě v Týnské ulici, který přibližně před rokem rozšířil odkoupením zadního domku zvaného Peklo od svého nového souseda Beneše Charamzy z Hostivic,¹⁷⁶ se basilejští vyslanci setkali i s poslem polského krále, jakýmsi rytířem Mikulášem.¹⁷⁷ Jeho návštěva pravděpodobně souvisela se sirotčí výpravou vedenou Janem Čapkem ze Sán, která v rámci pabianických smluv právě vstupovala na území řádu německých rytířů, kde měla kooperovat s vojsky

¹⁷⁴ Velvar byl do staroměstské rady zvolen ve stejný den, kdy protestoval na novoměstské radnici. Vzhledem k tomu, že slyšení u novoměstské rady se mělo odehrávat ráno, je dokonce možné, že ke zvolení došlo až poté. Viz **TOMEK: Dějepis města Prahy V**, str. 72.

¹⁷³ Příjezd poselstva včetně Velvarova protestu popisuje **TOMEK: Dějepis města Prahy IV**, Praha 1879, str. 571-575.

¹⁷⁶ **TOMEK: Základy starého místopisu Pražského /.**, Praha 1865, str. 150, 153. Dále v **Dějepis města Prahy VIII**, Praha 1891, str. 75.

¹⁷⁷ Je možné, že se mohlo jednat o Mikuláše z Kornicz zvaného Sestřenec, který se jako posel polského panovníka objevil i při husitských jednání na Konopišti v červnu 1423. Viz **ŠMAHEL: Husitská revoluce III.**, str. 136-137.

polského krále Vladislava Jagellonského v boji proti řádovým rytířům. Další podrobnosti o hostině u Velvara nám prameny neposkytují, každopádně se jednalo o velkolepou společenskou událost, jaká se v Praze nekonala každý den.

Když 12. června konečně začal v Karlově koleji očekávaný a početně obeslaný sněm, jehož hlavním posláním bylo jednání o čtyřech pražských článkách, měli již poslové koncilu jasnější představu o vztazích mezi jednotlivými husitskými bloky. Před samotným zahájením sněmu se totiž stačili setkat s universitními mistry, s Menhradem z Hradce a dalšími kališnickými pány i čerstvě se navrátilšími táborskými veliteli a poznali, že husité nejsou zdaleka tak jednotní, jak se zdálo v Basileji. Právě těchto rozporů, spolu s poznáním reality husitských Čech, využil po předchozích jednáních 20. června basilejský legát Juan Palomar, který husitské účastníky sněmu upozornil na nedodržování některých článků na jimi kontrolovaném území a zároveň požadoval předložení takového znění čtyř artikulů, ke kterému by se hlásily všechny kališnické proudy. Rokycanovi se v krátkém čase podařilo zformulovat přijatelné, do té doby neexistující oficiální znění požadovaných článků a zároveň nominovat užší výbor, který měl text projednávat. Jednání se opět dostávalo do patové situace. Husité si sice již dříve uvědomili, že program čtyř artikulů mohou prosazovat pouze pro České království a Moravské markrabství, ovšem ve znění jednotlivých článků ustupovat nemínili, což bylo zase nepřijatelné pro zástupce koncilu. Do věci se tedy vložil Prokop Holý, který v případě, že koncil nebude svolný k ústupkům, hrozil obležením Plzně. Pád bašty českého katolicismu by znamenal katastrofu nejen pro české katolíky, ale i pro koncil, který jednání s husity využíval i při svých sporech s papežem.

Vyslanci basilejského koncilu se tedy snažili prodlužovat jednání a všemožně lavírovat mezi jednotlivými husitskými stranami. Samostatně jednali s kališnickou šlechtou, kterou se s vidinou větších ústupků snažili přesvědčit ke spolupráci. Zatím však marně. Šanci na zachování rozhovorů se tedy pokusili udržet opětovným přesunem jednání do Basileje. Husitský sněm jejich žádost podpořil a jako své posly delegoval Matěje Laudu z Chlumčan, Martina Lupáče a nově i mistra Prokopa z Plzně. Při závěrečném zasedání sněmu 3. července již bylo rozhodnuto, že polní vojska katolickou Plzeň oblehnou. Jedinou záchranou

Plzeňských a současně zárukou trvalého smíru bylo, podle slov Prokopa Holého, přijetí čtyř artikulů koncilem.¹⁷⁸

Druhé kolo jednání husitských Čech s koncilem tedy končilo opět bez výraznějších úspěchů jedné či druhé strany. Legáti v Praze zůstali až do 11. července, kdy vyrazili spolu s českými posly zpět do Basileje. Spolu s nimi z Prahy vyjížděl i Jan Velvar, který se jako představitel hostitelského města po celou dobu pobytu basilejských vyslanců pečlivě staral o jejich pohodlí a současně dodržování bezpečnostních záruk, které jim husitští delegáti dali. Spolu s některým z tábořských hejtmanů dělal vyslancům na cestě do Basileje společnost až do Žlutic, kde po dvou dnech jejich doprovod předal Jakoubkovi z Vřesovic a vrátil se zpět do hlavního města.¹⁷⁹

Od hradeb plzeňských k bitvě lipanské

Když byl 14. července Jan Velvar na cestě ze Žlutic, dorazily k Plzni první husitské jednotky, které zahájily obléhání této katolické pevnosti. Husitská vojska nepřijela k plzeňským hradbám najednou, jednotlivé oddíly se místo dostavovaly postupně. Nejprve přitáhly tábořské oddíly Jana Parduse a Bedřicha ze Strážnice, následovaly hotovosti z Domažlic, Klatov a Stříbra a vojska svazu žatecko-lounského. Prokop Holý dorazil měsíc po prvních příchozích, jednotky pražského souměstí až na počátku září. Tento náročný vojenský tah sledoval dva cíle. Jedním bylo vyvinutí politického tlaku na přestavitele basilejského koncilu, kteří s přijetím čtyř husitských článků nesměli příliš otálet. Druhým cílem byla samotná snaha o podrobení bašty českého katolicismu, což byl, jak si husitští velitelé dobře uvědomovali, úkol velice nesnadný. Zejména, když se, díky včasným informacím o husitských záměrech i taktickému prodlužování sněmovních jednání ze stany spřátelených basilejských legátů, Plzeňským podařilo na chystané obléhání dobře připravit. Podpory v podobě potravinových zásob i střelného prachu se jim navíc dostalo i od jiných katolických měst, která si uvědomovala vážnost celé situace.

¹⁷⁸ Průběh svatotrojického sněmu popisuje TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 571 -590, nověji pak ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 271-274.

¹⁷⁹ TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 590.

Relativně dobře zásobená Plzeň se ovšem v žádném případě nemohla cítit v bezpečí. Před jejími hradbami se v průběhu července až září 1433 shromáždilo na 14 000 husitských bojovníků, kteří ji sevřeli v těžko proniknutelném obležení. Avšak i pro husitská vojska představovala tato situace vážný problém. Zásobování obrovského množství mužů a koní bylo velmi komplikované, zejména pak v západočeském regionu, který dlouhodobě strádal pod nájezdy husitských i křižáckých vojsk. K nedostatku potravin navíc přispěla neúroda posledních dvou let doprovázená živelnými katastrofami, jakými byly povodně v létě roku 1432, či deště a bouřky o rok později.¹⁸⁰

Problémy s nedostatkem potravin i se zhoršující se kázní v nečinně ležícím vojsku měla vyřešit záříjová výprava Jana Parduse a domažlického hejtmana Jana Řitky z Bezdědic do Horní Falce. Husité však na zpáteční cestě utrpěli 21. září těžkou porážku od vojsk Jana zNeumarktu a přišli o veškerou naloupenou kořist. Rozhořčení, které v husitském táboře před Plzní nastalo, vyvrcholilo ve vzpuru proti oběma poraženým hejtmanům i proti samotnému Prokopovi Holému. Za dramatických okolností byli Prokop s Pardusem sesazeni a na čas dokonce uvězněni. Do čela táborské polní obce se pak dostal jeden z aktérů vzpoury setník polní obce Václav Tvaroh, který však nedlouho poté zahynul při jednom z plzeňských výpadů. Ačkoli se husité vypořádali s domnělými původci svých strastí, situace před Plzní se nijak nezlepšila. Krátce pozvedl morálku obléhajících až příjezd sirotčích účastníků výpravy k Baltu v čele s Janem Čapkem ze Sán. Kromě slávy a velkých příběhů z této slavné rejsy se mohli sirotci chlubit lahvemi se slanou vodou, které si vlastnoručně naplnili v Baltském moři i velbloudem, jehož Jan Čapek dostal darem od polského krále

¹⁸⁰ O povodních, které krutě zasáhly Prahu koncem července 1432 se zmiňují *Staré letopisy české - text Q, FRB*, Praha 2003, str. 51-53. Je možné, že jimi byl částečně zasažen i Velvarův dům, blízký Staroměstskému rynku, na němž se lidé „vozili na lodech“. *Tamtéž - text A*, str. 92. Vlivu počasí na hospodářské poměry v době husitských válek se podrobně věnuje Petr ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 589-599.

za věrné služby. Nic z toho však nevyřešilo problémy se zásobováním. Počty nově příchozích tyto potíže naopak pouze prohloubily.¹⁸¹

Po svém propuštění se Prokop Holý vydal do Prahy, aby se zde podílel na jednání s představiteli koncilu. Husitské poselstvo se z Basileje vrátilo spolu se čtyřmi legáty Palomarem, Tokem, Berruerem a Filibertem. Do Prahy dorazili ještě před zahájením dalšího všehusitského sněmu, který byl z 18. října přesunut na sv. Martina (11. listopadu). Na Starém Městě proběhlo tradiční zdvořilé uvítání delegace, kterého se jako konšel jistě účastnil i Jan Velvar. O nepříznivých podmínkách, ve kterých se husitské země nacházely, svědčí, že legátům byly kromě pochutin předány i léky proti propukající epidemii. Patrně pod vlivem Jakuba Vlka, zásadního odpůrce dohod s koncilem, se uvítání basilejské delegace nezúčastnili novoměstští konšelé.

Očekávaný svatomartinský sněm se opět sešel v Karlově koleji, tentokrát 1 s početnou účastí české a moravské kališnické šlechty, aby zde projednával dvě velmi závažné otázky. První z nich bylo dlouho usilované dosažení dohody s basilejským koncilem ohledně čtyř husitských článků, druhou, avšak neméně závažnou, pak řešení hospodářsko-politické krize, která se v posledních letech projevovala stále výrazněji. A právě nápravou tohoto ožehavého problému se sněm začal zabývat přednostně. Valná většina účastníků sněmu si uvědomovala, že stále častější násilnosti a bezprávi, kterými nejvíce trpěli bezbranní venkovští sedláci, může zastavit pouze respektovaná autorita vybavená dostatečnými pravomocemi. Ze svého středu tedy zvolili dvanáctičlennou zemskou radu a do jejího čela ustanovili bývalého Žižkova spolubojovníka Aleše Vřešťovského z Riesenburka. Nový zemský správce od sněmu obdržel takové soudní a výkonné kompetence, aby znovu dokázal zabezpečit relativní pořádek na území Čech i Moravy. Nastolení klidu měla napomoci i obnova krajského systému

¹⁸¹ Obléhání Plzně se věnuje např. F. KAVKA: *Obležení Plzně r. 1433/34, pražská kompaktáta a Zikmund*, in *Minulostí západočeského kraje*, Plzeň 1984, str. 125-131.

a svěřeni vrchního velení nad polními vojsky právě zemské radě. Otázkou však zůstávalo, zda se tábořská a sirotčí vojska sněmovním závěrům podřídí.¹⁸²

Projednávání druhé otázky začalo zpočátku slibně. Basilejští legáti se hned v úvodu nechali slyšet, že tři články již schválil samotný koncil, o posledním pak budou s husity jednat. Když se však záhy ukázalo, že koncil miní uznat přijímání laického kalicha pouze pro ty, kteří zněj již přijímají, nikoliv pro veškeré obyvatelstvo Českého království a Moravského markrabství, husitské radosti byl konec. V následujících dnech jednalo nad spornými formulacemi jednotlivých článků osm sněmem určených husitských duchovních. Až 30. listopadu se tomuto výboru, který tvořili pražané Rokycana a Lupáč, sirotci Payne s hradeckým knězem Ambrožem, tábořští zástupci Prokop Holý s Markoldem ze Zbraslavic a umírnění kališníci Jan Příbram a Prokop z Plzně, podařilo zformulovat takové znění čtyř husitských artikulů, s nímž byli basilejští legáti ochotni souhlasit. Neochotu však projevil husitský sněm, který toto znění čtyř článků, jenž do historie vstoupilo pod označením „*kompaktáta*“, nepodpořil. Pro většinu účastníků sněmu bylo nemyslitelné přistoupit na některé formulace týkající se článku o laickém přijímání kalicha. Největší nesouhlas ale vyvolal čtvrtý článek, v němž bylo výslovně napadáno držení původně církevních statků, což byl pro mnohé z účastníků sněmu jeden z hlavních výdobytků revoluce. Dohoda s církví, ze které se Juan Palomar předčasně radoval, se nekonala a bylo jasné, že její dosažení nebude vůbec jednoduché. Svatomartinský sněm byl tedy před Vánocemi dne 22. prosince přerušen a další jednání s vyslanci koncilu se mělo konat až na Nový rok. Ovšem ani na tomto opětovném zasedání pražského sněmu se žádné dohody dosáhnout nepodařilo. Mistr Jan Příbram dal sice ve své řeči jasně najevo svou podporu současnému znění husitských článků a okamžitě jednotě s církví, Rokycana, kteří se snažili držet těžko vymezitelné zlaté střední cesty, však dával najevo spíše své rozpaky. Delegáti se tedy v polovině ledna rozhodli bezvýchodné vyjednávání opustit a vrátit se zpět do Basileje. Sněm

¹⁸² Zahájení svatomartinského sněmu a volbě zemské rady se věnuje TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 608-610, nověji pak např. ČORNEJ: *Dějiny V*, str. 600-603. Volbu Aleše Vřešťovského pak lze sledovat v *Archivu českém III.*, Praha 1844, str. 412.

s nimi ještě vyslal Martina Lupáče, aby se ještě pokusil zvrátit patovou situaci ve prospěch kališníků. Jeho šance však byly mizivé.¹⁸³

Když 14. ledna basilejští legáti opouštěli Prahu, mohli být i přes zdánlivý neúspěch své mise relativně spokojeni. Názorové rozdíly mezi husitskými bloky jim dávaly naději na brzkou spolupráci. Zejména, když se den před jejich odjezdem přihlásili ke kompaktátům zástupci pražské university, krátce na to následovaní Menhardem z Hradce a několika dalšími kališnickými šlechtici. Jan Velvar, který poselstvo doprovázel po cestě bezpečně vzdálené od obléhané Plzně,¹⁸⁴ však stál spolu s Rokycanou na pomyslném středu mezi radikálním postojem polních obcí i některých duchovních a konzervativci typu Jana Příbrama. Stejně, jako ostatní představitelé „tzv. husitského středu“, si uvědomoval, že revolučnímu hnutí již dochází dech a že další války jsou pro zemi neúnosné. Ze závazného přijetí pražských článků pro všechny obyvatele česko-moravského regionu ovšem ustoupit nehodlal.

Více ustoupit však nemínil ani basilejský sněm, který se rozhodl trvat na listopadovém znění kompaktát a se svým vyjádřením poslal Martina Lupáče koncem února zpět. Zamítavé znění listiny, kterou koncil úmyslně neadresoval Novoměstským ani hejtmanům polních obcí, dalo událostem rychlý spád. Aleš Vřešťovský se, s podporou zemské rady i další kališnické šlechty a zástupci Starého Města pražského, rozhodl skoncovat s polními vojsky, která svým postojem znemožňovala mírová jednání s koncilem. A vyčerpaná země po míru toužila. Nevíme přesně kdy, ale nejspíše po polovině března 1434 představitelé onoho „husitského středu“, mezi které lze kromě Rokycany a Velvara počítat právě Aleše Vřešťovského, Viléma Kostku z Postupic, Beneše Mokrovouského,

¹⁸³ Situace v boji mezi papežem a koncilem se totiž na konci roku 1433 zásadně změnila, když Evžen IV. nakonec tlaku koncilu ustoupil a prohlásil jej za legitimní. Zástupci vítězného církevního synodu již s mohli s husity, které do té doby využívali jako páku vůči papežovi jednat tvrdě. O tem se již v únoru přesvědčil i Martin Lupáč. Jeho misi v Basileji popisuje TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 623-627.

¹⁸⁴ Pravděpodobně obavy z polních vojsk obléhajících Plzeň donutily delegaci cestovat do Chebu oklikou přes Roudnici, Osek a Most. Viz TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 623. Zmínku o Velvarově doprovodu uvádí *Mon. conc. gen. /.*, str. 790.

Jana ze Smiřic, Diviše Bořka z Miletínka, Menharda z Hradce a další, uzavřeli proti polním obcím spojenectví s katolíky. Jejich zájem byl jasný. Zemi bylo třeba zajistit mír, na který válkou živená vojska polních obcí nemínila ani neuměla přistoupit. Členové polních vojsk se mohli do 23. dubna beztretně poddat zemské vládě. Ti, kteří neuposlechnou, budou považováni za zemské škůdce a po zásluze potrestáni. Pan Aleš spolu s ostatními členy nově utvořené koalice, ale počítali stím, že proti polním vojskům bude nutno zasáhnout vojensky. Proto byla svolána zemská hotovost ke Kutné Hoře, zbrojit začal i Oldřich z Rožmberka a plzeňský landfiýd. V nečinnosti však nezůstali ani hejtmané polních obcí.

185

Počátkem května se do Nového Města, které oproti svým staroměstským sousedům zůstalo věrné táboritům a sirotkům, sjížděly přední osobnosti radikálních husitských bratrstev. Kromě Prokopa Holého, jenž se vrátil do čela tábořského svazu, se v Praze objevili Jan Čapek, hradecký kněz Ambrož a táborští hejtmané Mikuláš z Padařova a Ondřej Keřský z Římovic. Uvědomovali si nebezpečí hrozící od nově zformované husitské opozice a současně chápali význam hlavního města v očekávaném konfliktu. Tím, že se Staroměstští přidali na stranu Aleše Vřešťovského, znovu propukl antagonismus mezi Starým a Novým Městem pražským. Novoměstští spustili již ozkoušený postup přípravy na „válku“ se svými sousedy. Opět začali hloubit příkopy a přehrazovat přístupové ulice, opět zabrali obě staroměstskou posádkou střežené brány, Horskou i Poříčskou. K útoku na Staré Město se však neodhodlali. Větší akceschopnost ukázal Aleš Vřešťovský v čele zemské vojenské hotovosti. Rychlým přesunem od Kutné Hory na Malou Stranu zajistil 5. května v pražském souměstí převahu staroměstským. Pokus o vyjednávání s novoměstskou radou skončil neúspěšně. Následujícího dne tedy vojska zemské hotovosti podporovaná spojeneckou šlechtou z Čech i Moravy zaútočila na Nové Město a bez větších problémů jej dobyla. Sirotčím a tábořským předákům

¹⁸⁵ Počátečním akcím koalice se věnuje TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 627-635, později ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 288-292 či ČORNEJ: *Lipanská křižovatka*, Praha 1992, str. 135-143.

se podařilo utéci, do rukou útočníků však padla sirotčí pokladnice. Situace využili i staroměstští radní, kteří se urychleně zmocnili všech privilegií, jež našli na Novoměstské radnici. Dne 8. května pak purkmistr Šrol spolu s dalšími konšely a obecními staršími jmenoval novou loajální radu Nového Města. Mezi obecními staršími, kteří se této události účastnili, nemohli chybět ani přední pražští měšťané Jan Velvar s Václavem Hedvikou.¹⁸⁶

Den nato 9. května ukončila vojska polních obcí obléhání Plzně, do které se v době bojů v Praze podařilo Přibíkovi z Klenové dopravit větší zásoby potravin, čímž zhasil naději radikálních bratrstev na její brzký pád. Další manévry polních vojsk i oddílů tzv. panské jednoty se odehrávaly převážně v duchu mobilizace sil a lokálních pútek. Bylo jasné, že vše spěje k bitvě na otevřeném poli, která rozhodne o tom, jakým směrem se husitské země vydají. Obě strany se na střetnutí pečlivě připravovaly. Táborská a sirotčí vojska operovala kolem Prahy, kde se marně snažila získat ztracené pozice i ukořistěnou sirotčí pokladnu. Nakonec však musela ustoupit před blížícími se katolickými spojenci zemského správce, kteří dodali odvahy i zemské hotovosti Aleše Vřešťovského a společně vyrazili za vojsky polních bratrstev. Taktickým obléháním Českého Brodu se vrchnímu veliteli vojsk jednoty, Diviši Bořkovi z Miletínka, podařilo donutit táborská a sirotčí vojska k rozhodné bitvě. U vísky Lipany, mezi Českým Brodem a Kouřimí, se pak obě armády po několikadenním neúspěšném vyjednávání 30. května 1434 nakonec střetly. Mnohokrát popsanou bitvu, rozhodl odvážný manévr spojeneckých vojsk, který přiměl tábory a sirotky otevřít vlastní vozovou hradbu. Po průniku jízdních oddílů koalice za nepřátelské vozy již nebylo husitským radikálům pomoci. Smrt u Lipan našel Prokop Holý, kněz Prokůpek, Markold ze Zbraslavic a na 1 300 jejich spolubojovníků. Vypjaté vztahy posledních dní dokládá i nemilosrdné chování vítězů. Mnozí zajatci byli vlákáni do nedalekých stodol a upáleni,

¹⁸⁶ Obsazení Nového Města zmiňuje starý letopisec: *Staré letopisy české - text a, FRB, Praha 2003, str. 94-95*, dále též *TOMEK: Dějepis města Prahy IV, Praha 1879, str. 640*. Velvarova, Hedvikova a Smolařova (ten byl v té členem rady) účast na jmenování novoměstských radních nekoresponduje s Šmahelovou teorií, že tito muži ustupovali do pozadí. Více viz. *ŠMAHEL: Husitská revoluce III., str. 290*.

mnozí byli pobiti na místě. Za šťastlivce se mohli považovat Petr Payne a Václav Koranda, kteří zůstali naživu jen díky přímluvě Viléma Kostky z Postupic, s nímž se Payne dobře znal nejen z husitských poselstev ke koncilu.

Druhý den po bitvě vítězné jednotky zamířily z nedalekého Kolína, kam se ukryli včerejší protivníci Jan Čapek a Ondřej Kejřský. Chů k dalšímu boji však obě strany zanechaly na lipanských polích, a proto oba poražení hejtmani přistoupili na navrhované příměří a zavázali se dostavit se na sněm, který byl svolán na 24. června do Prahy.¹⁸⁷

Po Lipanech

Janu Velvarovi, Rokycanovi a jejich přátelům se po spojeneckém vítězství u Lipan jistě ulevilo. Stejně jako celé české a moravské zemi. Přestože vliv táboritů nebyl porážkou u Lipan zcela potlačen, jejich pozice v rámci mocenského spektra husitských bloků značně utrpěla. Ještě o poznání hůře dopadla sirotčí vojska, která se již z lipanské porážky nevzpamatovala. Přestože vojska kališnických radikálů ještě disponovala značnou silou, bylo zřejmé, že otěže nyní musí převzít diplomacie. Tzv. panská jednota, která dokázala to, o co se křižácká vojska snažila po dlouhých 14 let, již neměla další smysl a rychle se rozpadla. Opět sice propukly lokální pŕtky mezi vítězstvím povzbuzenými katolíky a kališníky, přesun k politickému řešení situace byl však zřetelný, což uvítala většina obyvatel české a moravské země. Na očekávaný svatojánský sněm se dostavili také zástupci radikálních husitů, moravská kališnická šlechta a po dlouhé době i zástupci strany „pod jednou“, Oldřich z Rožmberka a Zbyněk Zajíc z Házmburka. Cílem sněmu bylo uklidnit poměry po lipanské bitvě a určit další postup projednání s koncilem a Zikmundem Lucemburským. Představitelé tábořské a sirotčí obce dodrželi slib od Kolína a podrobili zemskému správci Aleši Vřešťovskému. Sněm navíc vyhlásil všeobecné roční příměří, což bylo jedno z velkých přání většiny domácích i zahraničních katolíků. Pro plánované

¹⁸⁷ Z četné literatury, která se lipanské bitvě věnuje upozorním zejména na: Petr ČORNEJ: *Lipanská křižovatka - příčiny průběh a historický význam jedné bitvy*, Praha 1992, též: *Lipanské ozvěny*, Praha 1995, str. 7-23, dále pak Petr KLUČINA: *Bitva u Lipan*, *Historie a vojenství* 33, č. 5, Praha 1984, str. 37-54.

setkání se Zikmundem nominovali členové sněmu poselstvo předních mužů kališnického vyznání z Čech i Moravy. V čele stanuli páni Jindřich z Vartenberka, Hynce Ptáček z Pirkštejna, Menhard z Hradce a Václav Strážnický z Kravař, kteří svou nominaci tentokráte neodmítli tak jako v případě prvního poselstva do Basileje. Situace byla odlišná. Výhled míru a narovnání se Zikmundem znamenal pro vyšší i střední kališnickou šlechtu dostatečnou motivaci, aby se více angažovala v rámci čelních husitských orgánů a delegací. Čtyři zástupce panstva doplnili již dříve velmi aktivní Vilém Kostka z Postupic, Beneš Mokrovouský z Hustířan, Jan Smiřický a Mikuláš Sokol z Lamberka. Staré Město vyslalo jako své přední měšťany dva přímé sousedy z Týnské uličky Jana Velvara a Jana z Kunvalda (od Stříbrné hvězdy), Nové Město pak Františka či Ondřeje Šilinka a Mařika pláteníka. Husitské bohoslovce reprezentoval vlivný Jan Rokycana, který si za společníka na pozdější kněžské synodě prosadil místo mistra Marka z Hradce Martina Lupáče. Jako další zástupce teologů se poselstva účastnil Prokop z Plzně.¹⁸⁸

Velvar spolu s ostatními, povětšinou urozenějšími posly, přijel do Řezná 16. srpna 1434. Plánovaná jednání se Zikmundem, jenž chtěl již v Řezně docílit svého přijetí za českého krále, dávala prostor i těm husitským diplomatům, kteří se v předchozích bohosloveckých přích o čtyři artikuly nemohli příliš angažovat. Mezi ně je třeba počítat i Jana Velvara, který byl sice učený, latinským disputacím rozuměl a jak bylo vidět v Basileji, dokázal se i ozvat, ovšem jeho pravý čas měl nastat právě při jednání s římským císařem. Místo Zikmunda, který do města ještě nedorazil, však husity přivítala reprezentativní delegace basilejského koncilu. Ačkoliv poslové k jednání se zástupci koncilu neměli mandát, prvních pět dní čekání na římského císaře strávili rozhovory převážně věroučnými. V nich se ukázalo, že koncil nemíní přistoupit na jakékoliv požadavky, které by přesahovaly rámec kompaktát. Do jednání s legátem Juanem Palomarem se zapojil i Jan Velvar, který mu vyčítal plané řeči o nápravě

¹⁸⁸ Dění mezi bitvou u Lipan a svatojánským sněmem popisuje TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 649-654. Vyslání Jana Velvara do Řezná dokládá i Josef TEIGE: *Základy starého místopisu Pražského II*, str. 24.

církve. Když 21. srpna císař Zikmund konečně dorazil, byly již spory o kompaktáta natolik vyhrocené, že vážnější jednání o záležitostech světského rázu nebyla možná. Další rozhovory pokračovaly v nepříjemné atmosféře až do nešťastné smrti novoměstského pláteníka Maříka, kteří se zabil pádem z balkonu. Když zástupci koncilu odmítli nebohému husitovi křesťanský pohřeb, kališnická delegace 28. srpna ukončila neperspektivní jednání a uraženě se vydala na zpáteční cestu do Čech.¹⁸⁹

V Řezně zůstal pouze Menhard z Hradce, jenž svou podporu původnímu znění kompaktátů dal jasně najevo. Husité, kteří zastávali Rokycanovu „zlatou“ střední cestu, se museli na podobné akce konzervativců Menhardova typu připravit. Ovšem i pro ně muselo být nepříjemně překvapivé zjištění, když 9. září uzavřela moravská kališnická šlechta pětiletý landfrýd s vévodou Albrechtem Habsburským, čímž de facto ukončila husitské války na moravském teritoriu. Na základě rozhodnutí podzimního husitského sněmu, konaného od 23. října, bylo opět vysláno poselstvo, aby se Zikmundem jednalo o jeho možném přijetí za českého krále. Tentokrát poselstvo vyrazilo do Prešpurka, kde se císař zdržoval, jakých však dosáhlo výsledků, nevíme. Víme ovšem, že koncem roku 1434 se opět probudilo radikální táborsko-sirotčí křídlo v čele s Janem Roháčem z Dubé. Společně se zástupci některých měst táborského a někdejšího sirotčího svazu se v manifestu z 21. prosince zavázal hájit čtyři artikuly proti všem nepřátelům pravd božích. Za nejhoršího z těchto nepřátel byl považován císař Zikmund, o jehož českém královském titulu měl opět jednat husitský sněm, tentokrát svolaný na svátek sv. Valentina (14. února) 1435.¹⁹⁰

Brněnské rozhovory

Jako mnoho předchozích husitských sněmů byl i ten svatovalentinský zahájen se zpožděním, 2. března 1435. Jeho hlavním tématem bylo projednání podmínek Zikmundova přijetí za českého krále, do kterých se husité snažili

¹⁸⁹ Jednání v Řezně podrobně popisuje TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 654-661. Deník Tomáše Ebendorfera, *Mon. conc. gen. I.*, str. 736-742.

¹⁹⁰ Situaci na podzim a v zimě roku 1434 přehledně podává ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 299-302.

zakomponovat maximum svých požadavků. Právě na tomto sněmu se poprvé objevuje stavovské dělení hlavních složek husitských sil, jež se utvářelo jako logický nástupce revolučních mocensko-politických bloků. Návrhy požadavků či „ohrad“ byly projednávány v samostatných stavovských kuriích, takže výsledný soubor žádostí sestával ze vzájemně se překrývajících či doplňujících podmínek vyšší a nižší šlechty i královských měst. Mezi společné požadavky patřilo, kromě přijetí čtyř artikulů, také opětovné spojení Českého království a Moravského markrabství pod jedním panovníkem, návrat zemských desek i korunovačních klenotů zpět do země, podmínka kališnického vyznání pro působení v královské radě, zákaz cizozemcům, hlavně Němcům, působit v úřadech, či nemožnost obnovy klášterů. Šlechta pak požadovala ještě záruky, že nikdo nebude v budoucnu trestán za jakékoliv činy, kterých se v časech revoluce dopustil. V zájmu šlechty i všech dalších, kteří drželi zabavené církevní statky, bylo prosazení slůvka „*nespravedlivě*“ do textu článku o světském panování kněží. Formulace, že církevní zboží nesmí být „*od jiných nespravedlivě zadržováno*“ oproti „*od jiných zadržováno*“ byla zásadním argumentem pro všechny, jimž husitská revoluce přinesla majetky dříve patřící církvi.¹⁹¹

Staroměstská kancelář měla na starosti požadavky královských měst, z nichž je třeba zmínit zákaz návratu vypovězených a uprchlých měšťanů, pokud by k tomu příslušné obce nesvolily, dále pak zákaz smrtelných hříchů podle čtvrtého artikulu i zrušení mimořádné berně vybírané panovníkem. Záruku svobodné volby konšelů pak měl zajistit úřad podkomořího, do nějž měl být napříště volen pouze pražský měšťan kališnického vyznání. Všechny tyto „ohrady“ husitských stavů měly být dle dohody s římským císařem projednány na počátku léta v Brně.¹⁹²

¹⁹¹ Do této skupiny je třeba zařadit i Jana Velvara, který od počátku 20.let vlastnil poplužní dvůr v Křevicích, dříve patřící strahovskému klášteru.

¹⁹² Svatovalentinskému sněmu s uvedením další rozšiřující literaturou se věnuje ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 303-306 či ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 623-625. Podrobněji o tzv. sněmovních „ohradách“ viz HLAVÁČEK, Ivan: *Husitské sněmy, Sborník historický*, Praha 1956, str. 97-100.

Na brněnské jednání se Zikmundem vyjelo poselstvo s určitým zpožděním způsobeným vojenskými konflikty s táborskými radikály, kteří porušili všeobecné příměří vyhlášené svatojánským sněmem. V delegaci se objevuje většina předních politiků a vyjednavců z předchozích let. Kromě zemského správce Aleše Vřešťovského delegaci tvořili Aleš Holický ze Šternberka, Vilém z Postupic, Jan Smiřický, zkušený staroměstský diplomaté Jan Velvar a vrchní písař Mikuláš Humpolec spolu s Václavem Hedvikou a Zikmundem zKotenčic, novoměstští delegáti a řada dalších pánů, zemanů i zástupců měst. Duchovní „husitského středu“ tradičně zastupoval Jan Rokycana doprovázený Martinem Lupáčem, Václavem z Dráchova, Oldřichem ze Znojma, Petrem Paynem a dalšími. Dostavili se i konzervativci prosazující listopadové znění kompaktát, reprezentovaní Menhardem z Hradce spolu s duchovními Křišťanem z Prachatic a Prokopem z Plzně. Najednání dokonce přijeli i zástupci radikálních táborů Bedřich ze Strážnice, Mikuláš z Pelhřimova a Václav Koranda.¹⁹³

V Brně přivítali husitskou delegaci opět pouze představitelé basilejského koncilu v čele s Juanem Palomarem. Uvítací oběd, na který byli pozváni i táborští kněží, nedokázal zastínit atmosféru napětí a nedůvěry, jenž mezi rozdílnými zájmovými bloky v Brně panovala. V průběhu čekání na císařův příjezd pak došlo i k několika nepříjemným incidentům, které ohrožovaly průběh budoucího jednání. Nakonec se však, zejména Rokycanovou zásluhou, podařilo vše urovnat a po 1. červenci 1435, kdy konečně dorazil Zikmund, mohlo začít oficiální vyjednávání.¹⁹⁴

Samotné jednání se stárnoucím Zikmundem probíhalo poměrně rychle. Lucemburk si uvědomoval, že pokud se má faktického nástupu na český trůn dožít, musí se mnohým z husitských požadavků podřídit. Už 6. července vydal majestát na náboženské i jiné svobody pražských měst, v němž kromě jiného

¹⁹³ Podrobný výčet poselstva podává TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 676-677.

¹⁹⁴ Okolnosti, které ohrožovaly diplomatická jednání v Brně popisuje ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 306-307. Jednalo se o plánovaný útok moravských polních vojsk na legáty koncilu, spory mezi kališníky a katolíky při vstupu na půdu kostela při slavnostním procesí ke svátku Božího těla a potýčku mezi Bedřichem ze Strážnice a Vilémem Kostkou z Postupic.

potvrzoval vázanost laického kalicha na farní osady, v nichž se přijímalo pod obojí způsobou. Toto důležité potvrzení znamenalo dílčí porážku koncilu, požadujícího, aby přijímání kalicha bylo vázáno pouze na osoby, které tak doposud přijímaly. Současně také husitské delegaci přislíbil volitelnost pražského arcibiskupa a jeho suffragánů pomocí předem určené husitské komise. Ač v souvislosti s tímto příslibem posměšně prohlásil, ať si husité zvolí třeba osla, i on jistě tušil, že budoucí arcibiskup je jedním z hlavních mluvčích kališnického poselstva. Jan Rokycana, jehož strana středu v Brně výrazně zastínila konzervativce typu Menharda z Hradce, o svých kvalitách přesvědčil 8. července odvážnou řečí, po níž započaly táhlé diskuse s představiteli koncilu. Ti, narozdíl o Zikmunda, k ústupkům přístupní nebyli. Až do konce července se vyslanci přeli o formulace některých článků, zejména o světském panování kněží,¹⁹⁵ ovšem k žádným zásadním kompromisům nedospěli.

Ačkoliv se jednání o kompaktáta příliš neposunula, celkově mohli být husitští delegáti spokojeni. Zejména pražská diplomacie v čele s Velvarem a Rokycanou si z Brna odvážela velké vítězství v podobě Zikmundovy listiny ze 6. července.¹⁹⁶ Část basilejských legátů odjela zpět ke koncilu, aby si nechala

¹⁹⁵ Spor se týkal slůvka „*nespravedlivá*“, jehož důležitost jsme nastínili výše.

¹⁹⁶ Znění Zikmundova majestátu z 6. července 1435 vydal F. PALACKÝ: *Archiv český III.*, str. 431-434.

„...A protož když před naši welebnost předstoupili poslowé slowutní, w ta doby z světských, z Starého města Pražského; Jan Welwar, Sigmund z Chotenčic, Wáclaw Hedwika, Mikuláš Humpolec; z Nového města: Pawel Oldřichuow, Valentin Kába, Beneš Cukmanský a Daniel, měšťané obojího města Pražského; a z duchovních: mistr Jan z Rokycan, Oldřich bakalář z Znojma, Martin z Chrudimě, kněz Jan od swatého Štěpána z Rybníčkuow a Bohuněk z Chocni, jménem purkmistrů z obojich obci již řečených měst, mistrów učení Pražského farářuow, kněží, žákowstwa všeho, tudíž i swau náramnou žádostí, mnohými ustanvičnými prosbami jsau nás pokorně prosilim abychom list majestátu, kterýž celému králowstwie a markrabstwie dali sme wuobec, pro wěčné zdržení a zachování pokoje v týchž městech, také obzvláště jim milostivě dáti ráčili. Kterězto když jsme wyslyšeli, odpověď dali sme takovou: ponewadž již celému králowstwi a markrabstwi již ten list wuobec dali sme, zbytečně se zdá, aby opět zvláště wám dán býti měl; neb to město jest nejprřednější a hlawní. Ale oni wždycky pro příčiny a powahy jisté a kusy w něm položené prawili jsau, že jim to poručeno jest.

A tak opět na nás prošiti jsau nepřestali, nejwice za ten artikul aneb punkt žádající, aby jim rozumějí rozšířen byl, totiž aby ti, kteříž obyčej mají pod jednou spůsobau přijímati, jinde kromě měst Pražských obýwali, kdež se ten obyčej zachowává, proto aby smíšenice z toho hanebná nepošla, pro kerauby příčina k swárům a spolu obýwajícím dána byla, kromě těch, kterýmžby s swau dobrou wolí dopustiti chtěli, w té naději dobré, že po časích u wíře přijímání pod obojí spůsobau se s nimi srownají. K tomu také přidali jiné zvláštní artikule jim poručené, i některé, w nichž sme se pánům a městům před tím zawázali a zapsali.

I. První tento: aby zřízený podkomoří měst králowských byl měštěnin Pražský a skutečně pod obojí spůsobau přijímal.

II. Mniši, jestližeby kteří w Praze neb okolo Prahy obýwati měli, kněžím u far aby nepřekáželi, ani pochowávali mrtwé, ani swátostmi lidu obecnému přisluhowali, ale tak živi byli, jakž jich řeholy ukazují; a nijakž přijímající pod obojí spůsobau, bud' zjewně neb tajně, nekaceřowali, a nižádným spůsobem netupili. Kláštery také jeptišek neb mnišek w nichž přijímání pod obojí spůsobau býwalo, tak i na budoucí časy aby se zachowali; ani přeworyše neb abatyše, kteréž podjednu spůsobau přijímalyby, nad jinými jeptiškami wládnauti nemají.

III. Preláti hradu Pražského, kanowníci, mansionáři a oltárníci, jestliže se kteří nawrátí, těch, kteříž pod obojí spůsobau přijímalyby, namjí kaceřowati, ani na cti utrhowati, w králowství i krom králowství, ani w swátosti neb pohřbu, kteří k nim nepřislušejí, (aby) se nikoli nepletli.

IV. Wyšehrad, kterýž jsau Pražané mocí dobyli, s swými obywateli w přijímání pod obojí spůsobau s městy Pražskými aby se srownal; též kteří na Hradčanech přebýwají, před hradem Pražským swatého Wáclawa.

V. Zboží špitálské u mostu, které chudým a nemocným jest odkázáno, ne skrze cizocemce, ale skrz auředníky wětšého města Pražského aby zprawowáno bylo a wěrně řbeno a wzdáwáno, jakž jim od mnoha let obyčej jest a se zachowává.

VI. Zboží kolegiátská, kteřáž odjata jsau, aby pro oprctwení učení Pražského zase nawrácena byla, a mistři, kteřížby se zase nawrátiti chtěli, i jiní cizozemci, těch kteří pod obojí přijímají aby nekaceřowali a nehaněli, ale za dobré křesťany a syny matky církwe swaté měli a obraňowali.

VII. Žádný cizozemec, kterýby pod obojí spůsobau přijímati nechtěl, aby konšelem a přisežným ani úředníkem w těch městech nebýwal.

VIII. Neobyčejná suma a zbirka peněz na řečeny města aby ukládána ani díwina nebyla.

IX. Kostelowé, kteříž k farám přísluší a kápły, od podacích křižowníkuow a jiných kterýchžkoli, owšem any oswobozeni byli wěčně. Platowé také kněžští komorní, na domích Pražských zapsaní, aby více placeni nebyli.

X. a naposledy, auřad práwa duchowního, kterýž za času Kunráda arcibiskupa w wětším městě Pražském wysazen jest, a pečeti dáním, kteřáž podawad trwá, potvrzen, tu a ne jinde aby držán byl, a tu pře manželské rozsudek (aby) braly i jiné věci k tomu auřadu příslušející konány byly..."

schválit další postup, představitelé kališníků zase odjížděli za svými povinnostmi. Další jednání o přijetí Zikmunda za následníka trůnu se mělo konat na tzv. svatomatoušském sněmu na přelomu září a října 1435.¹⁹⁷

Velvar všechno kazí

Jan Velvar se po návratu do Prahy kromě diplomatických příprav musel věnovat i povinnostem vyplývajícím z jeho funkce v městské radě, do níž byl zvolen v květnu.¹⁹⁸ Diplomatičká jednání zajímala jen určité skupiny obyvatel. Život v Praze se rychle vracel do zaběhnutých kolejí. Sousedské a obchodní spory neutichaly ani za revolučních časů, takže se nepodivujeme, když Velvar v říjnu řešil dlužní spor mezi staroměstským měšťanem Jankem, zetěm Henzlovým, a Nikolou Chudým zNehvizd.¹⁹⁹ Ještě dříve, 6. září, Velvar spolu s dalšími konšely rozhodoval ve sporu mezi staroměstským cechem střelců a obchodníkem Maříkem, který jim konkuroval prodejem nových a repasovaných kuší. Výsledek konšelského rozhodnutí pro nás není nijak podstatný. V širších souvislostech ovšem tento spor naznačuje problém s odbytem střelných zbraní v této době a částečně poukazuje na celkové uklidnění poměrů. Lidé se tedy zbraní spíše zbavovali, než aby si pořizovali nové.²⁰⁰

Na podzimním svatomatoušském sněmu, kde se měly probírat podmínky přijetí stárnoucího Lucemburka na český trůn, připadla Velvarovi jedna z rolí při následující historické události. Přesto, že účastníci sněmu neměli k dispozici písemný mandát, rozhodli se přistoupit k volbě pražského arcibiskupa. Jan Velvar byl jedním z osmi světských volitelů v šestnáctičlenném výboru, který 21. října jednohlasně zvolil za pražského arcibiskupa Velvarova přítele Jana

¹⁹⁷ Brněnská jednání se Zikmundem a legáty koncilu podrobně interpretuje TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 676-689 či nověji František KAVKA: *Poslední Lucemburk na českém trůně*, Praha 1998, str. 185-192. Jako kvalitní pramen slouží i deník Tomáše Ebendorfera, *Mon. conc. gen. I.*, str. 746-756.

¹⁹⁸ TOMEK: *Dějepis města Prahy V*, str. 73.

¹⁹⁹ Obvyklý spor spočíval v tom, že Janek po Nikolovi chtěl peníze za maso a živý dobytek, který mu dodal. Nikola však platbu podmiňoval splacením dluhu, který měl u Jankovy manželky. Viz KALOUSEK, *Archiv český XXVIII.*, str. 75.

²⁰⁰ KALOUSEK, *Archiv český XIV*, str. 439.

Rokycanu.²⁰¹ Za světící biskupy pak výbor určil Martina Lupáče a kněze Vaňka z Vysokého Mýta. Ačkoliv tato volba ještě vyžadovala oficiální stvrzení, byla oslavována mohutným vyzváněním pražských zvonů. Problém se svěcením nových husitských kněží se zdál vyřešen, celý akt též naznačoval určitou nezávislost nové zemské církve. Proti osobě nového kališnického arcibiskupa se však brzy ozvaly hlasy konzervativních universitních mistrů, kteří uspořádali proti Rokycanově osobě nenávistnou kampaň. Rokycana tedy musel dát přednost hájení úřadu arcibiskupa i své osoby před účastí na dalším poselstvu, které na sv. Martina (11. listopadu) vyrazilo do Stoličného Bělehradu.²⁰²

Roli hlavního mluvčího husitského poselstva nepřevzal po Rokycanovi nikdo jiný než Jan Velvar. Již na předchozích jednáních se Velvar ukázal jako schopný řečník. Jeho plyná latina, zvučný hlas a hlavně odhodlání, s nímž doposud vystupoval v boji o husitské artikuly, byly argumenty, které uznali i urození účastníci delegace, jimž by jinak mělo připadnout hlavní slovo. Spolu s Velvarem vjížděli před vánocemi 1435 do bran Stoličného Bělehradu také Menhard z Hradce, Hynce Ptáček, Diviš Bořek, Jan Smiřický, Matěj Lauda a pět dalších zástupců měst. Poselstvo to bylo oproti předchozímu nepříliš početné a mnoho jej nerozšířil ani později dorazivší Aleš Holický ze Šternberka. Nebylo se čemu divit. Po přezíravém postupu koncilu, který nebyl schopen či ochoten do Čech doručit své odpovědi na některé sporné otázky projednávané v Brně, husité nemínili do dalekých Uher vysílat zástupy delegátů.

Samotné jednání v Uhrách probíhalo od vánoc 1435 do 11. ledna následujícího roku. Císař na český trůn již nechtěl déle čekat a byl tedy ochoten vyjít husitům vstříc. Narážel však na neústupnost zástupců koncilu, konkrétně

²⁰¹ Do výboru volitelů byli určeni světští zástupci Menhard z Hradce, Hynce Ptáček z Pirkštejna, Diviš Bořek z Miletínka, Havel z Dřevenice, Jan Velvar, Pavel Dětrichovic, Ambrož z Kutné Hory a mistr Václav ze Sušice. Duchovní stav reprezentovali pražští kněží Pavel od sv. Jiljí, farář od sv. Mikuláše Václav, kněz Mikuláš Řehovec z Betléma, kněz Janek farář od sv. Štěpána, kněz Vít z Kutné Hory, kněz Oldřich, farář z Čáslavi, kněz Bartoš z Loun a Ondřej ze Sušic. Viz PALACKÝ: *Archiv český III.*, str. 436-437.

²⁰² Svatomatoušský sněm a volbu Rokycanovu popisují TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 692-693, ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 309-310 a ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 630-631.

Palomara, Filiberta a jeho poradců Berruera a Ebendorfera. Legáti se do znění kompaktát, která podmiňovala Zikmundovu korunovaci, snažili prosadit formulaci, aby nikdo nemohl být „*přímo ani nepřímo nucen*“ k přijímání z kalicha. Proti tomuto znění se však rázně postavil Velvar. Svou neoblomností přiměl prý dokonce Zikmunda k povzdechu, že „*ten Velvar všechno zkazí*“. Takto si měl povzdechnout k delegátům koncilu, s nimiž hrál dvojí hru stejně jako s husity. V tuto chvíli tedy možná šlo o jakousi výmluvu, kterou se snažil basilejské legáty obměkčit. Staroměstskému měšťaninu Velvarovi však jeho sebevědomé vystupování odpustit nemínil.²⁰³

Na důrazné naléhání husitského poselstva, aby byla schválena kompaktáta spolu se všemi připomínkami z Brna, basilejští legáti reagovali již tradičně. Vymluvili se na fakt, že kališníci neměli písemné zplnomocnění pro dohodu s koncilem a závěrečná jednání oddálili na později. Zikmunda však tlačil čas a pro byrokratické výmluvy legátů neměl pochopení. Dne 6. ledna 1436 bez ohledu na basilejské vyslance vydal husitům řádně zpečetěný majestát na církevní svobody v duchu brněnských úmluv a o dva dny později jim navíc tajně přislíbil pro husity přijatelnou formulaci sporné věty ohledně násilného přijímání pod obojí. Stejně jako Češi i Zikmund měl zájem na co nejrychlejším uzavření konečné dohody, která stála v jeho cestě na český trůn. Poslední kolo diplomatického zápasu se mělo odehrát koncem jara 1436 v Jihlavě.²⁰⁴

Zikmundův splněný sen

S majestátem obdařeným Zikmundovou pečeti seznámilo bělehradské poselstvo sněm, který zasedal ve dnech 29. února až 3. března 1436. Tzv. „císařská kompaktáta“, jak je tento Zikmundův dokument nazýván, byla velkým úspěchem Rokycanovy a Velvarovy strany středu. Císař v nich schválil územní vázanost laického kalicha, potvrdil, že žádný obyvatel Českého království a Moravského markrabství nebude souzen za hranicemi, a dále schvaloval, aby

²⁰³ Zikmundův povzdech dokládá Tomáš Ebendorfer. Viz *Mon. conc. gen. I.*, str. 762.

²⁰⁴ Dostatečnou pramennou základnu pro jednání ve Stoličném Bělehradě poskytují *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti*, konkrétně deník Tomáše Ebendorfera, str. 701 - 783. Tohoto pramenu bohatě výtěžil TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 694-704.

pražský metropolita a jeho suffragáni byli voleni jak duchovním, tak světským výborem. Zvolenému arcibiskupovi pak podléhali jak kněží pod jednou, tak podobojí, stejně tak i biskupům litomyšlskému a olomouckému, kteří měli povinnost podávat z kalicha všem, kdo o to požádají. Na organizaci, jak všichni doufali, závěrečného jednání vypsali sněm zvláštní berně a vyslal Velvara, Viléma Kostku z Postupic a několik dalších, aby se Zikmundem vyjednali přesné datum jihlavského sjezdu. Poselstvo vyrazilo 23. března, dva dny po té, co Velvarovi skončilo další funkční období na staroměstské radnici.²⁰⁵ Vzhledem k obnoveným bojům s Turky bylo datum jednání posunuto ze sv. Jiří na 27. května. Ve skutečnosti se však ještě o několik dní opozdilo. Všechna poselstva²⁰⁶ se v Jihlavě sešla krátce před tím, než 5. června dorazil v otevřeném voze sám Zikmund. Na jihlavské rozhovory se dobře připravil, nemínil totiž připustit další odklad své plného uznání českým králem. Všechny husitské požadavky, u nichž hrozily problémy ze strany koncilu, si nechal schválit od papeže Evžena IV., který tak učinil s velkým zadostiučiněním a který zároveň 11. března poslal i pochvalný list český stavům.

Vyjednávání začalo hned následující den po příjezdu císaře, ovšem hned zpočátku začaly komplikace. Basilejští legáti, kteří se dostavili ve stejném složení jako do Bělehradu, odmítli potvrdit zvoleného arcibiskupa Rokycanu tím, že k tomu nemají oprávnění od koncilu. Po kališnických protestech, následném několikanásobném jednání, i Zikmundově ujištění, že bude Rokycanu podporovat až za hrob, husité poznali, že v tomto případě budou muset ustoupit a dát přednost jednání o kompaktátech i bez schválení Rokycana a jeho sufragánů, což byla doposud nedílná podmínka. Kvůli této změně však byli nuceni od svých obcí získat potvrzení nového postupu. Na Jana Velvara připadlo obstarat pražské svolení, s nímž se do Jihlavy vrátil 22. června. Následné spory o konečné znění kompaktát skončily až 27. června, kdy ovšem vyvstaly další otázky rázu čistě protokolárního, které se však podařilo vyřešit šikovnou

²⁰⁵ Konec zasedání v radě dokládá TOMEK: *Dějepis města Prahy V*, str. 73.

²⁰⁶ Husitského poselstva se již účastnili i kněží Rokycana, Václav z Dráchova a jiní. TOMEK: *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, str. 705.

kompromisní formulací. Kompaktáta tedy byla uzavřena mezi „*legáty svatého obecného basilejského koncilium a obecným sněmem Království českého a Markrabství moravského*“ dne 30. června 1436. Výsledné znění kompaktát vycházelo z formulace ze 30. listopadu 1433, která byla ještě doplněná o prováděcí listinu sjednanou před rokem v Brně. Svými pečeti je stvrdili ještě nepotvrzený český král Zikmund a z titulu markraběte moravského jeho zeť Albrecht.

Slavnostní přijetí a vyhlášení kompaktát bylo naplánováno na 3. července, avšak spory mezi kališnickým duchovenstvem a legáty je o dva dny posunuly. Očekávané završení dlouholetého husitského boje se tedy uskutečnilo ve čtvrtek 5. července. Hlavním bodem byla výměna textů kompaktát, stvrzených jednotlivými stranami. Jan Velvar dostal čestnou roli v tomto velkolepém divadle. Před tribunou, na níž na velkém trůně seděl Zikmund Lucemburský, předával Velvar střídavě zástupcům koncilu a kališníkům jednotlivé listiny. Obě strany se pak vzájemně zavázaly dodržovat mír a zachovávat jednotu církve. Slavnostní akt uzavřela píseň *Te Deum laudamus* (Tebe Boha chválíme), kterou zapěl biskup Filibert, k němuž se připojili všichni zúčastnění. Poté se jednotlivé strany rozešly k vlastním bohoslužbám, kališníci za zpěvu Svatováclavského chorálu.²⁰⁷

Uznáním kompaktát, která husitské Čechy a Moravu opět začlenila do lůna římské církve a ukončila mnohaletý konflikt, se Zikmund přiblížil na dosah svého snu. Musel však ještě splnit všechny podmínky, které kališníkům přislíbil. Již 13. července tedy císařskou listinou potvrdil právoplatnost stavovské volby Rokycany a jeho biskupů, 20. července pak vydal velké privilegium obsahující většinu stavovských svobod, které byly určeny na předchozích jednáních. O dva dny později pak Pražanům i obyvatelům všech dalších měst potvrdil, že jejich někdejší uprchlí a vypovězení sousedé se nesmí vrátit, pokud by k tomu od obce nedostali výslovný souhlas. Zisky revolučních let tak byly legalizovány. Poslední překážku jeho přijetí za krále tak představovaly české korunovační

²⁰⁷ Celý slavnostní akt popisuje ve svém deníku Johannes de Turonis, *Moru conc. gen. /.*, str. 820-821.

klenoty, které bylo třeba dopravit z Vídně a Prešpurka do Prahy. Když je 10. srpna Zikmund přivezl, nic již nebránilo tomu, aby byl 14. srpna 1436 přijat za českého krále. Při slavnostním aktu nejprve Menhard z Hradce vyvázal z poslušenství zemské vládě všechny pány a zemany a přísahal věrnost nově přijatému králi. Poté vystoupil Jan Velvar, který ve slavnostní řeči též přísahal věrnost za královská města. Tyto sliby poslušnosti pak rukoudáním stvrdili sami páni, zástupci nižší šlechty a konečně vyslanci jednotlivých měst.²⁰⁸

O devět dní později, ve čtvrtek 23. srpna, Zikmund se svým doprovodem vjel do bran hlavního města království. Vítili jej pražští obyvatelé, kněží i legáti koncilu, kterým se podařilo do Prahy dorazit o několik dní dříve. Slavnostní procesí se od Horské brány vydalo do Týnského chrámu, kde pražský arcibiskup Rokycana pronesl krátkou řeč na slova: *^ane, spas krále a vyslyš nás v den, ve který volali jsme k tobě...*". Zikmundovi se splnil jeho dlouholetý sen, stejně jako mnohým prostým lidem. Husitská revoluce byla u konce.²⁰⁹

²⁰⁸ Prameny pro jihlavský sjezd poskytuje *Mon. conc. gen. I.*, str. 765-783 a 811-832. Události podrobně popisuje TOMEK: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, str. 705-719, dále ŠMAHEL: *Husitská revoluce III.*, str. 312-314 v souvislostech pak ČORNEJ: *Dějiny V*, str. 633-639.

²⁰⁹ Příjezd zmiňují *Staré letopisy české - text a, FRB*, Praha 2003, str. 99.

Velvar po válkách husitských

I přes ústupky, mezi které patřilo například vyjmutí dětského přijímání z kalicha ze znění kompaktát či neuznání Rokycanova arcibiskupského úřadu koncilem, byl boj o kompaktáta jednoznačným vítězstvím kališnických politiků. Zejména strana kolem Velvara a Rokycany v závěrečném diplomatickém boji dokázala využít zájmových rozdílů mezi Zikmundem a koncilem a dotáhnout revoluční tažení k vítěznému konci. Tato politická vítězství uzavírala nejen Velvarovo úspěšné „diplomatické“ období, v němž díky svým vlastnostem i schopnostem dokázal jako rovnocenný partner čelit předním politikům své doby, ale na dlouhou dobu předznamenávala i konec Velvara jako předního měšťana staroměstského. Zikmund, kteří byl kvůli zisku královského trůnu nucen sebevědomým kališníkům mnohokrát ustoupit, se totiž chystal na odvetu.

Tři dny po Zikmundově příjezdu do Prahy složily na Staroměstském rynku novému králi hold všechny pražské obce (Staré a Nové Město i Malá Strana). Poté se již Zikmund chopil vlády. Starý a nemocný panovník se ukázal jako stále velice schopný politik, který v rámci mantinelů vymezených leckdy nedokonalými husitskými „ohradami“ upevňoval své pozice na úkor svých někdejších politických protivníků. Již ve čtvrtek 30. srpna, týden po příjezdu do Prahy, přistoupil ke jmenování nových pražských radních. Z nabízených padesáti jmen, jež mu předložily odstupující rady, nezvolil ani jednoho současného konšela a úmyslně pominul i zasloužilé obhájce kompaktát jakým byl Jan Velvar, který mu tolik „kazil“ jednání ve Stoličném Bělehradě. Vsadil naopak na umírněné kališníky, z nichž mnohé si krátce na to zavázal rozličným zbožím. Staroměstským purkmistrem se stal Jan Reček, postarší a vážený sladovník, který zasedal již v radě v roce 1420. Na Novém Městě se k moci dostával Pavel Dětrichovic. Mezi dalšími konšely se objevuje i Velvarův soused a politický protivník Pešík od Stříbrné hvězdy, jehož bratra Jana z Kunvaldu pak Zikmund jmenoval královským podkomořím. V rámci obnovy státních pořádků a

úřadů ustanovil i nové městské rychtáře, úřad hofiychtáře královských města pak svěřil Matěji Laudovi z Chlumčan.²¹⁰

Jmenování nových městských rad způsobilo v Praze značný rozruch pramenící ze strachu, že Zikmund nebude dodržovat dané sliby. Ustavení nových radní mělo ale ještě jeden zásadní dopad, de facto totiž znamenalo opět plné osamostatnění Nového Města pražského, jež od jeho ovládnutí v květnu 1434 podléhalo Staroměstským. Obnovu novoměstské autonomie pak uzavřelo stvrzení novoměstských privilegií, k němuž, i přes rozličné protesty Staroměstských, došlo 1. října. O tom, že se do země opět začal vracet řád, svědčilo konání českých zemských sněmů, na nichž se jako řádní rovnocenní účastníci obejvíli i katolíci. Prvním takovým shromážděním byl „svatováclavský“ sněm, který se konal na podzim roku 1436 a řešil spíše praktické otázky spjaté s ukončením revoluce. Větší význam měl mít až sněm svolaný na počátek ledna roku 1437. Spolu se zahájením tohoto sněmu obnovil Zikmund činnost zemského soudu. Dvacetičlenný orgán skládající se z dvanácti příslušníků vysoké a osmi příslušníků nižší šlechty byl tvořen jak katolíky, kterých byla v panském stavu většina, tak umírněnými kališníky. Nejvyšším purkrabím se stal Menhard z Hradce, nejvyšším komorníkem Aleš Holický ze Šternberka, nejvyšším písařem někdejší zemský správce Aleš Vřešťovský z Riesenburka a nejvyšším sudím katolík Mikuláš Zajíc z Házmburka. I zde Zikmund volil takové osobnosti, u nichž nepředpokládal, že by se mu stavěly na odpor.²¹¹

Hořká odměna vítězů

Staroměstští měšťané jakými byli Jan Velvar, Václav Hedvika, Zikmund z Kotenčic či Mikuláš Humpolec, muži, kteří své síly napjali kboji za kompaktáta, se museli vývojem po jihlavských jednáních nutně cítit rozhořčení. Obratné Zikmundovy zásahy je odsunuly do pozadí a na jejich místa nastoupili konzervativci, jakými byli například bratři z Kunvaldu. Podobně na tom byl i

²¹⁰ Složení nově jmenované rady viz TOMEK: *Dějepis města Prahy IX.*, str. 265.

²¹¹ Počátky Zikmundovy vlády popisuje TOMEK: *Dějepis města Prahy VI.*, Praha 1885, str. 3-22. Stručně, ale s důležitými souvislostmi je pak podává ČORNEJ: *Dějiny V.*, str. 644-645.

Jan Rokycana. Římský císař se sice před získáním českého trůnu zavazoval Rokycanův arcibiskupský úřad i pravomoci hájit až za hrob, pražská realita však byla odlišná. Zejména působení basilejského legáta Filiberta, kterému byly koncilem uděleny právní a zákonodárné pravomoci v církevních záležitostech, dávalo jasně najevo, že pozici pražského arcibiskupa, neschválenou římskou církví, míní oslabit do maximální možné míry. Legát svými výroky zpochybňoval pravost všech kněží, kteří byli vysvěceni za husitské revoluce. Jediným správně ustanoveným farářem v Praze byl podle něj starý Křišťan z Prachatic, farář u sv. Michala. Dalším nepřímým útokem na týnského kazatele a pražského arcibiskupa bylo Filibertovo opětovné vysvěcení chrámu sv. Víta 10. února a následující den též korunovace Zikmundovy manželky Barbory českou královnou. Dle tradice měl korunu na královninu hlavu položit pražský arcibiskup. Rokycana však nebyl pozván, takže se slavnostního aktu chopil sám legát-biskup Filibert. Spolu se Zikmundem pak o dva měsíce později v pátek 12. dubna 1437 obnovil svátek Svátostí, v jehož průběhu se v kapli Božího těla na Novém Městě již od Karla IV. ukazovaly korunovační klenoty a svátostiny.²¹²

Rokycanova moc byla postupnými kroky omezována. Situace se vyhroutil v dubnu, kdy musel opustit týnskou faru, kde působil více než třináct let, a na jeho místo nastoupil rektor pražské university, umírněný kališník Jan ze Soběslavi, řečený Papoušek. Rokycana se s Filibertem a Zikmundem ještě střetl ve sporu o podávání kalicha dětem. Tento spor doprovázelo velké pozdvižení, o které se postaraly matky dětí, kterým byla svátost odpírána. Další spoily Rokycany s Filibertem pak ukončil zemský sněm, jenž se konal 10. až 16. června. Na něm, při volbě nového administrátora kališnické církve, prosadila skupina tvořená převážně panstvem a staroměstskými konšely oproti Rokycanovu zastánci Václavovi z Dráchova konzervativního faráře od sv. Michala Křišťana z Prachatic. Rokycana svůj boj s basilejským legátem

²¹² Právě trh konaný společně s tímto svátkem byl záminkou pražských nepokojů v roce 1429.

prohrál. Ještě 16. června tedy rychle opustil Prahu a pod ochranou Diviše Bořka z Miletínka odjel na Kunětickou horu.²¹³

Umírněným kališníkům okolo Menharda z Hradce a bratří z Kunvaldu se v Praze dařilo postupně omezovat moc někdejších vůdčích osobností revoluce. Zikmund se postupně obklopoval věrnými, které odměňoval zápisy četných statků či atraktivních úřadů, ovšem svým počínáním si také dělal nepřátele. Kolem příznivců pražského arcibiskupa se formoval kruh nespokojenců, kteří se se Zikmundovými činy těžko smiřovali. Po dubnovém vypovězení Petra Payna ze země, byť neodešel, Václava Korandy ze Žatce a nuceném Rokycanově útěku z Prahy stačila pouze kapka k tomu, aby jejich pohár trpělivosti přetekl. A onou kapkou byla poprava odbojného Jana Roháče, krátce před tím zajatého Hynce Ptáčkem, kterou Zikmund nařídil vykonat 9. září 1437. Krvavá podívaná, při níž bylo popraveno více než padesát obránců Siónu, vyvolala vlnu nevole nejen mezi pražany, kteří jí byli přítomni.²¹⁴ Koncem září vypověděli Zikmundovi poslušnost Jan zRušínova, Beneš Mokrovouský zHustířan, Chval zŘíčan a Bedřich ze Strážnice, toho času na Kolíně. Bojovný Kolda ze Žampachu se zmocnil Náchoda, na Moravě ohrožoval Jan Pardus město Litovel. Diviš Bořek z Miletínka pak na Staroměstské radnici předložil jménem východočeských krajů stížnosti na Zikmundovo porušování kompaktát.

Jak se císař se stížnostmi, které mu předložil Diviš Bořek, vyrovnal, nevíme. Víme však, že musel řešit další neméně závažné problémy. Jeho zdravotní stav se prudce zhoršoval, vládychtivá manželka Barbora spolu s Hynce Ptáčkem plánovala odepřít vládu v Čechách Albrechtovi Habsburskému, kterého Zikmund si vybral za svého nástupce, v Uhrách bylo třeba čelit tureckému nebezpečí. Nemocný Lucemburk se v této nelehké situaci rozhodl upřednostnit řešení uherských problémů, takže ustanovil prozatímní šestičlennou vládu v čele s Oldřichem z Rožmberka a Menhardem z Hradce.

²¹³ Rokycanovy těžkosti s Filibertem podrobně popisuje TOMEK: *Dějepis města Prahy VI*, Praha 1885, str. 19-35. Osobě Filibertově se věnuje Blanka ZILYNSKÁ: *Biskup Filibert a české země, in Jihlava a Basilejská kompaktáta*, Praha 1992, str. 56-94.

²¹⁴ Popravu Roháče a jeho druhů popisují P. ČORNEJ a B. ZILYNSKYJ: *Jan Roháč z Dubé a Praha, in Právněhistorické studie 20*, Praha 1987, str. 35-61

Na sv. Martina pak opustil s královnou, všemi dvořany i nevěstkami, které byly husitskému puritánství trnem v oku, pražské souměstí. Do milovaných Uher však nedojel. Nemoc jej přemohla 9. prosince 1437 ve Znojmě, odkud byl převezen do Velkého Varadína, kde byl pohřben.²¹⁵

Smrt císaře Zikmunda nebyla pro jeho současníky ničím překvapivým. Stárnoucí vladař již delší dobu bojoval s vážnou nemocí. Krátce po Roháčově popravě si dokonce musel nechat amputovat palec u nohy, do něhož se mu dal „oheň pekelný“.²¹⁶ Někteří očekávali císařův skon s obavami, jiní do něj vkládali naděje. Ještě za Zikmundova života se totiž zformovala opozice, která chtěla na český trůn místo císařova zetě Albrechta Habsburského prosadit mladičkého polského prince Kazimíra. Kromě samotné královny Barbory, jež pomýšlela na regentskou vládu za nezletilého Kazimíra, se v rámci „polské strany“ angažovali Hynce Ptáček z Pirkštejna s mladým Jiříkem z Poděbrad, Aleš ze Šternberka, Petr ze Zvířetic, Aleš ze Žeberka a další šlechtici i řada měst. Proti nim stála vládní strana tvořená katolíky a umírněnými kališníky kolem Oldřicha z Rožmberka a Menharda z Hradce, která Albrechtovu kandidaturu podporovala. Na sněmu konaném koncem roku 1437 se sice „rakouské straně“ podařilo prosadit volební požadavky podmiňující Albrechtovo zvolení a vyslat k němu poselstvo, avšak drobné válce, kterou již započal Bedřich ze Strážnice, zabránit nestačili. V půlce ledna 1438 naštěstí bojovného Bedřicha uklidnil Hynce Ptáček, který zprostředkoval smír s Prahou, aby se v klidu mohly sejít sjezdy východočeských měst a zaujmout stanovisko k Albrechtově kandidatuře. Jejich podpora Zikmundova nástupce však byla značně nejistá.²¹⁷

Zajetí Velvarovo

Napjaté situace v zemi si byli vědomi jak někdejší vůdcové husitské Prahy Jan Velvar, Václav Hevika, staroměstský písař Mikuláš Humpolec a další, tak pražští straníci Menharda z Hradce. Obava z výsledků východočeských

²¹³ O sklonku Zikmundovy vlády viz TOMEK: *Dějepis města Prahy VI.*, Praha 1885, str. 40-45.

²¹⁶ Jako gangrénu určil Zikmundovu nemoc Emanuel VLČEK: *Čeští králové*, Praha 2000, str. 258.

²¹⁷ O politickém pozadí královských kandidatur podrobně TOMEK: *Dějepis města Prahy VI.*, Praha 1885, str. 45-50 či nověji ŠMAHEL: *Husitská revoluce IV*, str. 72-75.

sjezdů opozičních měst a možnost, že by se dočasně politicky pasivní Velvarova skupina mohla k těmto městům přidat, přiměla staroměstské radní, pod vedením Pešíka od Stříbrné hvězdy a se souhlasem podkomořího, kterým byl jeho bratr Jan, k preventivní akci radikálního charakteru. Pravděpodobně v úterý 21. ledna 1438 nechali pozatýkat několik desítek „nebezpečných“ osob. Se zdůvodněním, že dotyční chtěli vydat Prahu Bedřichovi ze Strážnice biřici tedy zajali Jana Velvara, Václava Hedviku, Matěje Smolaře, Václava Podjistebnického, Mikuláše Kněževeského, Matěje Drdáka, Václava Duršmída, Opselku uzdáře, Mikuláše Humpolce, Martina Vlašimského a odvezli je z Prahy na Karlštejn a Žebrák. Janu Puškaříkovi a jakémusi Košíkovi se z města podařilo uprchnout, jiní, jako Mikuláš Betlémský, lazebník Mařík, krejčí Vavřinec Babka, soukeník Pytel a řada dalších, byli z města vypovězeni.²¹⁸ Jan Velvar byl uvězněn na Karlštejně spolu s Mikulášem Humpolcem, Martinem Vlašimským a Matoušem Drdákem, na Žebráku pak byli drženi Václav Hedvika s Mikulášem Kněževeským, Václavem Duršmídem a Opselkou. Patrně na přímluvu svého zetě Mikuláše z domu U červeného jelena byl propuštěn Matěj Smolař a pod podmínkou, že se vzdá politických aktivit, mohl zůstat v Praze.²¹⁹

Zájmy umírněných kališníků a zároveň poměrně despotických vládců Prahy, které je vedly k tomuto činu, byly jasné. Skupina kolem Jana Velvara, ač

²¹⁸ O této akci Menhartových pražských straníků se zmiňuje řada pramenů. Předně jsou to *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu*, ed. František ŠIMEK, Praha 1937, str. 81, ze kterých čerpám datum 21. ledna 1438 a *Staré letopisy české - text V, FRB*, Praha 2003, str. 121-122, kde stojí za pozornost rozšiřující poznámky Petra ČORNEJE. Událost zmiňuje i HOFLER: *Geschichtschreiber der Husitischen bewegung in Böhmen I*, Wien 1856, str. 49, v *Archivu českém II, Praha*, Praha 1842, str. 6, pak o celé akci Aleš ze Šternberka informuje Oldřichova z Rožmberka a spolu s Hynce Ptáčkem z Pirkštejna se distancují od pražských nepokojů. Celkové dění nejlépe popisuje TOMEK: *Dějepis města Prahy VI*, Praha 1885, str. 50-52, kde také upřesňuje hradní vězení zajatých měšťanů a identifikuje nepovědomého Košíka jako Mikuláše Koflíka z Nového Města.

²¹⁹ O věznění zajatců na Karlštejně není pochyb, v případě Žebráku obsahuje důkaz *Archiv Český XXVI.*, ed. Josef TEIGE, str. 427. Domněnku o Mikulášově přímluvě za Smolaře vyslovil Petr ČORNEJ: *Smolař, Hedvika, Velvar et alii*, Liberec 2004, str. 59. Smolařovo zřeknutí se veřejných aktivit datované na 9. března 1438 dokládá TEIGE, Josef: *Základy starého místopisu Pražského I.*, str. 670.

byla odstraněna z politického života, si stále uchovávala velký vliv mezi pražskými sousedy a velmi pravděpodobně hledala způsob, jakým se dostat k moci a zabránit Albrechtově pražské korunovaci. Zajetí a vypovězení těchto předních měšťanů sice v pražských městech vyvolalo nepokoje, s pomocí Menharda z Hradce však byly rychle potlačeny. Kromě upevnění pozic Pešíka na Starém Městě a Pavla z Dětrichovic na Novém Městě na dlouhých deset let, získaly obě obce také poměrně značné majetky, které svým poraženým politickým rivalům zabavily. Pešík, jako přímý Velvarův soused, měl o jeho majetcích velmi dobrý přehled.

Velvar sice patřil mezi upřímné a zásadové obhájce kompaktát, ovšem současně je třeba si uvědomit, že k obhajobě výsledku revoluce měl i své pragmatické důvody - na revolučním dění totiž rozhodně neprodělal. Výše jsme zmiňovali, že již v počátcích revoluce byl odměněn poplužním dvorem v Křevicích nedaleko Velvar. V roce 1428 pak od obce zakoupil výstavní dům v Týnské ulici, který někdy ve třicátých letech dal poměrně nákladně přestavět.²²⁰ Zmiňovali jsme též, že někdy v roce 1432 ho poručníkem svého majetku ustanovil Mikeš z Milena,²²¹ po němž získal dům „U vrše“ (č. 561) v Celetné ulici a po Velvarově návratu z Chebu jej pak v červenci ve své poslední vůli požádal o poručnictví nad svým majetkem také Mikeš Tkanička.²²² V téže době také od svého nového souseda Beneše Charamzy z Hostovic spolu s pivovarem, sladovnou a zahradou přikoupil domek zvaný Peklo, který sousedil se zadními dvory jak Velvarova, tak Charamzova domu, z druhé strany pak s domem u Stříbrné hvězdy Pešíka z Kunvaldu.²²³

Další Velvarovy majetky vyplynuly z pozůstalosti po vdově po Ondřeji Helmovi Kláře. Tato bohatá staroměstská měšťanka ve své závěti z 13. července 1434 ustanovila „věrného přítele“ Jana Velvara poručníkem svého majetku i

²²⁰ Přestavbu domu datovanou do první poloviny 15. století Velvarovi přisuzuje Jan MUK: *Dům Jana Velvara, in Staletá Praha*, Praha 1965, str. 80.

²²¹ Viz *Archiv český XXVIII.*, ed. Josef TEIGE, Praha 1912, str. 60.

²²² Viz *Archiv český XXVI.*, ed. Josef TEIGE, Praha 1909, str. 153-154.

²²³ TOMEK: *Základy starého místopisu pražského I*, Praha 1865, str. 150. Polohu domů lépe vystihne mapa, která je Přílohou IV. této práce.

svého syna Janka. Velvarovi tak připadly domy na Louži (č. 102) i tzv. Helmovské mlýny poblíž Poříčí.²²⁴ Někdejší velvarský rektor se svého poručnictví zhostil zodpovědně a již krátce po Klárině smrti si u staroměstské rady stěžoval na jezy bránící volnému protékání vody kHelmovským mlýnům.²²⁵ V roce 1435 ještě od obce koupil za 100 kop grošů mlýny Na kameni (In Lapide), později zvané Cvokovy, k nimž patřil i ostrov Štvanice s přívozem na protější břeh. Tyto mlýny, které byly nepochybně poničeny velkou povodní z léta 1432, si však nepodržel příliš dlouho a po určité době je prodal Janovi zSutic.²²⁶ Svému bezprostřednímu sousedovi a v té době již také mocnému politickému rivalovi Pešíkovi zKunvaldu pak někdy v roce 1437 prodal domek Peklo spolu s pivovarem a sladovnou, sobě ponechal jen zahradu.²²⁷ Dnes již bohužel nejsme schopni zjistit za jakých podmínek tento obchod proběhl, ač by to pro poznání tehdejších vztahů mezi oběma muži bylo velice přínosné. Vzhledem k uzavřené dohodě o prodeji si však můžeme dovořit předpokládat, že ještě nebyly na bodu mrazu.

Rok po lednovém zajetí Velvarovců se Pešíkovi elegantním způsobem podařilo získat Helmovské domy a mlýny. Nelze sice s jistotou tvrdit, že celá akce byla jen naplánovanou právní kličkou, ovšem sled událostí, které vedly

t Mítevu zlitu lukrativního M m i j e VÍTE ml BA* í. \ m
je datována stížnost Janka, **syna Kláry Helmové, na Spatné poručnictví zajatého**
 Jana Velvara, od kterého trpčí mnoho škod. Současně žádal, aby ho staroměstská rada zmocnila plnou vládou nad dědictvím p0 SVC matce. Tato žádost, které konšelé (v čele sPešíkem!) vyhověli, se připomíná ještě 20. ledna 1439. Krátce na to, 12. února, pak Janek ve své **poslední VŮli neustanovil**

²²⁴ TEIGE: *Základy starého místopisu Pražského II.*, Praha 1915, str. 25.

²²⁵ Konšelé rady, jíž zrovna nebyl členem, mu vyšli vstříc a svým nařízením rozhodli ony „odjezky“ zničit. Viz TOMEK: *Základy starého místopisu Pražského II.*, Praha 1870, str. 269.

²²⁶ F. PALACKÝ: *Archiv český II.*, Praha, Praha 1842, str. 456. Domněnku o poničení povodní vyslovil TOMEK: *Dějepis města Prahy VIII.*, Praha 1891, str. 262-263.

²²⁷ TOMEK: *Dějepis města Prahy VIII.*, Praha 1891, str. 134.

poručíkem nad veškerým majetkem i svou dcerkou Aničkou nikoho jiného, než právě Pešíka od Stříbrné hvězdy.²²⁸

Zatímco Jan Velvar dlel za zdmi Karlštejna, Pešík si na Starém Městě počínal jako neomezený pán. A tím také v té době skutečně byl.

Ve vyhnanství

Lednová akce Menhardovy pražské skupiny utužila opoziční „propolskou“ stranu, v níž se spojili vyšší stavové kolem Hynce Ptáčka s táborskými radikály. Ptáčkova skupina tedy započala vyjednávání s polským královským dvorem o kandidatuře prince Kazimíra na český trůn. Ovšem ani Oldřich z Rožmberka s Menhardem z Hradce nezaháleli a Albrechtovi se spolu s jejich pomocí podařilo v Praze 29. června 1438 získat českou královskou korunu. Slavnostnímu aktu v chrámu sv. Víta přihlížela většina významných členů Albrechtovy „rakouské strany“, čehož Albrecht využil a požádal je o pomoc při konfliktu s opozicí, která se nevzdávala naděje na prosazení jagelonské kandidatury. V následující poziční válce se sice obě strany několikrát vojensky střetly,²²⁹ ovšem ani pomocné sbory polského krále, ani intervenční armáda Albrechtova nedokázaly vítězství zvrátit na některou ze zneprátených stran. Albrecht v Čechách dlouho nepobyl. Povinnosti jej nutili hájit uherskou hranici ohrožovanou Turky. Patovou situaci, která v českém království nastala, pouze potvrzovala dílčí příměří uzavíraná na jaře roku 1439 mezi jednotlivými představiteli protivných stran. K všeobecnému smíru, který by situaci částečně uklidnil však společná vůle nebyla.²³⁰

Jan Velvar se svými spoluvězni trávil rok 1439 v karlštejnském vězení. Ve vazbě pravděpodobně příliš netrpěli, měli dostatek jídla i pití, stejně jako jejich přátelé držení na Žebráku. Václav Hedvika, Mikuláš Křeževský, Václav

²²⁸ TEIGE: *Základy starého místopisu Pražského II.*, Praha 1915, str. 25-26.

²²⁹ Důležité vojenské srážky představovalo asi pětítýdenní dobývání Tábora v srpnu a září roku 1438 a vítězství Albrechtova straníka Jakoubka z Vřesovic nad vojsky žateckými a lounskými 23. září u Železnic. Viz TOMEK: *Dějepis města Prahy VI.*, Praha 1885, str. 60-62.

²³⁰ Období vlády Albrechta Habsburského podrobně popisuje Rudolf URBÁNEK: *Věk poděbradský 111/1*, Praha 1915, str. 278-408.

Duršmíd a uzdař Opselka však měli více štěstí či odvahy než karlštejnští vězni. Dne 16. května 1439 se jim podařilo zabít strážce a ze svého vězení utéci do poměrně vzdáleného Mělníka, kde dlel někdejší staroměstský hejtman a konšel Zikmund zKoteněic. Zda se vězeňské podmínky na Karlštejně po útěku Hedviky a jeho spoluvězňů zhoršily, nemůžeme říci. Víme však, že Jan Velvar ve svém vězení pobýval až do počátku února roku 1440.²³¹

Velvarovo propuštění nepřímo urychlila nenadálá smrt českého krále Albrechta Habsburského, který se vracel z Uher do Vídně. Dvaatřicetiletý panovník zemřel ve vsi Neszmély nedaleko Ostřihomě dne 27. října 1439.²³² Příčinou jeho smrti si nejsme jisti, dá se však předpokládat, že nesouvisela s epidemií úplavice, která od poloviny června do konce listopadu řádila v Čechách i jiných zemích.²³³ Náhlý panovníkův skon vzbudil obavy o osud země na obou stranách, z nichž žádná neměla dostatek sil, aby jej dokázala využít ve svůj prospěch. Na početně navštíveném sněmu, který se v konal od 6. ledna v Praze, se sešli zástupci jak Oldřichovy a Menhardovy skupiny, tak jejich opozice.²³⁴ Po dlouhých poradách nakonec zneprátelené strany dospěly ke kompromisu formulovaném 29. ledna tzv. listem mírným, v němž se zavazovaly dodržovat kompaktáta, usilovat o uznání Rokycanova arcibiskupství a současně těmito požadavky podmínit volbu budoucího krále. Pro Jana Velvara a jeho spoluvězně pak měl daleko větší význam dodatek, který nařizoval odčinění

²³¹ Útěk vězňů ze Žebráka rozebírá TOMEK: *Dějepis města Prahy VI*, Praha 1885, str. 70, který uvádí prameny potvrzující, slušné zacházení se zajatci na onom hradě. Dá se tedy předpokládat, že i s vězni na Karlštejně nebylo zacházeno hrubě.

²³² *Staré letopisy české - text V, FRB*, Praha 2003, str. 123.

²³³ Různé příčiny Albrechtovy smrti uvádí v poznámkách Rudolf URBÁNEK: *Věk poděbradský III/I*, Praha 1915, str. 453-454. Zmínku o moru i se správnou datací uvádí *Staré letopisy české - text V, FRB*, Praha 2003, str. 123, které též zmiňují i smrt první významné oběti biskupa Filiberta 19. června. Morová epidemie si vyžádala mnoho životů. Mezi oběťmi se objevují i další husitští kněží jako byl radikální novoměstský kazatel Jakub Vlk (25.července), starý administrátor husitské konzistoře Křišťan z Prachatic (5. září) a hradecký kněz Ambrož (16. října). Viz TOMEK: *Dějepis města Prahy VI*, Praha 1885, str. 72.

²³⁴ Sněmu se účastnil dokonce Jan Rokycana, který tak po delší době opět navštívil Prahu. TOMEK: *Dějepis města Prahy VI*, Praha 1885, str. 76.

předchozích křivd a tedy i propuštění zajatých měšťanů na svobodu. Byly jim dokonce navraceny i jejich *statkové zuostali*", ovšem zpět do Prahy se vrátit nesměli.²³⁵

Netušíme, kam se Jan Velvar po propuštění ze svého karlštejnského vězení odebral. Jako možné místo se jeví Hradec Králové, kde po smrti Diviše Bořka z Miletínka dlel Velvarův přítel Jan Rokycana.²³⁶ Každopádně je více než pravděpodobné, že Velvar pobýval v některém z měst sympatizujících s postupem Ptáčkovy strany. Nevíme také bohužel co se v době Velvarova zajetí i po jeho propuštění dělo s jeho ženou Barborou a dětmi Samuelem a Martou. Nabízejí se dvě varianty. Buď zůstávali v Praze a starali se o ty zbylé majetky, o které je svými zásahy nepřipravil Pešík z Kunvaldu, nebo se odebrali za Janem do jeho vyhnanství.

Se svým postavením se ovšem vyhnaní pražští měšťané nemínili smířit, a tak 29. července 1440 podnikli pokus k opětovnému získání hlavního města. Akce, při které ozbrojenci Beneše Mokrovouského, Jana Koldy ze Žampachu a Bedřicha ze Strážnice plánovali dostat se pod rouškou noci ke svým spojencům na Staré Město pražské, však skončila katastrofou. Nezdařený přepad rozpoutal vlnu represí proti spiklencům uvnitř staroměstských hradeb. Mnohým, jako byl jeden z hlavních protagonistů spiknutí Zikmund Sláma, dále někdejší konšel platněř Kříž, Václav Koranda či novoměstský soused František Šilink, se podařilo zachránit útekem, jiní však byli zajati a následně popraveni. Svůj život na popravišti tak skončili 4. října 1440 i uzdař Ondráček a Matěj Smolař, který svou pomocí spiklencům porušil svůj slib z 9. března 1438.²³⁷

Nezdařený pokus o převrat byl na dlouhých osm let poslední akcí tohoto druhu. Menhard z Hradce prostřednictvím bratří z Kunvaldu a Pavla Dětrichovic držel otěže vlády nad hlavním městem pevně v rukou. Otěže vlády v Českém

²³⁵ Znění listu mírného vydal F. PALACKÝ: *Archiv český /., Praha 1840, str. 245-249.*

²³⁶ Diviš Bořek z Miletínka zemřel 8. ledna 1438 na Kunětické hoře. Rokycana, který tam pod jeho ochranou pobýval od svého útěku z Prahy poté odešel do Hradce Králové. TOMEK: *Dějepis města Prahy VI, Praha 1885, str. 50.*

²³⁷ Blíže o spiknutí viz. TOMEK: *Dějepis města Prahy VI., Praha 1885, str. 83-85* a URBÁNEK: *Věk poděbradský 111/1, Praha 1915, str. 544-552.*

království však pevnou ruku postrádaly. Země zůstávala bez krále i po létě 1440, kdy se v červnu ustanovený výbor stavovských volitelů vyslovil pro Albrechta Bavorského. Ten však českou korunu nepřijal. Další možnost sice představovala kandidatura mladičkého Ladislava Pohrobka, syna Albrechta Habsburského, cesta k ní však byla velmi dlouhá a trnitá. Jednání probíhala i s dalšími kandidáty, například s římským králem Fridrichem III., ovšem bez výsledku. Dlouhodobé bezvládní tedy dávalo prostor výrazným vlivným pánům, jako byl Oldřich z Rožmberka a Menhard z Hradce, i představitelům nově zformovaných landfiýdů, které byly na základě krajského systému zřízeny v souvislosti s usnesením lednového sněmu z roku 1440. Silné postavení si stále zachovávala radikální táborská města na jihu Čech, spojením čtyř východočeských krajů (Hradeckého, Kouřimského, Čáslavského a Chrudimského) vznikl pod vlivem Hynce Ptáčka z Pirkštejna výrazný mocenský blok také na východě. Pod jeho ochranou se ukrývali uprchlí pražští měšťané včetně Velvara a pod jeho křídly také vyrůstala politická osobnost příštích let, Jiří z Poděbrad.²³⁸

Po Ptáčkově smrti v srpnu roku 1444 nastoupil tento schopný a ambiciózní syn Viktorina z Poděbrad oslnivou kariéru. Na zářijovém sjezdu východočeských krajů byl jednohlasně zvolen do jejich čela místo zemřelého Hynce Ptáčka a postupně začal zvyšovat význam tohoto politicko-vojenského bloku, jemuž se začalo říkat „poděbradská jednota“. Mistrnou politikou, při níž využíval sporů mezi jednotlivými mocenskými skupinami i uvnitř nich rozšiřoval základnu svým přívrženců. Na poděbradské straně můžeme spatřit Jana zRušínova, Mikuláše Trčku z Lípy, syny Diviše Bořka z Miletínka i Viléma Kostky z Postupic a také kutnohorského mincmistra Jana Čabelického, finančního správce jednoty.²³⁹ S dostatečnou podporou této válečnické aristokracie i měst východočeských krajů se Jiřík pokusil na svatomartinském

²³⁸ Událostem od lednového sněmu v roce 1440 až do smrti Ptáčkovy se podrobně věnuje URBÁNEK: *Věk poděbradský III/1*, Praha 1915, str. 469-648.

²³⁹ O Jiříkově vzestupu a charakteru viz URBÁNEK: *Věk poděbradský UI/2*, Praha 1918, str. 3-22. Stručně, ale v souvislostech pak ŠMAHEL: *Husitská revoluce IV.*, str. 81-82.

sněmu v roce 1446 prosadit volbu jednoho zemského správce, jakým byl v posledních revolučních letech Aleš Vřešťovský. Oldřichovi z Rožmberka, jeho největšímu rivalovi, se však podařilo využít nerozhodnosti zástupců královských měst, a tím pozdržet volbu, která by do funkce zemského gubernátora nejspíše uvedla právě Jiříka. Sněm poté odsouhlasil vyslání poselstva do Říma, aby tam vyjednalo potvrzení kompaktát a zároveň legalizovalo arcibiskupský úřad Jana Rokycany.²⁴⁰ Následná mise legáta Carvajala, kterého s velkou slávou a očekáváním v květnu 1448 Praha vítala, však kýžený klid a mír do Čech nepřinesla. Naopak, papežský vyslanec se k přijetí kompaktát a uznání Rokycanova arcibiskupství stavěl více než vyhýbavě. Pravověrné kališníky navíc popudilo jeho samolibé a sebevědomé vystupování, se kterým 12. května na hod svatodušní podával pod jednou u sv. Jakuba, a současně přestup některých kněží, v čele s týnským kazatelem Papouškem, ke katolicismu. Kalicha se též tajně zřekl Menhard z Hradce. V Praze ze vůči Carvajalovi zvedla taková vlna nevole, že na svátek Božího těla 23. května musel z Prahy doslova utéci. Legát s sebou navíc odvážel i kompaktáta, která mu husité v dobré víře nechali k prostudování. Jen díky včasnému zásahu Rokycana a Příbrama, kteří zburcovali staroměstskou radnici, se podařilo zabránit neštěstí a proradnému Carvajalovi cenou listinu zabavit.²⁴¹

Tato událost však přiměla Jiříkovu jednotu k činu. Na kutnohorském sjezdu, kterého se 24. června 1448 zúčastnili páni, rytíři a města nejen z poděbradské jednoty, ale i z dalších krajů, byl pod Jiříkovým velením ustanoven spolek na obranu kompaktát i „listu mírného“. Ihned po ukončení sjezdu začal Jiřík Poděbradský na Kačíně u Kutné Hory sbírat vojsko. Tentokrát nemělo táhnout k Lipanům jako před čtrnácti lety, ale údajně do Saska. Pravý záměr tažení se však měl brzy ukázat...²⁴²

²⁴⁰ Svatomartinský sněm popisuje URBÁNEK: *Věk poděbradský III/2*, Praha 1918, str. 97-111.

²⁴¹ O Carvajalově misi viz URBÁNEK: *Věk poděbradský III/2*, Praha 1918, str. 235-258.

²⁴² Okolnosti kutnohorského sněmu viz TOMEK: *Dějepis města Prahy VI.*, Praha 1885, str. 160-163.

Praha v rukou Jiříkových

Jiřík z Poděbrad měl svůj plán pečlivě připraven. Předstírané tažení do Saska uskutečnil v době, kdy byl Oldřich Rožmberský na jednání ve Vídni, odkud běh budoucích událostí nemohl ovlivnit. Když se asi devítitisícové Jiříkovo vojsko od Kutné Hory přiblížilo k Praze, požádali jeho poslové o volný průchod. Pražští konšelé však byli velmi podezřívaví a průchod vojska nepovolili. Právem. Skutečný Jiříkův záměr - získání Prahy - začínal být v té době zřejmý. Vůdčí osobnosti pražských měst si nebezpečí uvědomovaly. Do města proto dorazil i Menhard z Hradce, aby z funkce nejvyššího purkrabího poskytl případnou pomoc pražskému hejtmanovi Hanušovi z Kolovrat. Nenadálému útoku, který v noci z 2. na 3. září 1448 Jiříkovy jednotky podnikly, se však na pražští měšťané na účinný odpor postavit nedokázali. Během překvapivě rychlého a hladkého průběhu této ozbrojené akce se Jiříkovi bez velkého krveprolití a nepokojů podařilo ovládnout pražské souměstí. Některým zastáncům Menhardovy pražské vlády, konkrétně Hanušovi z Kolovrat či týnském faráři Papouškovi, se podařilo utéci, samotný Menhard z Hradce však do Jiříkových rukou padl.

Změnu poměrů, která Jiříkovým dobytím hlavního města nastala, si měli jako první uvědomit pražané. Hned následující den po obsazení Prahy přistoupil Jiřík z Poděbrad ke jmenování nových městských rad na Starém a Novém Městě i na Malé Straně. Mezi konšely se logicky neobjevili lidé z předchozích rad, které se v průběhu vlády Menharda z Hradce obměňovaly pouze minimálně. Prostor naopak dostali sympatizanti jednoty poděbradské a dokonce sousedé, kteří byli vyhnáni v lednu 1438, a kteří se, jako například Václav Duršmíd, osobně účastnili Jiříkovy akce. Prvním purkmistrem na Starém Městě se stal Antoniš od Oslů, naposledy jmenovaný v radě po vyhnání Korybuta v roce 1427. Na Novém Městě byl do čela rady zvolen

Václav Cvoek, po němž se jmenovaly mlýny dříve držené Janem Velvarem, na Malé Straně potom stejnou funkci zastával Matěj Berka.²⁴³

Patrně vliv a význam osoby Menharda z Hradce přiměl Jiříka, aby zajatého purkrabího odvezl do vězení na Poděbrady. K ostatním sesazeným představitelům Menhardova staroměstského režimu, z nichž nejvýraznější byl Pešík z Kunvaldu, se však zachoval velmi shovívavě. Ačkoliv mnozí staroměstští sousedé měli s bývalým purkmistrem nevyřízené účty, Pešík v Praze pobýval ještě několik týdnů. Až poté co slíbil, že se na obeslání vrátí a vyrovná se s každým, kdo by jej chtěl žalovat, odejel na Dražice, které drželi synové jeho nedávno zemřelého bratra. Mezi tím však stačil ještě 13. září přenechat Helmovské mlýny a domy bratrům Alešovi a Petrovi ze Šternberka, čímž si je chtěl patrně v nastávajících nedobrych časech zavázat. Bývalý purkmistr se tak účelně zbavil majetku, o který by patrně stejně brzy přišel.²⁴⁴

Do Prahy již 5. září dorazil také arcibiskup Jan Rokycana, který byl z velkou slávou přivítán a následně opět převzal správu týnské fary po uprchlém knězi Papouškovi. Rokycanův návrat, podpořený Jiříkovou autoritou, umožnil poté odstranění posledních věroučných rozdílů mezi husitskými kněžími. Smlouvou z 16. listopadu se pak podařilo utrakvistickou církev pod Rokycanovým vedením sjednotit.²⁴⁵

Jiříkův neobyčejně zdařilý tah, kterým se zmocnil Prahy, jeho nepřátele sice zaskočil, ovšem jejich ofenzíva na sebe nenechala dlouho čekat. Jako první vystoupil proti Jiříkovi Menhardův syn Oldřich z Hradce, který, spolu se svým čerstvým spojencem Bedřichem ze Strážnice, začal organizovat opozici a požadovat otcovo propuštění. Jiřík se však nenechal zastrašit. V průběhu podzimu a zimy 1448 mezi zneprátelenými stranami odehrála drobná válka

²⁴³ Jiříkovo dobytí Prahy a následující události popisuje TOMEK: *Dějepis města Prahy VI.*, Praha 1885, str. 164-170. Složení staroměstské rady ze 4. září 1448 viz. TOMEK: *Dějepis města Prahy IX.*, str. 266.

²⁴⁴ Vycházím z TOMKA: *Dějepis města Prahy VI.*, Praha 1885, str. 171 a 192.

²⁴⁵ Zbývalo pouze několik táborských měst, která se Rokycanově autoritě a dohodě kutnohorského sněmu z 31. ledna 1444, nemínila podřídit. Viz URBÁNEK: *Věk poděbradský III/2*, Praha 1918, str. 301-306.

přerušovaná pouze lokálními smíry. Když patrně někdy na konci ledna Menhard onemocněl, rozhodl se jej Jiřík propustit, aby ukázal dobré gesto a současně aby se vyhnul nepříjemnostem, které by pramenily z jeho případné smrti. Menhard však zemřel po cestě z Poděbrad, což zavdalo příčinu k rozličným spekulacím o Jiříkově podílu na jeho smrti. Zároveň se tato událost stala impulsem k ustanovení „tzv. strakonické jednoty“, kterou proti Jiříkovi 8. února 1449 uzavřeli Oldřich z Rožmberka, Oldřich z Hradce a jejich panští spojenci. S nimi pak vedla Jiříkova „jednota poděbradská“ boj po dlouhé tři roky, než se jí v průběhu září 1452 konečně podařilo vojenskou silou obhájit Jiříkův úřad zemského správce a rok na to přijmout za krále nezletilého Ladislava Pohrobka.²⁴⁶

Velvar opět v Praze

Přestože se Jan Velvar do Prahy jistě vrátit chtěl, se svým návratem nespíchal tak jako Václav Duršmíd či Jan Rokycana. Důvodem byla pravděpodobně skutečnost, že obvinění, která v roce 1438 proti vypovězeným měšťanům zosnovaly pražské obce, nebyla z právního hlediska ještě stále zrušena. Jiřík si uvědomoval složité majetkové vztahy mezi vypovězenými sousedy a těmi, kteří jejich zabavené statky později získali a tak raději řešení těchto problémů nechával na samotných obcích. Ani obce se však do těchto nepříjemných otázek příliš nehrnuly, a tak patrně až časté žádosti uprchlých měšťanů na mimopražských sjezdech pohnuly staroměstské konšely k činu. Dne 3. března svolali velkou obec spolu s většinou radních Menhardova a Pešíkova režimu, aby se vyjádřili k předloženým obviněním vůči vyhnaným sousedům. Sám Pešík se i přes slib, který učinil na podzim minulého roku, nedostavil. Velká obec se ale i tak shodla na nesmyslnosti obvinění, zrušila veškeré zápisy, které poškozovaly vypovězené a povolila jim návrat zpět do města i k jejich majetku. Nejspíše až po tomto březnovém usnesení se Jan Velvar po dlouhých

²⁴⁶ Období od ustanovení „strakonické jednoty“ až po přijetí Ladislava Pohrobka podrobně viz URBÁNEK: *Věk poděbradský 111/2*, Praha 1918, str. 327-779.

jedenácti letech opět vrátil do Prahy, aby se zde znovu zapojil do veřejného života.²⁴⁷

Zasloužilý obhájce kompaktát byl do staroměstské rady zvolen 3. září 1449.²⁴⁸ Na místo prvního purkmistra usedal Vaněk Valečovský z Kněžmosta, syn jednoho z někdejších Žižkových spolubojovníků Bartoše či Bernarda, který do Prahy přitáhl spolu s Jiřím z Poděbrad a rozhodl se zde usadit. Je možné, že již v té době byla Vaňkova sestra Ofka provdána za Velvarova syna Samuela, takže do staroměstské rady spolu usedali spojeni tímto poutem.²⁴⁹ Ať však spolu oba muži byli v jakémkoli vztahu, víme, že Velvar svědčil a rozhodoval ve Vaňkův prospěch v jeho restitučním sporu o poplužní dvůr v Košířích, na který měl nárok jako poručník poslední vůle vyhnaného Mikuláše Kněževeského.²⁵⁰

Ovšem ani Jan Velvar se soudním sporům v souvislosti s restitucí zabaveného majetku nevyhnul. Ohledně navrácení domu v Týnské uličce a domu „U vrše“ v Celetné ulici, který zdědil po vdově Mikuláše Milena, nemáme žádné zprávy. Víme však, že tzv. listem mírným z roku 1440 byly vypovězeným měšťanům jejich stávající statky ponechány. Je tedy možné, že se Janu Velvarovi podařilo prostřednictvím rodiny či staroměstských přátel, kteří zůstali ve městě, tyto nemovitosti podržet i v průběhu svého vyhnanství. V takovém případě by tedy k žádné restituci vůbec nemuselo dojít.

Výše zmíněná hypotéza se však zcela jistě nevztahuje na majetky, které měl v době Velvarova vyhnanství ve svých rukou Pešík z Kunštátu. Helmovské mlýny a domy na Louži, na než si Velvar po svém návratu činil právo na základě poslední vůle Kláry Helmové, byly toho času v držení pánů Aleše a Petra ze Šternberka. Pánům ze Šternberka svěřil Pešík tyto statky krátce před

²⁴⁷ Podle TOMKA: *Dějepis města Prahy VI.*, Praha 1885, str. 186 se vypovězení měšťané ozývali na mimopražských sněmech, kde dokazovali svou nevinu. TOMKA se otázce navrácení měšťanů věnuje URBÁNEK: *Věk poděbradský III/2*, Praha 1918, str. 323-325

²⁴⁸ Viz TOMEK: *Dějepis města Prahy IX*, str. 266. URBÁNEK: *Věk poděbradský III/2*, Praha 1918, str. 325 k tomuto datu Velvara chybně uvádí jako novoměstského purkmistra.

²⁴⁹ Kdy se Samuel s Ofkou vzali nevíme. URBÁNEK: *Dějepis města Prahy VIII*, Praha 1891, str. 462-463 ovšem připouští možnost, že to bylo ještě za Velvarova života.

²⁵⁰ *Archiv český XXVI.*, ed. Josef TEIGE, Praha 1909, str. 426-429

tím, než odešel na Dražice. Patrně si tím chtěl v nastávajících těžkých časech zajistit přízeň mocných šlechticů. Žaloba, kterou Velvar při vymáhání Helmovských majetků podal, byla i přes výše zmíněné skutečnosti obrácena proti Pešíkovi, jenž Velvara, dle jeho slov, „*k velikým škodám připravil*“. Někdejšího Velvarova souseda žalovali i další navrátivší se vyhnanci. Pešík se však i přes četné obsílky ze strany konšelů odmítal do Prahy dostavit.²⁵¹ Jednání za něj musel převzít jeho synovec Jan z Dražic (či Kunvaldu), s nímž Velvar vedl následný spor až do počátku září 1450, kdy jej musel rozhodnout sám Jiří z Poděbrad. Čtyři dny po tom, co 2. září 1450 opětovně dosadil Jana Velvara do staroměstské rady, dal za pravdu i jeho nároku na Helmovské dědictví. Už zbývalo jen, aby se svého práva na ně zřekli i bratři ze Šternberka a Velvar mohl být konečně spokojen.²⁵²

Blíží se konec

Na počátku září 1450, po vítězství ve sporu o Helmovské statky, byla Velvarova situace více než příznivá. Opět pobýval v Praze ve svém výstavním domě v Týnské uličce, opět zastával významnou pozici v městské radě, jeho přítel Rokycana znovu kázal v Týnském chrámu. Vše se zkrátka zdálo jako za „starých dobrých“ časů.²⁵³ Pouze Jan Velvar už nebyl nejmladší.

Obě jeho děti, Samuel a Marta, již byly dospělé. Samuelovi mohlo být kolem pětadvaceti let,²⁵⁴ věk jeho sestry Marty se odhadnout nedovážíme. Marta

²⁵¹ TOMEK: *Dějepis města Prahy VI.*, Praha 1885, str. 192.

²⁵² První zápis o sporu je z 2. února 1450. Dá se však předpokládat, že se Jan Velvar o své majetky přihlásit krátce po svém návratu do Prahy, tedy někdy na jaře 1449. Zápisy ze sporu o Helmovské zboží podává Josef TEIGE: *Základy starého místopisu Pražského II.*, str. 26-27.

²⁵³ Nutno poznamenat, že i válečná situace mohla připomínat „staré dobré“ časy revoluce. Jiřík z Poděbrad totiž, krátce pojmenování rady a následném vyjádření ve sporu mezi Velvarem a Janem z Dražic, vytáhl do boje proti Fridichovi saskému. Viz TOMEK: *Dějepis města Prahy VI.*, Praha 1885, str. 207 či URBÁNEK: *Věk poděbradský III/2*, Praha 1918, str. 460-482.

²⁵⁴ Samuel Velvar, umírá v roce 1488. Pokud budeme předpokládat, že mu bylo něco přes šedesát, znamenalo by to, že se narodil někdy před rokem 1428, tedy před tím, než Jan Velvar zakoupil dům v Týnské uličce. Tento věk by odpovídal dalším klíčovými událostem jeho života. Do veřejného života vstoupil jako šestipanský úředník v roce 1451 ve věku kolem pětadvaceti, někdy kolem této

byla provdána za krejčího jménem Vít,²⁵⁵ Samuel, jak jsme zmiňovali výše, byl již možná ženat se sestrou prvního purkmistra Vaňka Valečovského. Jan Velvar si mohl užívat pocitu váženého souseda a spokojeného otce. Šťastné časy páně Velvara však neměly mít příliš dlouhého trvání.

Na počátku zimy 1450 Jana Velvara pravděpodobně schvátla jakási vážná nemoc, která mu bránila v plnění radních povinností. Ve radě jej tedy 18. prosince musel nahradit soukeník Bartoš.²⁵⁶ Paradoxem je, že v ten samý den se Petr a Aleš ze Šternberka vzdali svého nároku na Helmovské dědictví.²⁵⁷ Od té doby o Janu Velvarovi nemáme žádných zpráv, které by více napověděly o jeho situaci. Dá se však předpokládat, že pokud se ze své nemoci uzdravil, nebylo to na dlouho. V září 1451 si již Velvar uvědomoval, že konec jeho životní pouti se blíží. Dle dobových mravů se tedy rozhodl uspořádat své pozemské statky, aby ze svým pozůstalým nezanechal dědictví ve zmatku.

Ve své vlastnoručně psané poslední vůli, která je datována na 25. září 1451,²⁵⁸ odkázal většinu svých majetků synovi Samuelovi. Uložil mu, aby ze svého dědictví zaplatil 50 kop grošů svému švagrovi Vítovi, dalších 10 kop měl vyplatit Doře, vdově po Jankovi Helmoví. Samuelovi také připomínal, aby se dobře staral o svou matku a Velvarovu manželku Barboru.²⁵⁹

Darováním domu v Týnské uličce, Helmovského domu Na louži, domu U vrše v Celetné ulici a Helmovských mlýnů na Poříčí učinil Jan Velvar ze svého syna jednoho z předních staroměstských boháčů. Ve srovnání s dědictvím Samuelovým, vypadalo jinak velmi pěkných 50 kop grošů, které odkázal svému zeti Vítovi, poměrně chudě, což ukřivděného Víta přimělo k následným

doby si také mohl vzít Ofku, sestru Vaňka Valečovského. Podkomořím se pak stal jako více než čtyřicetiletý. Stručně o Samuelově životě, včetně uvedené literatury, viz poznámka 261.

²⁵⁵ Manželství mezi Martou a Vitem dokládá Velvarova závěť. Viz Josef TEIGE: *Základy starého místopisu Pražského II*, str. 28.

²⁵⁶ V soupise konšelů dokládá jeho nahrazení Bartošem soukeníkem TOMEK: *Dějepis města Prahy IX*, str. 266.

²⁵⁷ Viz Josef TEIGE: *Základy starého místopisu Pražského II*, str. 28.

²⁵⁸ Kompletní závěť, kterou vydal Josef TEIGE: *Základy starého místopisu Pražského II*, str. 28-29 je součástí této práce jako Příloha III.

²⁵⁹ Pokud by se Barbora nechtěla nechat od Samuela žít, měl jí vyplácet 20 grošů týdně. Viz závěť.

protestům před staroměstskou radou. Spor se Samuelem však nevyhrál a navíc se musel omluvit za uštěpačnou poznámku, že staroměstští konšelé mladému Velvarovi nadržují.

Těchto tahanic se Jan Velvar již naštěstí nedožil. Přední měšťtín Starého Města pražského, diplomat a obhájce husíckých pravd zemřel v říjnu 1451 ve věku přes pětapadesát let.²⁶⁰

²⁶⁰ Co se týče stáří Jana Velvara v době jeho smrti, můžeme o něm, stejně jako u většiny jeho současníků, pouze spekulovat. K dispozici je jen velmi málo dat, která by nás navedla k přesnějším závěrům; postrádáme datum narození, což je v době absence jakýchkoli matričních záznamů logické, a postrádáme i přesné datum úmrtí. Máme však několik indicií, které nám alespoň přibližné určení Velvarova věku umožňují.

Předně je to jeho závěť datovaná k 25. září 1451 a doklad o jeho nahrazení v staroměstské městské radě v prosinci předchozího roku, které bylo pravděpodobně způsobeno nějakou vážnou nemocí znemožňující plnění radních povinností. Nejspíše tyto argumenty a zároveň skutečnost, že od té doby o Velvarovy nemáme žádné zmínky, vedly V.V. Tomka k tomu, aby za datum jeho úmrtí prohlásil říjen roku 1451. Viz V.V. TOMEK: *Dějepis města Prahy VI*, str. 461. Nám nic nebrání v tom, abychom se s tímto datem jako pravděpodobnou dobou Velvarova úmrtí ztotožnili. Kolik mu však na podzim roku 1451 bylo let?

K odpovědi na tuto otázku nám napoví první zmínka pramenů o Janu Velvarovi jako rektorovi velvarské školy a vlastníkoví dvorce v Křevicích (resp. Křovicích) z roku 1421-1423. Z té vyplývá, jak jsme již doložili v úvodu práce, že Velvar byl s velkou pravděpodobností absolventem pražské university, která však s výbuchem revoluce přerušila absolventské zkoušky. Pokud budeme předpokládat věk pro získání bakalářského gradu někde kolem dvaceti let, mohli bychom se odvážit určit datum jeho narození před rok 1397. Další údaje týkající se jeho osobního života, které máme k dispozici, pak náš předpoklad nijak nevyvracejí. Křevice získává za zásluhy v revoluci jako přibližně třicetiletý, jako pětatřicetiletý kupuje dům v ulici za Týnem. Někdy v té době mu jeho žena Barbora mohla porodit syna Samuela a dceru Martu. Když je v roce 1438 zajat a odvečen z Prahy, je mu něco přes čtyřicet. Do Prahy se vrací o deset let starší, řeší spory o zabraný majetek. Opětovně se dostává do staroměstské rady, kterou však musí v zimě roku 1450 pravděpodobně kvůli nemoci opustit a necelý rok na to umírá jako pětapadesátí až šedesátiletý muž.

Jako další argument naší křehké spekulace může posloužit i přibližně stejný věk jeho životního přítele a politického soupeřníka Jana Rokycany, který se narodil někdy kolem roku 1395. Dlouhodobému přátelství obou mužů by jejich podobné stáří a životní zkušenosti svědčily. Jan Rokycana, který zemřel 21. února 1471 přibližně v 75 letech, se však oproti Velvarovi dožil věku na tehdejší dobu vskutku kmetského.

Závěr

Životní osud Jana Velvara byl nápadně propojen sběhem revoluce. Ačkoli se Jan přímo neúčastnil prvních událostí husitské revoluce, v jejích dalších fázích již nezůstal stranou. Nejprve na sebe upozornil jako schopný a rozhodný konšel v šarvátkách mezi Starým a Novým Městem v letech 1427-1429, později se patrně díky svým jazykovým znalostem dostal mezi husitské delegáty k basilejskému koncilu. Tam sice, podobně jako většina ostatních světských vyslanců, zůstal ve stínu bohoslovců hájících husitské artikuly v čele s Janem Rokycanou, když bylo ovšem třeba, dokázal se husitské věci zastat. Vrchol jeho politické kariéry nastal až za polipanských jednání se Zikmundem Lucemburským. Zejména ve Stoličném Bělehradě, kde stál místo nepřítomného Rokycany v čele českého poselstva a přispěl svým rozhodným a neústupným vystupováním k obhajobě kompaktát. Slavnostní Zikmundovy korunovace se ještě účastnil jako jeden z předních zástupců husitské strany, dokonce měl při tomto obřadu jednu z čestných funkcí, ovšem již krátce na to jej nový český král za jeho sebevědomé vystupování po zásluze „odměnil“. Složení staroměstské rady jmenované Zikmundem v podstatě způsobilo Velvarův odchod z veřejného života. Zikmundovým zvolením a jeho prvními vladařskými kroky tak skončila nejen diplomatická éra Jana Velvara, ale na delší dobu i jeho působení v rámci staroměstského vedení. Následné Velvarovo zajetí a vypovězení z města mělo upevnit pozice husitských konzervativců intenzivně spolupracujících s Menhardem z Hradce a zabránit případným pokusům o změnu poměrů. Jan Velvar se tak na scéně objevuje opět až po dalším významném milníku husitských dějin. Po ovládnutí Prahy Jiříkem z Poděbrad urovnal své majetkové záležitosti a na krátký čas se opět vrátil do veřejného života. Dalšími klíčovými událostmi své doby se však již nedožil.

Mezi hlavní přednosti páně Velvara patřilo bezpochyby jeho vzdělání a znalost cizích jazyků, což mu, ve spojení s rozhodností, rychlým úsudkem a stálostí názorů, umožňovalo postavit se v rámci diplomatických soubojů předním evropským politikům. Vystupování Jana Velvara bylo navíc umocněno jeho řečnickým uměním a výrazným hlasem. Co se otázek husitské víry týče,

stál Velvar vždy po boku svého přítele a politického souputníka Jana Rokycany. Byl zastáncem husitského středu, který v různých fázích revoluce vytvářel opozici jak radikálním, tak konzervativním proudům a na sklonku revoluce se po porážce radikálních bratrstev stal věrným obhájcem husitských zásad, které s minimálními ústupky dokázal uhájit. Bylo by však chybou domnívat se, že Velvarovo jednání bylo motivováno pouze jeho věrností husitským ideálům. Revoluční časy mu přinesly nemalé majetky na Starém Městě i v jeho okolí, na obhájení výsledků revoluce měl tedy i osobní zájem.

Jan Velvar představoval typického zástupce sebevědomého měšťanského stavu. Tento nový element v mocenském uspořádání stavovského státu získal v průběhu husitských válek na významu právě díky takovým osobnostem, jakými byli Velvar, Hedvika, Smolař či například staroměstský pronotář Mikuláš Humpolec. Na revolučních ziscích vyrostla nová městská elita, která ve své další generaci dokázala ovládnout významné posty nejen v hlavním městě. A právě Velvarův syn Samuel je ilustrativním příkladem toho, jak během dvou generací dokázal nevýznamný měšťanský rod z Velvar dostoupat až na nejvyšší úřady Českého království.²⁶¹ To už je však jiný příběh.

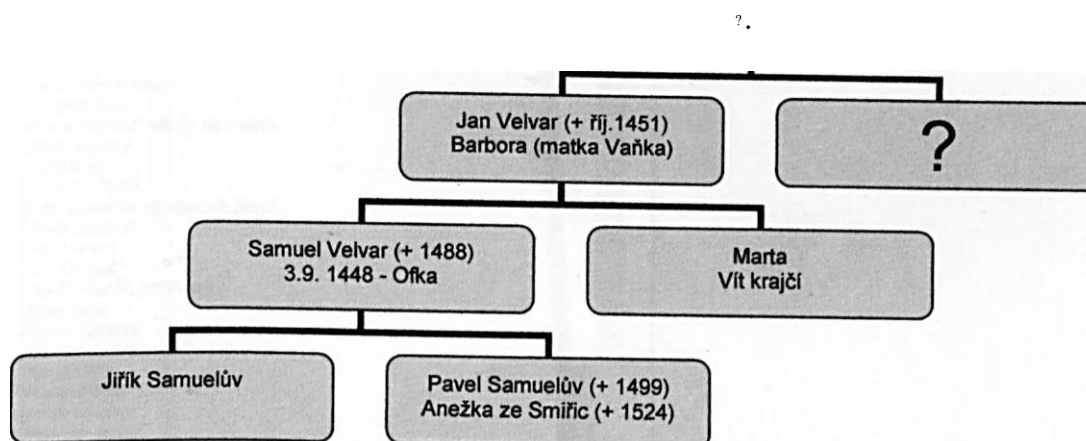
²⁶¹ Ještě za otčova života se Samuel zapojil do veřejného dění jako jeden z šestipánů, od roku 1452 se pak pravidelně objevoval ve staroměstské radě. Poprvé roku 1463 se jako Samuel z Hrádku a z Chlumce počítal mezi nižší šlechtu a v roce 1465 převzal po svém tchánovi mocný úřad podkomořího královských měst. Samuel dokázal využít svého postavení, které se mu otčovým dědictvím a výchovou dostalo do takové míry, že díky obrovnému majetku i významným úřadům jež zastával, patřil mezi nejmocnější muže království. Samuelovu životu se věnuje TOMEK: *Dějepis města Prahy VIII*, Praha 1891, str. 462-465. Nožička PAK JOSEF MACEK: *Jagelonský věk v českých zemích 3*, Praha 1998, str. 98-100.

Přílohy

Příloha I.: Rodokmen potomků Jana Velvara

Při sestavování Velvarova rodokmenu jsem čerpal z následujících pramenů:

- o Barbora, Marta a její manžel Vít jsou doloženi ve Velvarově závěti.²⁶²
- o Jméno Barbořiny matky a Velvarovy tchýně Vaňky dokládá Archiv český XXVIII.²⁶³
- o O obou Samuelových synech se zmiňuje Josef Macek²⁶⁴ a Tomek.²⁶⁵

²⁶² TEIGE, Josef: *Základy starého místopisu Pražského II*, str 28-29

²⁶³ KALOUSEK, Josef: *Archiv XXVIII.*, str. 330.

- MACEK, Josef: *Jagelonský věk v českých zemích 3*, Praha 1998, str. 100 v případě Jiříka, str. 352 pak v případě Pavla.

²⁶⁵ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy VIII*, Praha 1891 str 75

Příloha I.: Srovnávací tabulky konšelů (rady z let 1424-1437)

Rady z let 1423-1427

neznámá Jména: 11 0 0 5 0 3

Q 9
!"- >0

OM I

š a I
s a

Mikuláš Kněževeský
Jan od Tří konvi, od Konvi, od Ruky
Jan Propheta, od Páteřů
Kliment Krtek
Mikuláš Betlémský
Zdeněk svícník
Matěj od Bělého Jelena
Antonii, Antonín od Oslů
Matěj Smolař, do moufenínů
Hedvika krojil
Matěj od hřebenů
Maněk švec od Bab
Mařk sedlár
Křiž platněř
Jan Vandrovec
Vaněk od pěti korun
Jeroným Šrol
Jan od stříbrně hvězdy, od hvězdy
Mikeš Ryšlavý
Matěj Krtek
Zigmund Cháně
Petr Hilprantův, od rajských Jablek
Vaněk řemenář
Havel Holec
Jan Kočička
Janek Poláček, zeť Henzlův
Mařk bmlř
Šim Vyzica
Václav od černé hvězdy
Jan Bradatý
Michal zlatník
Jakub ielezník
František řezník
Václav kramář
Šimon od Bílého lva
Jan Podjistebnický
Martin z Trnavy
Vítek řemenář
Jiří Domažlický, z domu Domažlického
Jíra soukeník
Mikuláš Kalas
Vavřinec soukeník
Henzl řezník
Jan Kněževeský
Jakeš z Rychnova
Ondřej od červeného kříže
Duchek rybář
Franc řezník
Janek apotekář
Ondřej Krajsa
Otík mladší
Vilém z Dlouhé třídy
Václav Litochleb
Václav Holec, misař
Václav od kaprů
Jan Hron
Liděř
Pecha valchář
Svojše
Václav voštník
Vavřinec v Vilhartic

1

Legenda

zasedal v radě	●
je psán jako první, ovšem není značen jako purkmistr	●●●
zasedal v radě jako purmistr	●●

Rady z let 1428-1436

neznámá jména: 10 0 0

s a t

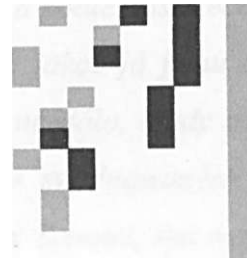
S (O < in ^ in
o b o r r
T- »- r- T- N
0 0 0 3 3 3

Václav Bradatý
Jan Studnička, od tří stutW, od studni
Adam mladší soukeník
Mikuláš sedlář
Jan Meissner
Martin Brázda
Petr Šmo
Vilém Kankol, od vrše
Ondřej uzdáv
Jan Beránek
Matěj Chudý, sladovník
Petr Stehlec, Stehlík
Matěj Betlémský
Jan Profeta, od páterů
Duchek rybář
Šimon od bílého lva
Vilment Krček
Maňkuzdař
Mikuláš Jodvrie
Matěj postříhač
Mikuláš Žalud, soukeník
Václav Frolich, jinak Prätworst
Vavřinec sladovník
Matěj od hřebenů
Hanuš Bazbradý, bez brady, z Tachova
Václav Duršmík
Mikuláš Slavík
Václav Rak
Antonín krejčí
Jan od Žaby
Václav Přeska
Mařík řemenář
Mikuláš Terrtovíc
Mařík řemenář
Václav řemenář
Václav od kapru
Bartoloměj Francův, soukeník
Janův řemenář
Zdeněk svícník
Jakub železník
Martin řezník
Adam soukeník
Jakub Kramářík
Jan Darmopých
Lukáš Markův
Matěj Drdák
Mikuláš krejčí
Torné» od pěti kostelů

Mikuláš Mělnický, jinak z Tuhánče
Michal zlatník
Jan Trefan
Mařík sedlář
Pešek od stříbrné hvězdy
Jan Reček
Materna z Dlouhé třídy
Matěj Krtek
Zigmund Cháně
Martin Rodč
Petr zlatník
Bernard od Samsona
Jindřich Kbělský
Pavel pláteník
Václav Březka
Václav řemenář
Jan od stříbrné hvězdy, od hvězdy
Vavřinec Babka, krejčí
Martin Vlaimský
Jiří Domažlický
Petr Břevnovský
Zigmund z Kotenčic
Křtítelník
Mikuláš kožíiník
Mikuláš Pytel
Pavel Opeer
Petr svícník
Jan Manček
Matěj Roudnický
Mikuláš od sv. Anny
Ondřej převazník
Matěj Smolař, do mouřeninů
Václav Holec, misař
Jakeš řezník
Šimon Moudrý
Křtěn bečvář
Mikuláš Knězeveský
Bartoloměj soukeník
Jan Lysý řemenář, z Podfídi
Mikuláš Betlémský
Jan Mandin kramářčin
Mikuláš Pecník
Jan V/Mvar
Vaněk od pěti korun
Petr Hilprantův, od rajsých jablek
[Jakub Mydlář
Antonín, Antonín od oslů
Jan od tří konví, od konví
Mikuláš od stříbrné podkovy
Hedvika krejčí
Martin Nosek
Ondřej od červeného křtíte
Matěj Mýdlo z Roudnice
Jan Muček
Mikuláš mydlář
Matěj Krček
Otmar
Jan Ratajský
Jeroným Šrol
Petr z Chraští, od sůvy
Tomáš soukeník

^••^^•(o^c^eocd

£ 3 3 3 3 3 3 3 3 3
N ^ i A i i i i i i i i i
r ^ t b ^ i r i - ^ i s / ^ ^ . i o .
M O I O r N D - i m i f l t O
3 3 3 3 3 3 3 3 3 3

• Q

Příloha III.: Závěť Jana Velvara ze 25.9.1451²⁶⁶

„ Ve jméno božie amen. Já Jan Velvar, měštěnin Star. M. Pr. Poručenstvie poslednie ze všeho statku mého mně od Pána Boha půjčeného, kterýmž by kolivěk jmenem mohl jmenován býti, činím obyčejem tiemto. Najprve odkazují a dávám duom moj, v němž přebývám, duom na lúži u Matky Božie Helmovským duom u vrše v Caletné ulici, kterýmž mám řádně odkázán kšaftem nebožce Mikuláše z Miléna i v knihy městské zapsán, mlýn můj na Poříčí, ježto se slově Helmovský, i všecko zboží své movité i nemovité i k čemuž bych kolivěk a kdež kolivěk právo měl, Samuelovi, synu mému milému, k pravému dědictví a mocném požívání, a s tiem, jakž by se jemu kolivěk líbilo, k učinění bez překážky všech lidí. Než aby týž Samuel, syn můj, paní Barboru, manželku mů milu a matku svú, u sebe poctivě choval a všemi potřebami slušně a podle dostatečnosti své opatroval, žádné tesknosti a protivenstvie jie nečině, jakož já jemu toho úplně věřím. Pakli by se jí z kterýchkoli příčin s nim býti nezdálo, tehdy aby jí dvadeceti grošův na týden vydával, jestliže bude mlýnův svrchupsaných bez záhuby a překážky lidské znamenitě požíval(l). Item aby týž Samuel, syn můj, ze všeho statku mnú jemu tuto daného vydal kop padesát panu Vítovi, zeti a synu mému milému, kterěz jsem jemu měl a mám dáti po Martě, dcerce mé milé a poslušné, jakož zápis v knihách městských káže a mimo ten čas aby jich dále proti proti jeho vuoli nedržel, by se pak těžce a s svú škodů v ně objíti, neb bych nechtěl, by kdy pro kterou příčinu mezi nimi zlá vuole byla a za to jich prosím. Item aby dal Samuel Duoře, Jankově Helmově ženě, deset kop grošův podle rozkázanie téhož Janka, jakož zápis Pešíkovi týmž Jankem učiněný v knihách městských ukazuje. Pakli by na něm toho z milosti žádala, ne z práva, aby jie pod časy vydal třidceti kop grošův. Na potvrzenie toho my Jan z Byslavic rychtář, Barthoš sůkeník a Jan Trefan, přísežní konšelé Star. M. Pr., tak jakž páni purgmistr a konšelé téhož města kšaft poslední Janův Velvarův jeho vlastní ruku napsaný viděvše i písmo ruky jeho poznavše, a tak jej od slova k slovu

²⁶⁶ Závěť Jana Velvara s popisem následného dědického sporu mezi Samulelem a Vítem vydal J. TEIGE *Základy starého místopisu Pražského II.*, Praha 1915, str. 28-29.

všecka rada tuto napsati kazávše toh kšaftu jsú potvrdili a mocjemo dali podle práv téhož města i řáduón pečeti naše vlastnie krozkázanie táchž pánón purgmistra a konšelón z plné rady dali sm přivěsiti k tomuto listu. Jenž jest dán 1. tisícého čtyř stého padesátého prvního v sobotu před sv. Václavem.

Potom pak, když tento kšaft panem purgmistrem a pány konšely z plné rady v knihy vepsati jest rozkázán, Vít kraj cí opět se druhé jest ke všemu statku po smrti Jana Velvara zuostanému připověděl od ženy své, panie Marthy, paměti panské k tomu žádaje, i také aby to, v knihy bylo vepsáno řka, že jeho žena tak dobře jest dcera Velvarova jako Samuel syn, a že když toho čas bude, mluviti k tomu miení.

Act. Fer. 3.post. Cruce a. „a"cl10.

Tudiež Samuel, také syn Velvara svrchupsaného, poděkovav pánóm v dobé vuole, a odpuštění od pana purgmistra i jiných pánón sobě uprosiv k povědění, cožjemu potřebie, mluvil jest řka: Milí páni, Vaše milost dobře vie, že jste kšaftu a posledního poručestvie otce mého dobré paměti řádně potvrdili a zapečetili i mně jej dokonati a řádně došlý vydati kázali; poněvadž se pan Vít pak připoviedá k statku otce mého, jak pravil sem dřev, i ještět ted' pravím, že sem hotovjemu hned, z čehož mi vinu dá před Vaší milostí, práv býti. A prosímť, ať mi také v knihy toto mé podávání jest zapsáno pro všecky zmatky budúcie. Kjehožto řeči Vít jest odpověděl, že jemu viny z ničehož nedává, aniž viece v tom statku má něž 50 kop gr., kteréž jemu od pana Velvara jsú po sestře Samuelově jmenovány a knihami zapsány. Než o ženuť svú mluvím. Samuel vece: i toť prosím, ať zapsáno jest, že mi viny nedává. Na to pak oběma stranoma vystúpiti jest kázáno. A když zase povoláni, Samuel tyto řeči mluvil jest a řka: Páni, jakož sem před Vaší milostí mluvil, kterak žádost pana otce mého a Vašie milosti byla jest, aby mezi panem Vítem a mnú dobrá vuole byla zachována, a též pan otec můj i v kšaftu svém položil jest, totoť se páni, což chci Vašie milosti praviti, kjménu chýlí a snad se již i jiných dotkne, neb račte věděti, že když Vaše milost kázala nám ted' vystúpiti ven z rady, poteklť jest pan Vít na mě táto řeči a řka: Dobrot' se jest nynie tobě súditi, že máš na ruku; ale by ty sobě to řetězy

ocelivými skoval, shledáš, žeť já to roztrhnu. Milí páni, jáť na ruku jiného nemám, než P.B. spravedlnost, právo a Vaši milost, anižť sobě to jinými řetězi kuji než spravedlností, Vaší milostí a právem; i věřímť já Vašie milosti, milí páni, že Vše milost přes potvrzení Vaše řádné bohdá té poslednie vuole otce mého a přes toto mé k rovnému podávání ráčíte mě, chudého sirotka, ponavadž jest P.B. na mě to přepustil, tak opatřiti, ať bych já v tom zmatkóm budúcích neměl. Za toť Vašie milosti prosím.

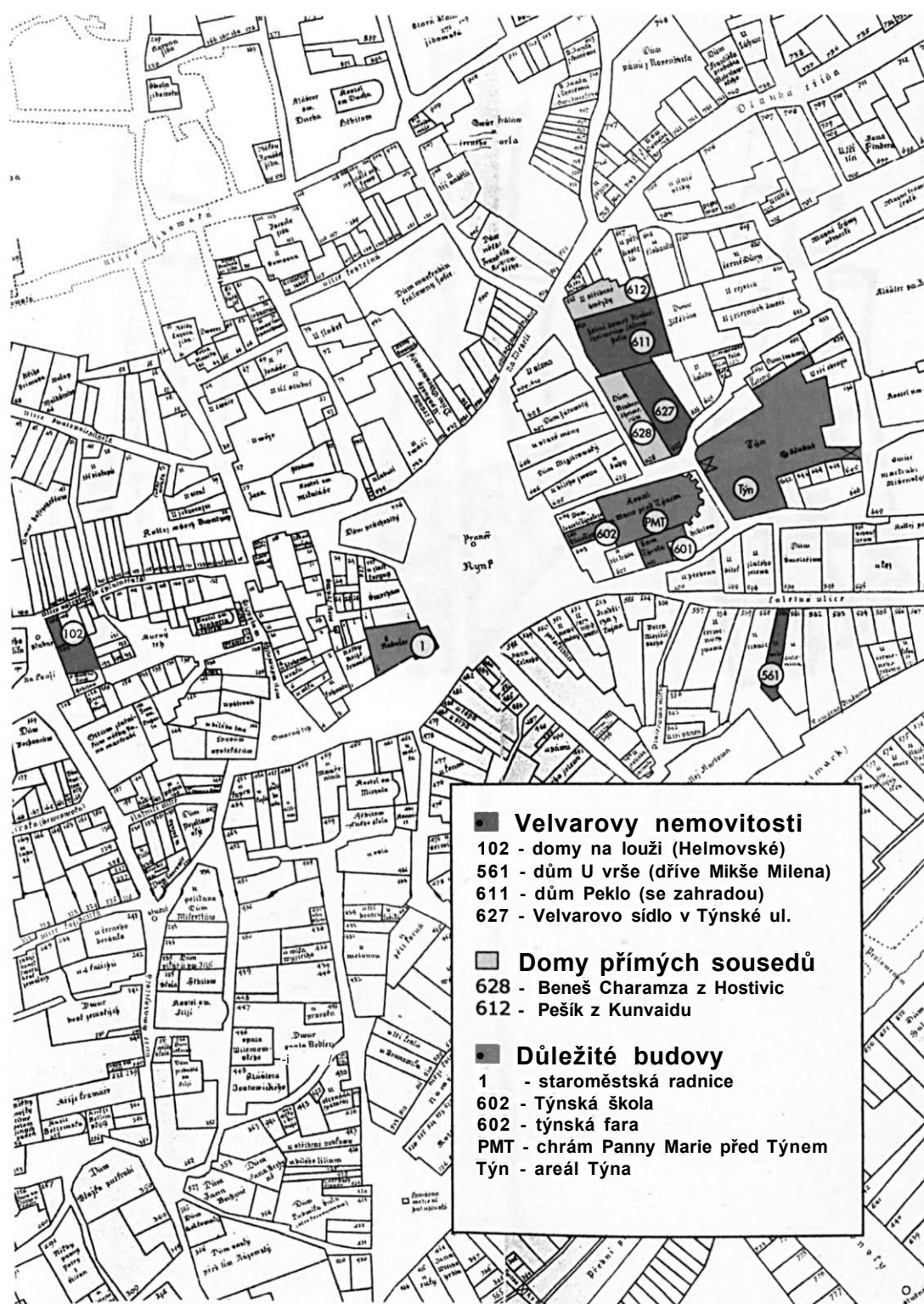
K tomu pan purgmistr a konšelé oběma stranoma řekli, což sobě zapsáno mieti žádáte, toť se má státi. A hned Samuele z rady pustivše tázali pana Víta, koho by mienil tiem když pravil, že Samuel na ruku má, řkúce, že by se to jich milostí všech dotýkalo, ježto nehledie v tom jiného, než spravedlnosti, a cesta jemu nebyla aniž jest k ničemuž zavřiena. Odpověděž Vít řka: aniž zavierajte, čehož nemuožete. Řečeno mu: Odpověz pánóm k tomu, což tázán. Řekl: když na jiné budu odpoviedati, takéž na to odpověď dám, budeliž se koho dotýkati, tent' odpovie; pakli nebude, ať nechá tak.

Actum et supra.

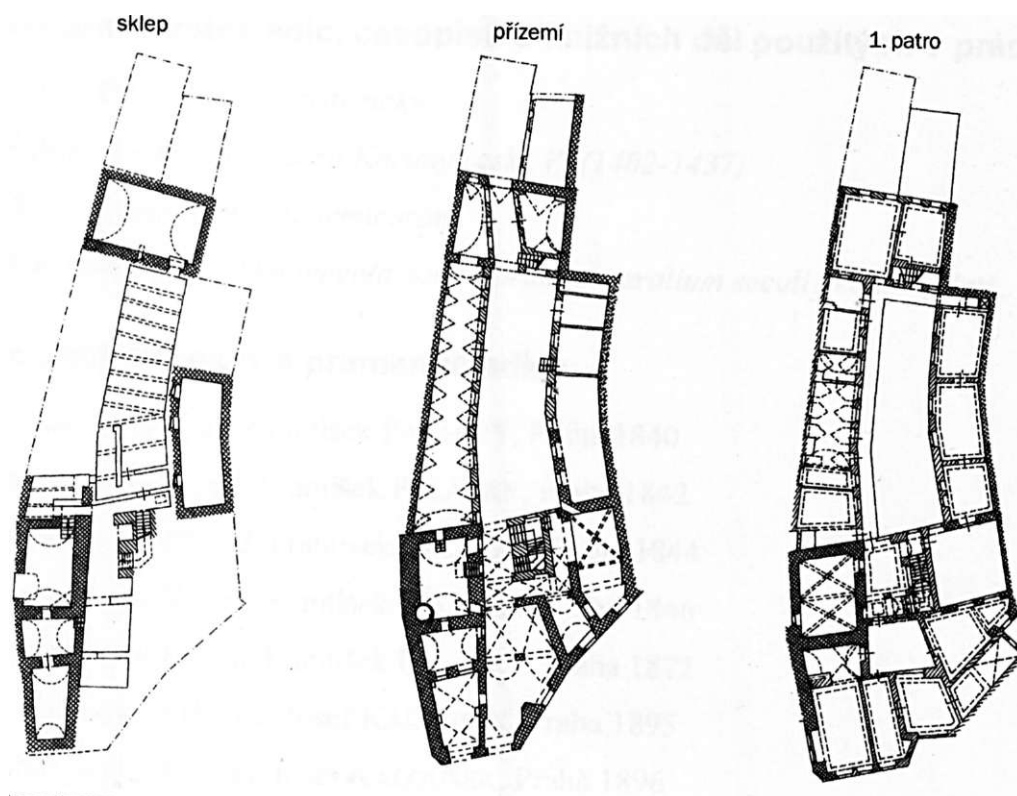
Potom pak skrze příčinu urozeného pana Jiříka z Kunštátu a z Poděbrad dáno jest Vítovi svrchupsanému vstúpenie do rady přede pány, kdežto i pan Jiřík svrchupsaný také byl jest. A tu Vít prosil pánóv řka: Jakožť jsem před Vaší milostí měl činiti s Samuelem, cožť sem koli v tom proti Vašie milosti mluvil neb učinil, prosím Vašie milosti, abyste mu ráčili pro pána Boha odpustiti. A páni jemu to k přímlově také paně Jiříkově odpustili a pominuli všecko, tak aby se téhož potom ani k tomu podobného nedopúštel.

Act. manef. 4. ipso die Conceptionis b. V. MCCCCLI

Příloha IV.: Tomkova mapa Prahy se zvýrazněnými nemovitostmi

Příloha V.: Půdorys Velvarova domu v Týnské ulici (č. 627)²⁶⁷

²⁶⁷ Převzato z publikace D. LÍBAL - J. MUK: *Staré Město pražské*, Praha 1996, str. 231.

Bibliografie

Seznam zkratk edic, časopisů a knižních děl použitých v práci:

ČČH - *Český časopis historický*

Dějiny - *Velké dějiny země Koruny české V. (1402-1437)*

FRB - *Fontes rerum Bohemicarum*

Mon. conc. gen. - *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti*

Použité prameny a pramenné edice

Archiv český I., ed. František PALACKÝ, Praha 1840

Archiv český II., ed. František PALACKÝ, Praha 1842

Archiv český III., ed. František PALACKÝ, Praha 1844

Archiv český IV., ed. František PALACKÝ, Praha 1846

Archiv český VI., ed. František PALACKÝ, Praha 1872

Archiv český XIV., ed. Josef KALOUSEK, Praha 1895

Archiv český XV., ed. Josef KALOUSEK, Praha 1896

Archiv český XXVI., ed. Josef TEIGE, Praha 1909

Archiv český XXVIII., ed. Josef TEIGE, Praha 1912

Berní knihy Starého Města pražského 1427 - 1434, ed. Hana PÁTKOVÁ, Praha 1996

Deník Petra Žateckého, ed. a překlad František HEŘMANSKÝ, Praha 1953

Fontes rerum Bohemicarum V., ed. Jaroslav GÖLL, Praha 1893

Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen I., ed. Konstantin HÖFLER, Wien 1856

Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen II., ed. Konstantin HÖFLER, Wien 1865

Husitské manifesty, ed. a překlad Amedeo MOLNÁR, Praha 1980

Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti, ed. František PALACKÝ, Wien 1857.

- o str. 133 - 286: *Johannis de Ragusto tractatus, quomodo Bohémi reducti sunt ad unitatem ecclesiae edente Francisco Palacký*

- o str. 287 - 357: *Petři Zatecensis liber duirnus de gestis Bohemorum in consilio Basiliensi edente Francisco Palacký*
- o str. 359 - 700: *Aegidii Carleii liber de legationibus concilii Basiliensis pro reductione Bohemorum edente Ernesto Birk*
- o str. 701 - 783: *Thomae Ebendorferi diarium gestorũ per legatos concilii Basiliensis pro reductione Bohemorum edente Ernesto Birk*
- o str. 784 - 867: *Johanis de Turonis regestum actorum in legationibus a sacro concilio in Bohemiam edente Ernesto Birk*

Rpk. Č. 2099fol. CCCLX, CCCXLI, CCCXVLL

Sanctorum conciliorum nova et amplissima collction XXIX-XXX, ed. Giovanni Domenico MANSI, Venetiis 1792-1798

Staré letopisy české z vratislavského rukopisu, ed. František ŠIMEK, Praha 1937

Staré letopisy české, Fontes rerum Bohemicarum, Ser. nova, tomus II, ed. Alena ČERNÁ, Petr ČORNEJ, Markéta KLOSOVÁ, Praha 2003

Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436I-II, ed. František PALACKÝ, Praha 1873

Výbor z české literatury doby husitské /-//, ed. HAVRÁNEK, HRABÁK, DAŇHELKA a spol., Praha 1963, 1964

Použitá literatura

BARTOŠ, František Michálek: *Husitská revoluce II. - Vláda bratrstev a její pád 1426-1437*, Praha 1966

BARTOŠ, František Michálek: *Manifesty města Prahy z doby husitské, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy - VII.*, Praha 1932

BARTOŠ, František Michálek: *M. Petr Payne, diplomat husitské revoluce*, Praha 1956

BARTOŠ, František Michálek: *Peter Payne pro Bohemis*, Tábor 1949

BARTOŠ, František Michálek: *Řeči Mikuláše z Pelhřimova, biskupa tábořského bratrstva, a časlavského faráře Oldřicha ze Znojma, strany sirotčí, pronesené v Basileji 1433, Archiv tábořský*, Tábor 1935

BARTOŠ, František Michálek: *O čest tábořského hejtmana, Jihočeský sborník historický 22*, 1953, s. 77-81

- ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských, ve Sborníku k dějinám hlavního města Prahy sv. I./2*, Praha 1920
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Privilegia měst pražských*, Praha 1886
- ČORNEJ, Petr - ZILYNSKYJ, Bohdan: *Jan Roháč zDubé a Praha*, in *Právněhistorické studie 20*, Praha 1987, str. 35-61
- ČORNEJ, Petr: *Lipanská křižovatka - příčiny průběh a historický význam jedné bitvy*, Praha 1992
- ČORNEJ, Petr: *Lipanské ozvěny*, Praha 1995
- ČORNEJ, Petr: *Pád Jana Želivského, Český časopis historický 101/2003*, Praha 2003, str. 261-305
- ČORNEJ, Petr: *Pojmenování Prahy v narativních pramenech doby husitské*, in *Documenta Pragensia IV.*, Praha 1984, str. 176-185
- ČORNEJ, Petr: *Smolař, Hedvika, Velvar et alii - Poznámky a postřehy ke kapitole dějin husitské Prahy*, in *Pax bello potior*, Liberec 2004
- ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402-1437*, Praha-Litomyšl 2000
- ČORNEJ, Petr: *Žižka před Prahou, Česká literatura 48*, Praha 2000
- FALKENBERGER, Otakar: *Naše velká armáda III.*, Praha 1921, str. 57-58
- HLAVÁČEK, Ivan: *Dva příspěvky k diplomacie pražských měst za husitství*, v *Zápisky katedry českých dějin a archivního studia VII*, Praha 1963
- HLAVÁČEK, Ivan: *Husitské sněmy, Sborník historický*, Praha 1956
- KAVKA, František: *Obležení Plzně r. 1433/34, pražská kompaktáta a Zikmund*, in *Minulostí západočeského kraje*, Plzeň 1984
- KAVKA, František: *Poslední Lucemburk na českém trůně*, Praha 1998
- KRATOCHVÍL, V.M.: *Šestipanský úřad v Praze (do 1547), Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy - VI.*, Praha 1930, str. 149-264
- KLUČINA, Petr: *Bitva u Lipan, Historie a vojenství 33, č. 5*, Praha 1984, str. 37-54
- LÍBAL, Dobroslav-MUK, Jan: *Staré Město pražské*, Praha 1996
- MACEK, Josef: *Jagelonský věk v českých zemích 3*, Praha 1998
- MOLNÁR, Amedeo: *Soudce chebský. Problém autority v českém reformačním zápase*, in *Křesťanská revue*, Praha 1979

- MUK, Jan: *Dům Jana Velvara, in Staletá Praha*, Praha 1965, str. 77-80
- NEUBAUER, Alfons: *Kněz Prokop Holý, ČČHroč. XVI.*, Praha 1910
- OHLEK, Norbert: *Cestování ve středověku*, Praha 2003"
- PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě III/2*, Praha 1851
- POCHE, Emanuel a kolektiv: *Praha středověká*, Praha 1983
- SEDLÁČEK, August: *Místopisný slovník historický království českého*, Praha 1998
- SVATOŠ, Michal: *Dějiny University Karlovy I.*, Praha 1995
- SVATOŠ, Michal: *Vzdělanec - Učenec - Profesor v Člověk českého středověku*, Praha 2002
- ŠMAHEL, František: *Husitské Čechy*, Praha 2001
- ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 2*, Praha 1996
- ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, Praha 1996
- ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 4*, Praha 1996
- ŠMAHEL, František: *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002
- ŠMAHEL, František: *Pražská města mezi dvěma převraty, Documenta Pragensia IV.*, Praha 1984
- TEIGE, Josef: *O počátcích Týnského dvora, Pražské příspěvky místopisné*, Praha 1911
- TEIGE, Josef: *Základy starého místopisu Pražského II.*, Praha 1915
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy III*, Praha 1875
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1879, Pragensia
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy V*, Praha 1881
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy VI*, Praha 1885
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy VIII*, Praha 1891
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy IX*, Praha 1893
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Děje university pražské /.*, Praha 1849
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Základy starého místopisu Pražského /.*, Praha 1865
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Základy starého místopisu Pražského II.*, Praha 1870
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Základy starého místopisu Pražského III.*, Praha 1872
- URBÁNEK, Rudolf: *Věk poděbradský III/1*, Praha 1915

- URBÁNEK, Rudolf: *Věk poděbradský III/2*, Praha 1918
- VACEK, František: *Paměti královského města Velvar*, Praha 1884
- VÁLKOVÁ - FRÍZOVÁ, Marie: *Úřadperkmistra pražských hor viničných, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy - VI.*, Praha 1930, str. 1-148
- VARSÍK, Branislav: *Husitské revolučně hnutie a Slovensko*, Bratislava 1965
- VOJTÍŠEK, Václav: *O vývoji samosprávy pražských měst. Samosprávná knihovna hlavního města Prahy*, Praha 1927
- VOJTÍŠEK, Václav: *Soud a rada v královských městech českých, Sborník věd právních a státních, roč. XXI., 1921*
- VLČEK, Emanuel: *Čeští králové*, Praha 2000
- WINTER, Zikmund: *Děje vysokých škol pražských (1409 - 1622)*, Praha 1897
- WINTER, Zikmund: *Kulturní obraz českých měst I.*, Praha 1890
- WINTER, Zikmund: *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století*, Praha 1901
- ZLLYNSKYJ, Bohdan: *Jednota pražských měst v době husitské, in Documenta Pragensia IV*, Praha 1984
- ZILYNSKÁ, Blanka: *Biskup Filibert a české země, in Jihlava a Basilejská kompaktáta*, Praha 1992, str. 56-94
- ZILYNSKÁ, Blanka: *Odras vztahu pražských měst v dokumentech pražské církevní správy 1427- 1429, in Documenta Pragensia IV.*, Praha 1984, str. 169-175